

СПИСАНИЕ ЗА БИБЛИОТЕЧНИ И ИНФОРМАЦИОННИ НАУКИ,
КНИГОЗНАНИЕ И ЛИТЕРАТУРНА ИСТОРИЯ

БИБЛИОТЕКА

ISSN 0861-847X (Print) • ISSN 2738-845X (Online)
година XXX (LXIX)

2•2023

РЕДАКТОР д-р ПЕТЪР ВЕЛИЧКОВ
КОРИЦА ГЕОРГИ ИВАНОВ
ПРЕДПЕЧАТ ИЛКА СТРАКА
ПЕЧАТНИ КОЛИ 7. ФОРМАТ 70/100/16. ТИРАЖ 200
НАЦИОНАЛНА БИБЛИОТЕКА „СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ“. 1037 СОФИЯ,
БУЛ. „ВАСИЛ ЛЕВСКИ“ 88
ТЕЛЕФОНИ НА РЕДАКЦИЯТА: 9183 220, абонамент и продажби 9183 136
E-mail: sp.biblioteka@nationallibrary.bg; P.Velichkov@nationallibrary.bg
ПЕЧАТНИЦА НА НБКМ. СОФИЯ, 2023
РЪКОПИСИ НЕ СЕ ВРЪЩАТ

Превод и редакция на резюметата Деница Спасова

На корицата: Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. Снимка – Стефан Рангелов

РЕДАКЦИОННА КОЛЕГИЯ

доц. д-р Анна Ангелова
Антоанета Лесенска
гл. ас. д-р Бояна Минчева
д-р Ваня Аврамова
доц. д-р Васил Загоров
проф. д.и.н., д.н.к. Вера Бонева
проф. Владимир Ключев
Десислава Иванова
д-р Елизабета Георгиев
д-р Иван Александров
гл. ас. д-р Ивета Рашиева
доц. д-р Красимира Александрова
Кристиана Димчева
д-р Мария Бранкова
д-р Петър Величков
проф. Роман Мотулски
Савина Цонева
д-р Силвия Найденова
ас. Силвия Филипова
доц. д-р Християн Атанасов
Юлия Карадачка-Симеонова
д-р Яница Радева

Всеки автор получава по 1 брой от списание „Библиотека“, в който е поместен негов текст. Хонорари се изплащат само на поръчани материали.

Списание „Библиотека“ се издава от Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. Действителен собственик – Министерство на културата на Република България.

Марката „Библиотека“ е регистрирана и има рег. № 99063 от 05.09.2017 г.

Съдържание

Събития 5–7	Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ награди дарителите за 2022 г.
8–10	С почит към паметта на Апостола. Националната библиотека представи документалната изложба „Аз съм Левски!“
11–26	Документална изложба „Аз съм Левски!“
27–29	„Единство в различието“ – проект за приноса на арменския, еврейския и ромския етнос към културата на българската нация
Библиотечни практики 30–35	<i>Поли Муканова</i> Библиофилството като учебна дисциплина – между теорията и практиката
Клуб „Писмена“ 36–42	<i>Яница Радева</i> Разговор за фрагмента с Пламен Антов и Поли Муканова
История на книгата 43–56	<i>Ваня Якова</i> Българското книгоиздаване на криминална литература през първата половина на XX в. и библиографската регистрация на протагонистите с англоезични имена
Библиотеките по света 57–63	<i>Надица М. Стоянович</i> Народна библиотека „Радое Доманович“ в Лесковац – някога и сега
64–69	<i>Синиша Голубович</i> Кратка история на Библиотеката „Вук Караджич“ в Алексинац. С акцент върху опита, предизвикателствата и резултатите от работата на подвижната библиотека

Портрети	<i>Радка Пенчева</i> Историческата тема в романите на Бойка Асиова „Яловата вдовица“ и „Роден на Великден“
70–76	
Минало	<i>Веско Обрешков, Аксиния Обрешкова</i> Към някои проблеми в „Историята на Якуб Челеби“
77–89	
	<i>Мария Бранкова, Емилия Боянова</i> Спомен за Константин Михайлов-Стоян – един от основоположниците на оперното дело в България
90–93	
Нова книга на НБКМ	<i>Яница Радева</i> С почит към поета и за битието му в Народната библиотека
94–97	
Нови книги	<i>Силвия Филипова</i> За изкуствоведа Татяна Вучева и нейната биобиблиография
98–99	
	<i>Йордан Ефтимов, Деян Енев</i> За романа на Стефан Кисъов „Житиеписецът“
100–102	
103–111	Библиографски справки

Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ награди дарителите за 2022 г.

The National Library “St. St. Cyril and Methodius” awarded the donors for 2022

Summary

For the fifth time, the National Library “St. St. Cyril and Methodius” awarded the donors at a special ceremony. For the fund of the National Library in 2022, publications from 23 institutions and 42 private individuals with a total value of over BGN 53,000 were donated. Every donation is significant and important for the Library, because the tradition of donation is the basis of the construction of the National Library.

Key-words: donors, National Library “St. St. Cyril and Methodius”, 2022.

Петата официална церемония „Дарител на годината“ за 2022 г. беше открита със слово на доц. д-р Красимира Александрова, директор на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. Тя припомни значимите дарения за периода 2018–2022 г. и първата церемония „Дарител на годината“ през 2018 г., когато Библиотеката отпразнува 140-ата си годишнина.

За фонда на Националната библиотека през 2022 г. са дарени издания от 23 институции и 42 частни лица на обща стойност над 53 000 лв. Всяко дарение е значимо и важно за Библиотеката, защото традицията на дарителството е в основата на съграждането на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“.

На тържествената церемония „Дарител на годината“ за 2022 г. присъстваха заместник-министърът на културата доц. д-р Пламен Славов, посланици и дипломати от посолствата на Армения, Черна гора, Словакия, Словения, Монголия, Куба, Сърбия, членове на Обществения съвет на Националната библиотека, много дарители, общественици, гости.

Наградите на дарителите за 2022 г. бяха връчени в шест категории.

Статуетка и почетна грамота в категорията „Развитие на научно-изследователската дейност“ бе присъдена на Красимир Мартинов, председател на УС на Сдружение „В.Л.С.С.П.З.Б.“, което осигури стипендии за студенти следдипломна професионална подготовка по османистика.

За принос към Националната библиотека плакет и грамота в категорията „Книгоиздаване“ получи Нов български университет и „Центърът за книгата“ към университета. Дарението включва 85 заглавия в 1275 екземпляра. Грамота и плакет получи Димитър Рачев, ЕТ „Футурел“, за дарение по програмата на Библиотеката „Осинови книга“.

В категорията „Книжовна памет“ беше награден Балканският водороден клъстер за подпомагането на печата на фототипното издание на Аджарското четири-

Доц. д-р Красимира Александрова връчва наградата на Сдружение „В.Л.С.С.П.З.Б.“

евангелие от 1652 г. Представителят на Водородния клъстер на свой ред връчи грамота на директора на Библиотеката за успешната съвместна работа, а доц. Красимира Александрова обяви, че през 2023 г. сътрудничеството ще продължи с фототипни издания на други документи от фонда на Библиотеката. В същата категория бе отличен и художникът Тодор Ангелиев за цялостно брандиране, дизайн и лого на 145-годишнината на Националната библиотека. Художникът подари на директора доц. д-р Красимира Александрова оригинала на своята творба с Библиотеката, използвана за годишнината.

В категорията „Материално-културно наследство“ бе отличен акад. Иван Тодоров за дарението на портрет на неговия баща – проф. Тодор Боров, от известния художник Васил Стоилов. Проф. Боров е виден библиограф и основател на Българския библиографски институт, разкрит на територията на Библиотеката, и със заслуги за построяването на сегашната сграда на Националната библиотека.

В категория „Книгите на дарителите“ бяха връчени две награди: на Фондация „Слово и Дух“ за дарение от 268 заглавия според завещанието на проф. Вера Ганчева, бивш директор на Националната библиотека, преводач и литературен изследовател, и на Евдокия Златарова за дарението от семейната лична библиотека на проф. Асен Златаров, което се състои от 44 заглавия, албуми и документи, постъпили във фонда на Библиотеката. В своята реч по време на церемонията доц. д-р Красимира Александрова припомни думите на проф. Асен Златаров за дарителството, като цитира част от „Днешната нравствена криза“ (1922): „...само съзнанието за дълг, само волята към добротворство... само това има стойност: и лична, и социална. Без морал, няма цимент в обществото и човешкото в него рухва!“.

Специални благодарности и грамоти получиха посолствата на Словения, Нигерия, Азербайджан, Словакия, Пакистан, Черна гора, Иран, Алжир, Грузия, Монголия, Казахстан, Сърбия, Куба, Индия, Армения – 15 държави, които открива

Доц. д-р Красимира Александрова връчва наградата на Балканския водороден клъстер

свои литературни кътове в Националната библиотека и така изградиха мостове на културата и литературата между нашите народи.

След церемонията „Дарител на годината“ гостите разгледаха специално подготвен кът с издания на Националната библиотека от 2021 и 2022 г. Сред тях беше и фототипното издание на Аджарското четириевангелие от 1652 г.

Гостите се насладиха на музиката на младите изпълнители Наума Найман (виолончело), Явора Горанова (келтска арфа), Калоян Георгиев (келтска арфа), които са възпитаници на Музикалното училище „Любомир Пипков“ в София. Те изпълниха произведения от Йохан Себастиан Бах, Хенриет Рение и Бернар Андрес.

Наума Найман (виолончело) изпълни произведения от Йохан Себастиан Бах

С почит към паметта на Апостола

Националната библиотека представи документалната изложба „Аз съм Левски!“

With respect to the memory of the Apostle

The National Library presented the documentary exhibition “I am Levski!”

Summary

In the National Library “St. St. Cyril and Methodius” the documentary exhibition “I am Levski!” was opened – part of the National Program to commemorate the 150th anniversary of the death of the Apostle. It was carried out with the financial support of the Ministry of Culture.

Key-words: Vasil Levski, exhibition, National Library “St. St. Cyril and Methodius”.

„Безспорно Васил Левски е личност непокътната в историческата памет на днешното, а вярвам и на следващите поколения. Той е синоним на българската национална идентичност, на българската самоличност в балканската и европейската действителност, в световното човешко многообразие“, с тези думи доц. д-р Красимира Александрова, директор на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, откри документалната изложба „Аз съм Левски!“.

Доц. д-р Красимира Александрова открива изложбата

На тържествената церемония присъстваха заместник-министърът на културата доц. д-р Пламен Славов, Васил Василев, председател на Общобългарския комитет „Васил Левски“, Кирил Вълчев, генерален директор на БТА, д-р Николай Дойнов, председател на Съюза на народните читалища, общественици и представители на академичните среди и директори на библиотеки.

Заместник-министърът на културата доц. д-р Пламен Славов посочи в словото си, че Васил Левски е най-великият от нашите национални герои, който продължава да ни обединява, а „... изложбата в Националната библиотека е много важен елемент от мащабната Национална програма за отбелязването на 150-ата годишнина от гибелта на Апостола“. Заместник-министър Пламен Славов поднесе и поздравителен адрес от служебния министър на културата Найден Тодоров до директора на Националната библиотека по повод откриването на изложбата „Аз съм Левски“.

Председателят на Общобългарския комитет „Васил Левски“ Васил Василев припомни, че Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ съхранява и пази това, което ни е оставил Левски и то е неопенимо богатство. „Давам си сметка за огромното значение на труда на библиотекарите в България“, каза той и допълни, че техният труд е обществено значим също толкова колкото и труда на лекаря, и труда на учителя.

Документалната изложба беше представена от главният архивист на Българския исторически архив в Националната библиотека д-р Руслан Иванов, който посочи, че в експозицията са включени 16 табла с документи, които представят живота и делото на Апостола на свободата.

Безспорно най-голям интерес предизвикаха изложените оригинални документи в централните две витрини на изложбата – личният бележник на Васил Левски, писан през последните 2 години от живота му, който се съхранява в трезора на Българската народна банка и го напуска само при специални случаи.

Над 2000 граждани дойдоха да видят оригинала на личния бележник на Апостола

Националната библиотека посрещна над 2000 граждани, сред които ученици и техните учители от столични училища, които имаха възможност не само да видят оригинала на личния бележник на Апостола, но и да прелистят неговата дигитална версия на специалния екран-книга, разположена в централното фоайе на Библиотеката. А електронното издание на бележника на Левски във флаш памет, може да бъде закупено и да стане част от домашните библиотеки.

Изложбата „Аз съм Левски“ беше част от Националната програма за отбелязване на 150-ата годишнина от гибелта на Апостола и беше осъществена с финансовата подкрепа на Министерството на културата.

Очаквайте в книжка № 3 всички табла на изложбата „Евреите по българските земи. Документални свидетелства за живота на еврейската общност от фондовете на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“.

Президентът Румен Радев откри официално документалната изложба в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“: „Въпреки натиска на нацистка Германия върху българските институции, нашият народ отхвърля антисемитизма и сам, разпокъсан и преследван, търси пътя към диалога, към мирната ревизия на несправедливия Ньойски диктат“. Държавният глава, под чийто патронаж е Националната програма за отбелязване на 80 години от спасяването на българските евреи, каза още, че българите не са изневерили на толерантността и съпричастността към страдащите и към хилядите бягащи от окупирана Европа евреи. Сред гостите по отбелязването на 80-годишнината от спасението на българските евреи в Националната библиотека присъстваха министър-председателят Гълъб Донев, вицепрезидентът на Република България Илиана Йотова, служебният вицепремиер Атанас Пеканов, служебните министри: на външните работи Николай Милков, на културата Найден Тодоров, на иновациите и растежа Александър Пулев, на туризма Илин Димитров, на отбраната Димитър Стоянов. Присъстваха също Симеон Саксбургготски, мелнишкият епископ Герасим, посланикът на Държавата Израел Йорам Елрон, посланици и представители на дипломатическите мисии в София, членове на академичната общност, директорите на БНР и БТА, много гости.

„Аз съм Левски!“

Документална изложба по повод
150 години от гибелта на Апостола

Този проект е реализиран с финансовата подкрепа на
Министерството на културата

Хронология за живота и дейността на Васил Левски

6/18 юли 1840 г.*	роден в Карлово
1852 г.	става послушник при вуйчо си хаджи Василий
1856–1858 г.	посещава курсове за свещеници в Стара Загора
7 декември 1858 г.	приема монашеско звание и името Игнатий
1861 г.	решава да се посвети на борбата за освобождението на България
1862 г.	участва в Първа българска легия и получава прозвището „Лъвский“
1864–1866 г.	учител в с. Войнягово
1867 г.	участва като знаменосец в четата на Панайот Хитов
1867–1868 г.	участва във Втора българска легия
ноември–декември 1868 г.	живее заедно с Христо Ботев край Букурещ
1868–1869 г.	прави първата си обиколка из България
1870 г.	прави втората обиколка и основава в Ловеч Централен комитет на Вътрешната революционна организация
1870–1872 г.	основава революционни комитети в Карлово, Пловдив, Троян, Клисурса, Копривщица, Панагюрище, Пазарджик, Чирпан, Стара Загора, Сливен, Велико Търново, Трявна, Севлиево, Тетевен, Орхание, Етрополе, Казанлък, Хасково, Габрово, Плевен, Нова Загора, Котел, София, Голям Извор и др.
29 април – 4 май 1872 г.	участва в заседанията на Общото събрание на БРЦК
27 декември 1872 г.	заловен в Кърчинското ханче от турските власти
28 декември 1872 г.	изпратен за София
януари 1873 г.	разпитван, съден и осъден на смърт от специална следствена комисия
6/18 февруари 1873 г.	обесен край София

* според новооткрити османотурски документи

„Ас Васил Левский ов Карлово роден от българска майка юнак аз роден не щях да съм турски и никакъв роб същото и да гледам на милия си род.“

Из Автобиография на Васил Левски в стихотворна форма, писана след 1867 г.

▲ Яна Кунчева (1835–1913), сестра на Васил Левски

▲ Гина Каранианова-Кунчева (1810–1878), майка на Васил Левски

▲ Христо Иванов Кунчев, брат на Васил Левски

▲ Автобиография на Васил Левски в стихотворна форма, писана след 1867 г.

▲ Карлово. Родната къща на Васил Левски

▲ Карлово през XIX в.

„Измежду другите свои съученици Левский се е отличил с особена резвост, жив и впечатлителен характер и никога не е търпял обида и неправда, както към себе си така и към другото. Във всичките му постъпки главна черта е била постоянство и решителност...“

Георги Кирков „Васил Левский (Дяконът) – черти от живота и дейността и трагическата му кончина“, С., 1882 г

▲ Пловдив, където Васил Левски посещава класното епархийско училище

▲ Поп Минчо Къчев (1838–1904), съученик на Васил Левски

▲ Атанас Иванов (1810–1897), открива първото обществено училище в Стара Загора

▲ Тодор Шишков (1833–1896), учител и просветен деец

Стара Загора. Общ изглед

▲ Първото голямо мъжко училище в двора на църквата св. Никола в Стара Загора

„...Духовното звание, което го очаква след курса, не противоречи на спокойната и разумна природа на Левски. То иде да подсили у него най-света обществена мисъл: да служи върно на народа си...“

Иван Унджиев „Васил Левски.
Биография“. С., 1993 г.

« Църквата „Св.
Всородица“ в
Карлово, в която е бил
ръкоположен Васил
Левски

▲ Архимандрит хаджи Василий
(Христо, Хрисанд Каралванов),
вуйчо на Левски

▲ Тропар за св. св. Кирил и Методий от личния бележник (джобното
тефтерче) на Васил Левски 1871–1872 г.

▲ Записки на Васил Левски „Обличително богословие. Въведение“. Стара Загора, между 1856–1858 г.

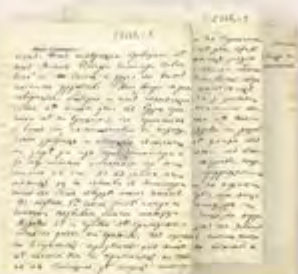

„Сам Раковски бил главатар на българските доброволци. Всяка вечер събирал по-развитичките от тях, на които държал патриотически лекции из българската история. В числото на жадните слушатели е държал първо място Васил Левски“

Захарий Стоянов „Васил Левски (Дяконът). Черти от живота му.“ Пловдив, 1883 г.

▲ Георги Стойков Раковски (1821-1867)

▲ Писмо-чернова от Георги Раковски до Теохари Палазоглу с описание на сраженията в Белград от 3 юни 1862 г., Белград, 27 юни 1862 г.

▲ Иван Касабов (1837-1911), сътрудник на Георги Раковски при организирането на Първа българска легия

▲ Списък на участници в Първа българска легия 1862 г.

▲ Васил Левски в т.нар. униформа на Първа българска легия 1868-1869 г.

▲ План на Георги Раковски за освобождаването на България, 1861 г.

„сиз сам посветил себе си на освобождението си още от 61-во летно до му слугите до Сивриг и до ридо-отес по неперодическите воля...“

В. Левски

▲ Писмо от Васил Левски до Анастас Попхизов, 25 август 1872 г.

„Когато българските доброволци доближили до Стамболкапия, Левски бил първият, който се метнал на калето с гола сабя в ръка, като същински лев.“

Захарий Стоянов „Васил Левски (Дяконът).
Черти от живота му.“ Пловдив, 1883 г.

▲ Васил Левски и други участници във Втора българска легия

„ПРИВРЕМЕНЕН ЗАКОН ЗА НАРОДНИТЕ
ГОРСКИ ЧЕТИ ЗА 1867 ЛЕТО“. Разработеният от
Георги Раковски план определя целта, задачите,
организационната структура и управлението на
българските чети. Букурещ, 1 януари 1867 г.

▲ Филип Тотю (1830–1907), участник във Втора българска легия, войвода на чета през 1867 г.

▲ Васил
Йонков –
Гвозженец
(1838–1889),
участник
в двете
български
легии

▲ Иван
Зердапльски
(ок. 1840–1931),
участник във
Втора българска
легия

▲ Христо
Македонски
(1834–1916),
участник в двете
български легии

▲ Иван Кър-
шовски
(1839–1914),
публицист и ре-
волюционер,
участник в двете
български легии

Београд. Общ изглед

▲ Београд. Хотел „Сръбска круна“, в който са се състояли срещите на Георги Раковски с участниците в легията

„В Сърбия ходих и по Влашко скитах
От нийде помощ за наша свобода.
Станах, отидох в Стара планина
с вярна дружина с Панайот войвода,
юнаци народни, тяхан ас байрактар...“

Из Автобиография на Васил Левски
в стихотворна форма

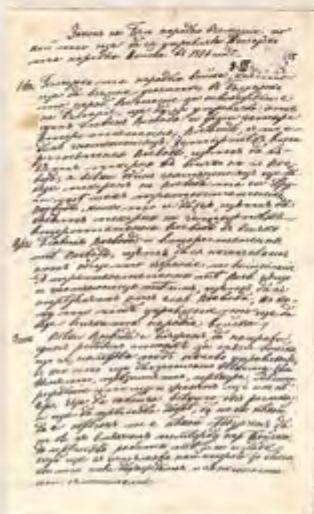
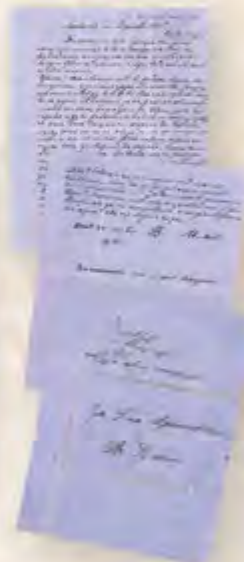

▲ Васил Левски като знаменосец в четата
на Панайот Хитов

„Зей отговорството ребо-
тими осяю! Ностни ти
моисти и аз зиваисти
кривисти, нде деи си попре-
висте се деи си вървисте
нейедно! Ако узе вдем
хоре!“

В. Левски

Писмо от Васил Левски до
Иван Кършовски,
20 юни 1871 г.

▲ Закон за Българското народно въстание
от 1867 г., написан от Иван Кършовски

▲ Панайот Хитов, Иван Кършовски и
Иван Зерелийски. Белград, 1867 г.

Тутракан. Общ изглед

Христо Ботев
(1848–1876)

Васил Левски
(1840–1873)

„Приятелят ми Левски,
с когото живеем, е не-
чут характер! Когато ние
се намираме в най-крити-
ческо положение, то той
и тогава си е такъв весел,
както и когато се намира-
ме в най-добро положе-
ние. Студ, дърво и камък

се пука, гладни от два или три дена, а той пее и сè весел!
Вечер – дордето ще легнем – той пее; сутрин, щом си от-
вори очите, пак пее. Колкото и да се намираш в отчаяност,
той ще те развесели и ще те накара да забравиш сичките
тъги и страдания. Приятно е човеку да живее с подобни
личности...“

Из Писмо от Христо Ботев до Киро Тулешков, Букурещ, 1868 г.,
предадено от Захарий Стоянов.

▲ Чернова от стихотворението „Обещанието на Васил Левски“, запазена в личния бележник на Христо Ботев

„Гарванът грачи грозно зловещо
Псета и вълци вият
в маглата
Старци се молят Богу горе-що
[Жените плачат, пицат]
децата
„Долу гаурът“ кресна па-
[шата]
И бързо, бързо [свалиха в]
твоят [гробът]
син
майко
Свалиха в гробът скриха
в земята“

◀ Откъс от Ботевото стихотворение „На прощане“, претписано от Васил Левски в личния му бележник (тефтерче)

„...Девет годин той
ската се бездомен, без сън, без покой,
под вънкашност чужда и под име ново
и с сърце порасло и за кръст готово,
и носи съзнание, крепост, светлина
на робите слепи в робската страна....“

Иван Вазов, из поемата „Левски“ от „Епопея на забравените“, 1882 г.

▲ Писмо от Васил Левски до Панайот Хитов, след 1 февруари 1868 г.

„...ако испителя,
пителя за цел изрод,
ако изгуби, губи
своята чиневка...“

В. Левски

Димитър Ценович (1834–1915) със съпругата си Екатерина, подпомогнал финансово Васил Левски при обиколките му из България ▼.

▲ „Народна клетва“, полагана от комитетски дейци, писана от Васил Левски, ноември 1872 г.

▲ Образец за окръжно писмо от Васил Левски до членовете на частните български революционни комитети в България. Ловеч, 24 март 1872 г.

Васил Левски
(1840–1873)

Български военен атлас.
София, 1979 г. ▼

▲ Балкапан хан в Цариград. Срежище на българите в Османската столица от втората половина на XIX в.

„...Думите му бяха и прости и кратки,
пълни с упование и надежди сладки.
Говореше често за бунт, за борба,
кат за една ближна обща веселба,
часът на която беше неизвестен;
изпитваше кой е сърцат, сиреч честен,
участник да стане във подвига свят;
всяк един слушател беше му и брат...“

Иван Вазов, из поемата „Левски“ от „Епопея на забравените“, 1882 г.

▲ Пенчо Димитров Златев – Ошанеца (1809–1886)
заедно със сина си, тревненски строител и резбар,
придружавал Левски при обиколките му

▲ Христо Паргулов
(1853–1930), търговец,
член на революционния
комитет в Пловдив

▲ Хаджи Васил Генчев
Караванов (1847–1933),
братовчед и сподвижник
на Васил Левски,
член на Карловския
революционен комитет

Бравя България!

Прочетохте прокламацията на Васил Левски. Прочетохте и програмата на революцията. Тя е написана на български език, а не на чужд. Това е нашата революция. Тя е за нас. Тя е за България. Тя е за свободата и независимостта на България. Тя е за правдата и справедливостта. Тя е за всички българи. Тя е за всички жители на България. Тя е за всички жители на Балканите. Тя е за всички жители на Европа. Тя е за всички жители на света. Тя е за всички жители на човешкото общество. Тя е за всички жители на човешката цивилизация. Тя е за всички жители на човешката история. Тя е за всички жители на човешкото бъдеще. Тя е за всички жители на човешкото единство. Тя е за всички жители на човешкото братство. Тя е за всички жители на човешкото мир.

Иван Вазов

ПРОКЛАМАЦИЯ НА
ВАСИЛ ЛЕВСКИ

▲ Прокламацията от името на
Привременното правителство в
Балкана, разнасяна от Васил Левски в
началната му дейност по изграждане на
Вътрешната революционна организация
в България

Къщата на Иван Драсов в Ловеч, в която Васил Левски е
основал революционен комитет през 1869 г.

Изглед от Плевен

▲ Каравановият
хан в Карлово,
където се
провеждат
заседанията на
революционния
комитет под
ръководството
на Васил Левски

„Оттук нататък имената: Дякон, Левски, Васил Иваноолу, Кешиш, Дервиш и прочее захващат да вървят из уста в уста...“

Захарий Стоянов „Васил Левски (Дяконът). Черти от живота му.“ Пловдив, 1883 г.

«Нареда на работниците за освобождението на българският народ», писана от Васил Левски с допълнение от Ангел Кънчев, септември 1871 г.
„И турския чорбаджият да бъде да даде тесто (място на) съгласието, братството и съвършеното равенство между всичките народности българи, турци, евреи и пр. щят бъдат равноправни въ[в] всяко отношение било въ[в] пера, било в какното било. Всички щят спадат под един общ закон, който по висшегласието от всичките народности ще са избере.“

▲ Иван Драсов (1848–1901), член на революционния комитет в Ловеч

▲ Членове на „I отделение на БРЦК. Привременно правителство в България“: Иван Колев, Иван Т. Драсов, А. Ц. Хитров, Марин Поплуханов и Димитър Пышков

▲ Бележка от Васил Левски до ЧБРК в Сливен, Стара Загора и Лясковец с обозначение на псевдонимите им, януари-април 1872 г.

Вароша в Ловеч

▲ Анастас Попхинов (1826–1898), председател на революционния комитет в Плевен

▲ Васил Платнаров (1840–1910), председател на революционния комитет в Карлово

„Твърде начесто, през два-три месеца, Левски е отивал в Букурещ да се среща с Любен Каравелова и да участва в събранията, на които присъствували много делегати от България, изпратени от тайните комитети.“

Захарий Стоянов „Васил Левски (Дяконът). Черти от живота му.“ Пловдив, 1883 г.

▲ Киряк Цанков (1847–1903), подпредседател на БРЦК

▲ Букурещ през XIX в.

▲ Олимпий Панов (1852–1887), секретар на БРЦК

▲ Любен Каравелов (1834–1879), председател на БРЦК, избран на Общото събрание в Букурещ в 1872 г.

▲ Бележка на Васил Левски с текст на парола за представителите на Общото събрание в Букурещ, март-април 1872 г.

▲ Данаил Христов Попов (1840–1909), осъществява връзките на Васил Левски с БРЦК в Букурещ и другите революционни дейци

▲ Иларий Драгостинев (1852–1976), представител на Русенския революционен комитет на Общото събрание на БРЦК през 1872 г.

▲ Бележка за определяне мястото за преминаване на р. Дунав от представителите на Общото събрание в Букурещ

▲ Протокол от заседанията на Общото събрание на БРЦК, проведено в Букурещ от 29 април до 4 май 1872 г.

„Правителството търси Левски под шумка и трънка. Комисията, която дошла от Цариград, обещала е 50 000 гроша на оновова, който го предаде на турските власти...“

Поп Мигачо Кочев. „Видрица“. С., 1983 г.

Разпит на даскал Иван в препис от първия следствен протокол при разследване на обира в прохода в Арабаконак. Тетевен, 26 октомври 1872 г.

„Той е от Карлово. Премени всяка седмица името си. Със среден ръст е, светло-кестеняви мустаци, червенокестеняво лице и калото проказва, единият му зъб се показва навън, поддържа малко устията си, а очите му са големи и тъмни...“

Портрет на Васил Левски. Този оригинал е запазен от Георги Данчов - Зографина и подарен на НБКМ от синовете му Никола и Иван Г. Данчови през 1953 г. Той е бил размножен и разпространен от турската полиция във връзка с издирването на Левски след Арабаконашкия обир (1872 г.).

Иван Фурнаджиев със семейството си. Учителят, дал първото словесно описание на Васил Левски

Димитър Обич (1835–1873), участник в Първата българска легия, организатор на Арабаконашкия обир на османската поща през 1872 г.

Телеграма от Софийското окръжно управление до Берковското околийско управление, 22 септември 1872 г.

„Току-що се получи известие, че днес разбойниците обратиха изпратените от Окръжие на път за София около един товар и 25 хиляди гроша пари...“

Съдебно-следствен разпит на Димитър Обич. София, 11 декември 1872 г.

„...Казанетската каса не ни се напълни така, като собираме по две, по пет пари... Да нагласим и да нападнем тази хазна та касата ни да се напълни. На това аз казах: много добре, да се нападне хазната с много лесна работа...“

„...Окован и кървав, във тъмница ръгнат,
Апостолът беше на мъки подвъргнат
ужасни. Напразно! Те нямаха власт
над тази душа яка. Ни вопъл, ни глас,
ни молба, ни клетва, ни болно стенанье
не издаде в мрака туй гордо страдание!...

....
Но тиранът люти да убий духът
една заран Левски осъди на смърт!“

Иван Вазов, из поемата „Левски“ о
т „Епопея на забравените“, 1882 г.

„Творецът на предметното
ханче е отец Матей Пре-
ображенски. Съградено е
то на коми-
тетски суми с
цел да служи
за почивка и

скривалище на комитетските куриери, тай-
на полиция, апостолите народни и прочее ра-
ботници комитетски.“

Поп Минчо Кънчев. „Видрица“

▲ Поп Минчо Кънчев.
„Видрица“

▲ Външен изглед на Къринското ханче

◀ Препис от протокола със смъртната присъда
на Левски, 15 януари 1873 г.

„Когато завършиха разпитите на лицата, за наказани-
ето на които се доведе с предишните протоколи, устано-
ви се, че именуваният Димитър Васил Левски е матоварен от
страна на Комитета във Влашко да подбужда и бултува
България. Той се очерта като компетентна и централна
личност, която е подбуждала населението да образува
комитети, които да се готвят да въстат със
оръжие в ръка против османската държава...
на основание изричното повеление на чл. 35,
ал. 1, чл. 36, 66 и ал. 2 на чл. 174, реши се;
Съответният Димитър Васил да бъде осъ-
ден на смърт чрез обесване...“

▲ Конякът в София, където е съден Васил Левски

Али Саяб паша (ок. 1824–
1891), председател
на Извънредната
следствена комисия,
назначена да
води процеса
срещу Васил
Левски и неговите
сподвижници в
София през 1872 г. ▶

▲ Хаджи Иванчо
Хаджименчович
(1824–1894), член на
Извънредната следствена
комисия в София

„Той беше безстрашлив. Той беше готов
сто пъти да умре на кръста Христов

...

О, бесило славно!
По срам и по блясък ти си с кръста равно!

...

връх, от където виждаше духът
към безсмъртието по-прекия път!“

Иван Вазов, из поемата „Левски“ от „
Епопея на забравените“, 1882 г.

▲ Откриване паметника на Васил Левски
в София, 22 октомври 1895 г.

Дизайн и предпечат на таблата от изложбата за Васил Левски – Юлиян Дойчинов

„Единство в различието“ – проект за приноса на арменския, еврейския и ромския етнос към културата на българската нация

“United in Diversity” – a project for the contribution of the Armenian, Jewish and Roma ethnic groups to the culture of the Bulgarian nation

Summary

The National Library “St. St. Cyril and Methodius” presented at a press conference its partners and upcoming activities under the “Unity in Diversity” project. The project duration is 14 months and amounts at BGN 145,671.93. It is financed under the Financial Mechanism of the European Economic Area 2014–2021 under Program RA14 “Cultural entrepreneurship, heritage and co-operation”, Result 3 „Improved awareness of arts and culture of ethnic and cultural minorities (focus on Roma)“.

Key-words: National Library “St. St. Cyril and Methodius”, “United in Diversity” project, press conference.

Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ представи на прес-конференция своите партньори и предстоящи дейности по проект „Единство в различието“.

„Водена от ролята си на културен институт с национално значение и широки обществени функции, Националната библиотека инициира проект „Единство в различието“ със стремежа да допринесе за социалното сближаване между етносите в България“, каза доц. д-р Красимира Александрова, директор на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“.

Проектът е с продължителност 14 месеца и е на стойност 145 671.93 лв. Финансира се със средства от Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство 2014–2021 г. по Програма RA14 „Културно предприемачество, наследство и сътрудничество“, Резултат 3 „Подобрена информираност за изкуства и култура на етнически и културни малцинства (фокус върху роми)“.

Заместник-директор Валентина Аксентиева, ръководител на проекта, и Десислава Попова, координатор, информираха медиите, гостите, представителите на Министерството на културата и на Националното координационно звено за предстоящите дейности и представиха партньорите в този значим проект.

Десислава Попова, координатор, Валентина Аксентиева, заместник-директор и ръководител на проекта, доц. д-р Красимира Александрова, директор на Националната библиотека, представят проекта

Националната библиотека ще бъде домакин на срещи и събития за деца и младежи – ателиета и работилници, за запознаване с институцията Национална библиотека, нейната роля, функции и богати колекции, които са символи на културата и духовността за българи, арменци, евреи и роми. „По проекта ще издадем тематичен библиографски указател на публикации, книги и статии от фонда на Библиотеката, свързани с ромския, еврейския и арменския етнос. Подобен указател никога досега не е правен в България“, каза по време на пресконференцията координаторът на проекта Десислава Попова.

Д-р София Захова, партньор по проекта и представител на Международния център за многоезично и межкултурно разбиране Vigdís към Университета на Исландия, сподели опыта си и даде пример с исландската инициатива „Ромите в Центъра“, обединяваща през годините поредица от проекти, свързани с ромски изследвания.

Още двама български партньори по проекта „Единство в различието“ взеха участие в пресконференцията. Емилия Атанасова, главен библиотекар в Народно читалище „Слънце-1879“ в град Ихтиман, разказа как читалището, като партньор, ще обедини усилията на група ученици от местната ромска общност около инициатива за изучаване на ромското културно присъствие в родния край. Анелия Дудинова, председател на Сдружение „Нови възможности“, образно разказа за пъстротата на ромската култура, която ще се представи в рамките на проекта в тридневен фестивал „Дни на ромската култура“. Тя допълни, че проектът „Единство в различието“ цени приноса на всяка една от трите малцинствени групи, включени в него – арменската, еврейската и ромската.

Библиофилството като учебна дисциплина – между теорията и практиката

Поли Муканова

Bibliophilia as an academic discipline – between theory and practice

Polly Mukanova

Summary

Bibliophilia, as a book studies discipline, is not a widely taught subject in higher education. Oriented towards the humanitarian field, it has been successfully applied in specialized courses for librarians, archivists, and information specialists from the entire spectrum devoted to memory institutions. Using data from an anonymized survey among students, the aim of this paper is to examine our accumulated experience and to systematize our current observations in teaching *Bibliophilia* at the University of Library Studies and Information Technologies (ULSIT). As a concurrent subject in this paper, we emphasize on the contributing role in the practical training of library and information specialists.

Key-words: bibliophilia, ULSIT, specialized course, anonymous survey, practical training, library and information specialists.

С повсеместното използване на интернет и динамичното развитие на дигиталните функционалности на онлайн средата, библиотеките експонират различни ценни книжовни колекции, придобити от дарения на библиофили на своите официални сайтове (колекции с автографи, екслибриси, номерирани издания и т.н.). Така библиофилството сполучливо използва информационната среда на XXI в. Тази среда допринася и за международния книгообмен между любителите на книги. И най-важното – възможността за дигитализация води до съхраняване на редките и ценни библиофилски колекции за поколения напред и достъп от всяка точка на света в едно обогатяващо интеркултурно общуване.

В това се изразява общественят принос на книгосъбирачеството, което навлиза в определен национален книжовен контекст. Необходимостта от специализираност по отношение на идентификацията, систематизирането и популяризирането на библиофилски издания е в основата на развитието на компетентностни подходи за обучението на специалисти.

В Университета по библиотекознание и информационни технологии *Библиофилство* се преподава от 2006 г. благодарение на подготовения от проф. дфн Мария Младенова лекционен курс. Тя е и ученият, който официализира дисциплината в университетска среда. Първоначално проф. Младенова е водила курса по *Библиофилство* в специалността „Библиотечно-информационни дейности“ във Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“ в периода

2003–2012 г., където е преподавала на бъдещи библиотекари, а през 2006–2010 г. води лекционните и семинарните занятия в специалностите „Библиотекознание и библиография“ и „Печатни комуникации“ в СВУБИТ.¹ От 2010 г. с решение на Народното събрание УниБИТ е приемник на Специализираното висше училище по библиотекознание и информационни технологии, гласувано от Народното събрание през 2004 г., на Държавния библиотекарски институт, създаден през 1950 г., на Полувисшия институт по библиотечно дело (ПИБД), на Колежа по библиотечно дело (КБД) и на Колежа по библиотекознание и информационни технологии (КБИТ).²

От летния семестър на учебната 2015/2026 г. в рамките на катедрата „Библиотечни науки“ (с ръководител доц. д-р Васил Загорев в периода 2015–2022 г.) се възобновява преподаването на *Библиофилство*. Лекционните и семинарните занятия са водени от д-р П. Муканова³ – първоначално на студенти от специалността „Библиотекознание и библиография“ в задочно обучение като задължителна дисциплина, а от учебната 2018/2019 г. към специалностите, изучаващи *Библиофилство*, се присъединяват „Библиотечен и информационен мениджмънт“ и „Архивистика и документалистика“.⁴ Друга трансформация е свързана с превръщането на дисциплината от задължителна в учебния план в избираема и за трите специалности.

Съгласно заложеното в учебния план на специалностите, курсът цели да запознае студентите със същностните черти на библиофилството. Прави се исторически преглед от появата му в античното общество и до днес. Акцентира се върху развитието му в редица европейски страни, както и най-ярките му представители. Специално внимание се отделя на историята на библиофилските издания, на състава на личните библиотеки на известни български и световни библиофили. Студентите се въвеждат в общата проблематика и понятиен апарат на дисциплината. Очаква се след завършване на курса да придобият теоретични знания за значението на библиофилството, както и практически опит, свързан със създаването на колекции от книги с библиофилска стойност. Тази компетентност се развива на базата на работата със специални колекции, идентификацията на редките издания и управлението на книжовните колекции в традиционна и в дигитална среда.

Критериите за оценяване на обучението се фокусират върху формираните

¹ **Хроника** на биографични събития, на преподавателска и научна дейност на проф. дфн Мария Младенова. – В: *Мария Младенова (1945–2020): Мемориален сборник*. Биобиблиогр. 1974–2021 г. 2. доп. изд. съст. Аврамова, Ваня, Светла Девкова, Марияна Петкова-Галчева. София: За буквите – О’писменехъ, 2021, с. 232.

² **Университет** по библиотекознание и информационни технологии, официален сайт. [онлайн]. [прегледан 21.02.2023]. <https://www.unibit.bg/about-unibit/overview/alma-mater>

³ **Муканова**, Поли. За приемствеността. – В: *Мария Младенова (1945–2020): Мемориален...*, с. 91–92.

⁴ Специалностите се преподават във Факултета по библиотекознание и културно наследство (ФБКН), УниБИТ.

теоретични и фактологични знания в областта на библиофилството; възможността за самостоятелно интерпретиране на придобити знания, свързани с тяхното прилагане в съответните казуси в реална среда – работа *de visu* с книжовни колекции, лични библиотеки, възможност за идентификация на показателите на библиофилското издание и т.н. Също така се развива умение за формиране и изразяване на собствено мнение по проблеми от обществен и етичен характер, например такива, които третираат проблемите на съхранението, опазването и популяризирането на библиофилски издания и колекции – техния публичен достъп. Семестриалният изпит включва изработването на лична книжовна колекция с библиофилска стойност в дигитална среда. Разработеният модул с неговият контент предполага лесното технологично имплементиране в различните платформи Classroom, Moodle, Ilias и т.н. Техните функционалности са вече задължително средство за работа по всяка дисциплина. Това, от своя страна, способства и за предоставянето на е-ресурси, дигитализирани материали, база данни от уеб адреси на специализирани сайтове и на статии. По този начин се налага ориентир за автентични и проверени ресурси в онлайн среда; очертава се предметната област на библиофилството и се обогатява подготовката на студента с развиване на способността му за разпознаване и отсяване на сайтове с недоверена информация.⁵

Анонимната анкета

През февруари 2023 г. бе проведена анонимна анкета със студентите, които са изучавали *Библиофилство* от специалностите „Библиотекознание и библиография“, „Библиотечен и информационен мениджмънт“ и „Архивистика и документалистика“ в периода 2021–2023 г. Целта на анкетата бе да систематизира информация от студентите, които са завършили курса, и по този начин да допринесе за неговото усъвършенстване и допълване по целесъобразен начин. Идеята е и да насърчи студентите да поемат активна роля в създаването на учебния процес.

Като акценти от анкетата могат да се открият следните нагласи и предложения, свързани с обогатяващата представа за библиофилството и неговите измерения в книжовната култура: 1.1. Развиване на отношение към старите книги и тяхната ценност, провокиран интерес към лимитирани издания; 1.2. Огромна полза в по-нататъшното развитие в областта на книгознанието; 1.3. Оценка на книгата не само в съдържателен план, но и с оглед нейната материална страна; 1.4. Изграждане на цялостна способност за преценка на книгите – тяхната библиофилска стойност.

Студентите посочват като *ползотворни* за усвояване на теоретичния модул от курса организираният посещения на Столичната библиотека и в Националната

⁵ Осигуряването на надеждни и леснодостъпни ресурси за обучение и подпомагане на студентите е заложено в критериите на Националната агенция за акредитация и оценяване. [онлайн]. [прегледан 22.02.2023]. https://www.neaa.government.bg/images/nova_krit_sma/Kriterii_PN_T4.pdf

библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ с колекциите от миниатюрни книги, екслибриси и автографи, както и с личните библиотеки на д-р Константин Стоилов и Симеон Радев. Материалът е представен увлекателно и разбираемо; електронните ресурси са много полезни и богати на информация и снимков материал.

Препоръките към курса основно са насочени към изискването за повече практически занимания; повече посещения в библиотеките и други културни институции, свързани с библиофилството, за да можем нагледно да видим и разберем това, което изучаваме; курсът е интересен и увлекателен, но часовете за цялостно усвояване са малко и бих предложила повече часове за изучаването му; запознаването с архивни библиофилски колекции; часовете да са повече, мисля, че определените за дисциплината са недостатъчни.

Проучванията на студентските мнения са *важен идентификатор* за качеството и практическата полезност на обучението. Това допринася и за стимулиране на мотивацията, самоанализата и ангажираността на студентите в процеса на обучението, заложено и в националните критерии за оценяване на образователния процес.⁶

Библиотечното образование и практиката

Целевата група на обучението по *Библиофилство* са библиотечно-информационните специалисти и бъдещите архивисти. Ето защо е важно да се изведе ракурс към библиотечното образование и една от характерните му черти – неговата практическа ориентираност. Това означава, че библиотечната или архивната институция трябва неотлъчно да присъства в обучителния процес със своя набор от ресурси – колекции, обособени кабинети, дигитални центрове, с които студентите да се запознаят в рамките на своята квалификация.

Това е институционално отразено в учебния план като т.нар. *практика в библиотеката*. За съжаление за повечето студенти това е и единствения досег с библиотеките.

Например по време на цялото обучение в специалността „Библиотекознание и библиография“⁷ студентите трябва да имат контакт с библиотеката – освен на ниво осведомително посещение, също да има открити лекции по библиотечните проблеми със специалисти, които да запознават студентите и общността с актуалните проблеми и развойни линии. Важно е да се осъществява връзка с чуждестранни библиотечни специалисти, за да се следи ситуацията в сектора в по-голям мащаб. Както и да има съвместимост на учебната програма в сходна

⁶ **Критерии** за програмна акредитация на професионално направление/специалност от регулираните професии в съответствие с ESG – част 1 (1–10) и по смисъла на чл. 78, ал. 3 от ЗВО. [онлайн]. [прегледан 22.02.2023]. https://www.neaa.government.bg/images/nova_krit_sma/Kriterii_PN_T4.pdf

⁷ От учебната 2020/2021 г. специалността се преименува на „Библиотечно-информационни науки и управление на знанието“ (БИНУЗ). [онлайн]. [прегледан 20.02.2023]. <https://www.unibit.bg/learning-activity/bachelor/bachelor-plans>

хуманитарна специалност в друг университет – в и извън Европейския съюз.

Най-важната линия, която трябва да бъде застъпена в хода на библиотечното образование, е свързана със стимулирането на студентите да продължат заниманията си в тази област. Това може да се постигне с последователни усилия от страна на преподавателите и библиотечните специалисти по време на обучителния процес, а именно – в непрекъсната интеракция с библиотеката. Само по този начин у студентите ще се формира чувство на принадлежност към тази институционална среда. Разбира се, процесът е двустранен и библиотеките, като бъдещ работодател на студентите, трябва да са активна страна в този процес. Студентите трябва да бъдат привличани като участници в различни проекти и други творчески инициативи – така още по време на следването им ще се осъществи естественото взаимодействие и въвличането им в библиотечния сектор.

Важна специфика на библиотечното образование, която не се взема под внимание, е неговата конвертируемост. Това е още един шрих по линия на формирането на стимули у студентите, защото така ще се чувстват припознати и конкурентни в глобалния свят.

Библиотеките трябва да предложат програми, които да колаборират с университетите, където се преподават библиотечни специалности, и оттам теоретичните знания да намерят своето приложение в реалната библиотечна среда.⁸ Тук няма да се спирам на конкретни предложения поради различното приоритизиране на съответните библиотеки. Защото в повечето случаи се получава изолираност на студентите по време на тяхното обучение от реалната библиотечна среда, освен по време на задължителните учебни практики.

Представените предложения са важна отправна точка – *основополагащ* пункт, който трябва да е задължителното условие за протичането на обучението в библиотечните специалности. Това ще допринесе и за прилагането на вече развитите компетентности в бъдещата кариера на студентите.

Футурологични прогнози за библиофилството

Развитието и бъдещето на библиофилството неизменно е свързано с технологизирането на информационната среда и възможностите, които предлага. Д-р Петър Величков например предлага иновативен модел за съставяне на отделни дигитални библиотеки, базиран на: Национална банка „Библиофилски и номерирани издания“; Национална банка „Първи издания (примерно „Класици“; или „Местни автори“; Национална банка „Автографи“; Редки книги в малък тираж; Небиблиофилски издания, излезли в луксозен вид и определяни като „разкошни“; Национална банка „Екслибрис“; Книги с авторски поправки; Детски книги с разкошни илюстрации. Според него разработените модули могат

⁸ **Eftimova**, S. Participation of Bachelor and Master Students from the Specialties of Archival and Documentary Studies, University of Library Studies and Information Technologies in the “Student Practices – Phase 2” project. – В: *ICERI 2022 Proceedings*, 15th annual International Conference of Education, Research and Innovation, Seville. Spain: IATED Academy, 2022, с. 3889–3894.

да се разширяват за целите на една бъдеща национална банка „Библиофилски номерирани издания“ или дори дигитализирана *Национална библиофилска библиотека*, като позволява да се интегрират нови библиографски, архивографски и семантични структури, да се добавят нови връзки между обектите и да се увеличава количеството характеристики на всеки библиофилски екземпляр.⁹

Съвместяването, осмислянето и надграждането на експертизата в изучаването на книжовните феномени ще доведе до тяхната продуктивност и високо ниво на институционално представяне. В съвременния дехуманизиран свят учебни дисциплини като *Библиофилството* трябва да продължат своята дълголетна традиция – с дигитални средства и все по-мощно личностно и институционално застъпничество.

⁹ **Величков**, Петър. Български библиофилски издания (1901–1947): Комуникационна синергия между артефакт и рецепция. Автореферат за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ по научната специалност 3.5. Обществени комуникации и информационни науки (Журналистика – Книгознание). София, 2020, с. 9. Цитираният автореферат е част от единствения защитен дисертационен труд в България, пряко засягащ проблематиката на *библиофилството*.

Разговор за фрагмента с Пламен Антов и Поли Муканова

ЯНИЦА РАДЕВА

A conversation about the fragment with Plamen Antov and Poli Mukanova *Yanitsa Radeva*

Summary

On October 25 in the Central lobby of the National Library “St. St. Cyril and Methodius” was held a meeting and conversation with Plamen Antov and Poli Mukanova. The topic of the conversation was the fragment as the two authors see it according to their new books – “The Fragment, Fragmentary 2020” and “Was Sisyphus Happy”.

Key-words: fragment, Plamen Antov, Poli Mukanova, Pismena Club, National Library “St. St. Cyril and Methodius”.

В Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ се състоя среща разговор с Пламен Антов и Поли Муканова. Темата на разговора беше: фрагментът такъв, какъвто го виждат двамата автори според новите си книги – „Фрагментът, фрагментарно 2020“ и „Сизиф дали е бил щастлив“. За написването на книгите си и двамата са получили подкрепа от Министерството на културата в конкурсната сесия за творчески проекти в областта на литературата и имат един и същ издател – „Ерго“.

Разговорът започна с размисли за избора на корица и на заглавие, тъй като и двете книги, въпреки жанровата си и отчасти тематична близост, са доста различни. Дватама гости на „Писмена“ споделиха кои са важните личности и техните творби, с които влизат в диалог. Философията на Емил Чоран се оказа важна и за двамата автори, а Поли Муканова специално подчерта, че още от ученическите години е била повлияна от фрагментите на Далчев и записките на Константин Павлов. За избора си за заглавието „Сизиф дали е бил щастлив“ тя сподели, че ѝ е помогнала редакторката и изказа благодарност на художничката Жанет Цанова за корицата, споменавайки, че досега е работила за книгите си с най-добрите художници. Тя разказа също и за предходна си книга „Amodi Fati“.

Пламен Антов постави фокус върху двусъставността на заглавието на своята книга – „Фрагментът, фрагментарно 2020“. Първата част насочва към фрагмента, а втората – към методиката, числото указва годината, в която са писани преобладаваща част от фрагментите. Той раздели и общуването си с любимите си автори и техните творби на академично, което се случва през деня, и на нощно, което напълно се различава от другото. Сподели също за писането си на фрагменти: „При мен фрагментът наистина се ражда като фрагмент“. Той възнамерява да подготви за печат втора книга с фрагменти, която ще има за обект романа. Заглавието, на което

се е спрял, е „Роман, фрагментарно“.

Издателят Мартин Христов разказа за трудностите да се реализират специфични книги, каквито са тези с фрагменти, и подчерта, че благодарение на институции като Министерството на културата тяхното издаване е възможно.

След разговора Пламен Антов и Поли Муканова четеха фрагменти от своите най-нови книги и раздадоха автографи на приятели и колеги, които споделиха представянето им. От Националната библиотека те получиха традиционния подарък – книга от издателството на Библиотеката. Този път избраното заглавие беше мемоарното издание „Без любов животът е една отвратителна безсъдържателност. Непознатият Антон Страшимиров“.

Книги от Пламен Антов и Поли Муканова бяха подредени във витрина до ксерокс центъра на Националната библиотека.

Пламен Антов: „Когато пиша фрагменти, аз пиша само фрагменти“

– Книгите ви с Поли Муканова са разделени на части, доколкото разбирам при подредбата не е следван хронологичен принцип. Какъв принцип избрахте, какво ви водеше и как се подрежда една книга с фрагменти?

– Една книга с фрагменти по принцип предполага максимално свободна структура. Обикновено някакъв относителен порядък в хаоса се постига чрез обособяването на тематично-проблемни ядра (дялове, цикли). Така правят включително законодатели на жанра като Ницше и Чоран; може би затова методът е смятан за общоприет и почти безалтернативен. Точно така ми препоръчваше да постъпя и аз един от рецензентите на книгата – проф. Александър Шурбанов. Аз обаче настоявах за другия, дневниково-линейния начин на структуриране (за който вече споменах). Той ми дава едно предимство, на което специално дължа; нещо повече – което е част от концептуалния смисъл на книгата, а именно спонтанността – един източен, дзен принцип, който е базисен за разбирането ми за „философията на жанра“ изобщо (и

който нееднократно е изтъкван в теоретичните мета-фрагменти вътре в самата книга). Тоест не тематично групиране *post factum* на вече готовия „материал“ „по теми“, а оставане в непрекъснатия „поток на мисълта“ и свободните асоциации. Именно спонтанните свързвания, саморазгръщането на дадена идея/мисъл, скокообразното ѝ отдалечаване от първоначалното място на възникване, или пък точно обратното – все по-голямото ѝ концентриране – това е, което исках да постигна, или по-точно, което само се постигаше в процеса на писането. Това е същностна част от идеята на целия ми „проект“, а не просто форма (както понякога се разбира формата – като нещо външно спрямо смисъла). – Впрочем, употребявайки думата „проект“, трябва да поясня, че появата на тази книга бе подкрепена от Министерството на културата, за което – иска ли питане! – съм особено задължен (отбелязано е и в самата книга). Тук е мястото да изтъкна и съвсем не рутинната си, а дълбоко лична благодарност и към двамата рецензенти на книгата – проф. Ал. Шурбанов и проф. Георги Каприев, чиято безкористна подкрепа решително спомогна тя да се „реализира“. Но извън тази административна страна на въпроса, тяхното мнение, бележки и препоръки в някои отношения се отразиха благотворно и върху самата книга, което в крайна сметка е по-важно.

...Именно книга, да; защото при цялата спонтанност на възникването си, която се опитам да удържа максимално (с минимални компромиси), това е именно книга – макар и книга от фрагменти. Специално държа на това. Впрочем в края на книгата има нещо като послеслов (*Post librum*), където споделям тъкмо част от композиционните проблеми, които трябваше да разреша, някои компромисни стратегии, които стоят зад спонтанността и частично я разрушават (но само частично). Повече от всяка друга, една книга с фрагменти възниква насрещно-двупосочно, едновременно линейно-хронологическо и ретроспективно, защото при нея музикалният принцип на структуриране е по-валиден отвсякога. Тя е тънко плетиво: успоредно следване и сплитане на множество сюжетни нишки (много повече и от най-мощния роман-епос), или на лайтмотивни теми; тяхното линейно, макар и фрагментарно, насечено разгръщане. И същевременно варирането им, постепенното им отместване, понякога до пълно самоотричане, до прищракване в противоположното, до парадокс (но не нарочно търсен от автора, а именно вследствие на основния принцип на спонтанността – като самоизява на самата книга в процеса на своето ставане). – Нещо, което в един „нормален“ текст – статия или есе – е недопустимо.

– Как разбирате, че един текст няма да се превърне в стихотворение или в разказ, а би могъл да стане фрагмент?

– Що се отнася до мен, почти не стават такива неща (освен един-два случая, които са специално изтъкнати в книгата). Когато пиша фрагменти, аз пиша само фрагменти – без преминаване от жанр в жанр. Тоест фрагментът при мен не е място, където се утаяват парчета от нестнали други жанрове. Фрагментът си се ражда като фрагмент, а не като част от нестнало стихотворение, разказ, есе или статия. – Посоката в подобна интерференция между жанровете е по-скоро обратна: в една от предишните ми книги с разкази („Граници на забавяне“) има разказ („Пигмалион“), в който става дума за роман от фрагменти, като целият съспенс в този разказ – от

собствено писателска, литературоведска гледна точка (какъвто е героят) – е дали въпросният роман, намерен в насипно, фрагментарно състояние, е просто незавършен или напротив – е мислен от автора си като напълно завършен.

– *Постмодернизмът даде нов живот на фрагмента чрез колажирането, палимпсестната си нагласа да съчетава различни пластове на културата и езика. Вие изследвате българския постмодернизъм, но искам да попитам доколко това е отразено в поезията ви?*

– Разказът, който припомним, е „чист“ образец на подобна постмодерна дискусия отвътре, в рамките и с езика на самата литература. Що се отнася до теоретичните ми занимания с постмодернизма, не бих искал да повтарям тези, които са обстойно разгърнати и аргументирани в други, специални изследвания. В отговор на конкретния въпрос ще се задоволя да кажа, че постмодернизмът сам по себе си, постмодерният модус в литературата, предполага широта и формална, езиково-дискурсивна толерантност, където всички форми и езици са правомерни. В тази ситуация скандалът по презумпция е невъзможен. Така че защо не и една монография да е под формата на фрагменти, с цялата вътрежанрова многоезичност на фрагмента; особено когато се отнася до самия жанр на фрагмента...

– *И двамата с Поли Муканова издавате в една и съща година книгите си с фрагменти. Издавате ги и в едно и също издателство. И двете са подкрепени по проект към Министерството на културата. Все пак това са различни книги. С какво вашата книга е специфична?*

– Благодарностите ми в случая са и за Мартин Христов и издателство „Ерго“, с което отдавна работим в една щастлива, взаимна, надявам се, удовлетвореност. – Но на въпроса. Извън всичко, което казах досега (например за мета-линията в моята книга), различието най-добре би могло да бъде схванато отстрани – имам предвид през погледа на така наречения обективен читател. Това, което бих могъл да добавя за себе си, е, че макар това да е първата ми книга само с фрагменти, пристрастието ми към този жанр е старо – не само като читател, но и като автор. Много отдавна целенасочено работя по въпроса, движейки се, така да се каже, към тази книга. Публикувал съм множество „китки“ с фрагменти, тематично фокусирани, някои – именно върху теорията на фрагмента. (Те са включени, с минимална преработка, в книгата, като композиционни интермедии, прекъсващи линейно течащия основен разказ.) Неколкократно досега съм включвал в свои книги фрагментарни дялове, обикновено смесени с поезия. За пръв път – съвсем частично – в „Сантиментална география“ (2000). В „Тотемът на вълка. Неполитическото“ (2013) и „Поетът е хтонично същество“ (2015) съотношението е фифти-фифти (като във втория случай е прибавен и трети дял/дискурс – фотография). За друга – от друг тип – междужанрова интерференция (фрагмент – роман – разказ) вече споменах: разказът „Пигмалион“. Мога да добавя още една жанрова употреба на фрагмента – пътеписа. При моите пътешествия неизменно във външния джоб на десния ми крачол стои малко тефтерче с химикалка и сегиз-тогиз, връхлети ли ме някоя хрумка, там, на място, в планината, пустинята, джунглата или в лодката по реката, го вадя и драсвам ред-два

– в проза или в поезия, както дойде. Обикновено в края на съответното пътешествие се е получило някакво цикълче, което после, с минимална дообработка, публикувам в списание или вестник във вид на фрагментарен пътепис. (Никога няма да напиша „истински“, цялостен пътепис, колкото и след всяко връщане отнякъде да ме питат за това.) Имам намерение някога да събера тези фрагментарни пътеписи в отделна книжка, придружени с фотографии като втори, равностоен разказ.

Поли Муканова: Успехът на една книга с фрагменти може да бъде като при всяка друга

– Заглавието на една книга казва много за самата книга. Заглавието на Пламен Антов е строго, категорично, имаме посочване на година „Фрагментът, фрагментарно 2020“, черно-бялата корица насочва мисълта към подредба. При вас е тъкмо обратното – корицата е изрива, заглавието е с обърнат словоред. Нека поговорим за избора ви на заглавие.

– Заглавието на книгата е всъщност част от един фрагмент, който редакторката Ваня Петкова предложи и имаше ефект, защото улови концепцията ѝ, цялостната фрагментарност, която бе събрана в това заглавие. Ето и едноименния фрагмент: „Патерицата на съдбата – вървим с всеки неин ход, следваме я сяло, куцаме в надпреварата, където няма победители, а само устремени. Сизиф дали е бил щастлив?“. Приносът за корицата и цялостното оформление е на художничката Жанет Цанова, която чрез своя талантлив прочит направи книгата разпознаваема и провокира любопитството у читателите.

– А какъв беше изборът ви на корица? Имаше ли някаква идея, която обсъждахте с издателя и художника? Можем дори да разгледаме и снимките ви на кориците в този контекст. Снимката на Пламен Антов е фрагмент, а вашата е решена като

образ сред кактуси.

– Досега за всичките си книги съм имала щастието да работя с утвърдени художници като Капка Кънева („Мигове в кибритена кутийка“, „Пристан за отшелници“), Роман Кисьов („Мидите имат две страни“ и „Amor fati“), американецът Брад Горино („История и теория на четенето“), така че никога предварително не съм представяла никакви виждания относно корицата и в процеса на работа съм установявала, че вървим в една посока с художниците и в крайна сметка техните предложения са удовлетворявали заложеното в моите текстове.

– Книгите на двама ви са разделени на части и доколкото разбирам, при подредбата не е следван хронологичен принцип. Какъв принцип избрахте, какво ви водеше и как се подрежда една книга с фрагменти?

– Принципът, който се опитам да наложам и следвам, е тематичен, което е голямо предизвикателство пред този жанр, защото всеки фрагмент е като светулка, която се прокрадва със своята индивидуалност и невинаги е лесно да бъдат обединени в строга тематична подредба. Убедена съм, че при книгата с фрагменти хронологичният принцип на подредба не е подходящ, защото „фрагментът се прицелва във вечността“, отвъд хроноса е битийността на този жанр.

– В новата ви книга срещаме фрагменти от друга ваша книга – „Amor Fati“. Какво избрахте да включите в новата си книга и защо?

– „Amor Fati“ се появи през 2012 г. – библиофилско издание в малък тираж. Имаше две представяния във Възрожденското училище в Кюстендил и в Унгарския културен институт в София, две рецензии от доц. д-р Александър Йорданов (в сп. „Библиотека“, бр. 4, 2013, с. 130–134) и доц. д-р Невена Панова (в „Литературен вестник“, № 37, 2012, с. 5). Такъв бе публичният живот на книгата. Някои от фрагментите от „Amor Fati“ съм включила и в *Сизиф*, тъй като се вписват тематично в концептуалната рамка на книгата, с цялата условност предвид спецификата на жанра.

– Ако сравним вашите книги с фрагменти с други фрагментарни жанрове като максима, размисъл, афоризъм, анекдот, сентенция, какво място могат да намерят сред тях?

– Вероятно имат по нещо общо от всичко изброено, но всъщност нито една от тези жанрови форми не изговаря фрагмента – тази отломка от едно цяло, от една незавършеност, която осмисля и вечния ни човешки стремеж към съвършенство тук на земята.

– Нещо, което намирам за общо при двама ви в темите на фрагментите ви, е отношението към книгата. Имате много фрагменти за книгата, за четенето, за невъзможността да влезеш два пъти в една книга, както е при Пламен Антов, в която пък мисъл прозира Хераклит. Та, кои са книгите и авторите, с които влизате в диалог, към които ви се иска да се завръщате?

– Това е безкраен диалог между различни авторски гласове и литературни

традиции, от българската литература за мен най-устойчиви останаха – още от ученическа възраст до днес – влиянията на Атанас Далчев и Константин Павлов, разбира се и по отношение на писането в жанра на фрагмента.

– *Как разбирате, че един текст, който пишете, няма да се превърне в стихотворение или в разказ, а би станал фрагмент?*

– Текстът сам идва, облечен в своята жанрова форма. Например някои от фрагментите са истории, които нося с години и накрая те идват на белия лист така. Опитвала съм обратното – от фрагмент да направя разказ, оказа се излишно. Историята бе разказана с малко думи и носеше същото внушение. Яйцето или кокошката – такава е ситуацията с избора на жанрова форма, има предопределеност отвъд избора на автора.

– *Занимавали сте се с приписките, доколко те имат значение за вас като автор на фрагменти.*

– Приписките са моя изследователска страст – имам разработен курс със студенти, който водя, а в момента участвам в проект, който е свързан с работата по приписките в най-голямата манастирска библиотека в България. Приписките освен със своята уникалност по начина на възникване и посланието, което носят, ме привличат със своята жанрова краткост. Те са важни в исторически, социален и културен план. И някак имат същата участ като фрагмента – краткост и символика, която времето разбулва в една винаги актуална историчност.

– *И двамата издавате в една и съща година книгите си с фрагменти. Издавате ги и в едно и също издателство. И двете са подкрепени по проект към Министерството на културата. Все пак това са различни книги. С какво вашата книга е специфична?*

– „Няма случайност в срещите, животът ни е стегнат пъзел, който ни приковава към вечната предопределеност“ (из *Сизиф...*). При прочита на книгата на Пламен Антов открих множество пресечни точки, споделени вдъхновения от книги и житейски ситуации, а мисля, че и обръщането към философското, към синтеза, без което фрагментът е невъзможен, е събирателна черта и при двете книги. За разликите нека бъдещите читатели ги открият.

– *Фрагментът е особен жанр. Има дълбока история. С Пламен Антов размишлявате и върху него и общо взето стигате до общи заключения. Казвате, че не всеки обича да чете фрагменти, но и че фрагментът е най-незастрашеният от графоманите жанр, не масов жанр. Пламен Антов нарича успешия творец „оперетна фигура“. Какъв може да бъде успехът на една книга с фрагменти?*

– Успехът на една книга с фрагменти може да бъде като при всяка друга – искреността на автора, предаващ вдъхновено някаква история. А дали е не масов жанр може би времето ще покаже...

Снимки: Стефан Рангелов

Българското книгоиздаване на криминална литература през първата половина на ХХ в. и библиографската регистрация на protagonистите с англезични имена

ВАНЯ ЯКОВА

Bulgarian crime book publishing during the first half of the 20th century and the bibliographic registration of protagonists with English names

Vanya Yakova

Summary

The article is an attempt to identify the nationalities of authors of crime fiction published in Bulgaria during the first half of the 20th century. At that period of time it was the names of the protagonists which sold the books so in that regard the names of the authors were either unknown or of no importance at all. Due to this fact, little or nothing is known about the majority of crime books authors or about their real nationality as they have not been studied thoroughly by the Bulgarian retrospective bibliography. The lack of relevant information about the authors and their protagonists as well as the infiltration of English-language culture in Bulgarian publishing industry has resulted in categorizing these literary works mainly as ones written by American authors.

Key-words: English-sounding names, detective novel, book publishing, Bulgaria, detective, author, European.

Създаването на обстойна и изчерпателна библиография за определен период от развитието на книгоиздаването в България винаги се е сблъсквало с различни по своята същност и важност проблеми. Независимо, че институционалното начало на българската национална библиография е поставено още в края на ХІХ в. с приемането на Закона за задължителния депозит през 1897 г.¹, дори и в наши дни все още съществуват проблеми при депозирането на различните книжни издания от страна на издателите. Тази тенденция за пренебрегване на Закона и съзнателния отказ от депозит на издадената книжнина, липсата на съществена информация в издателското каре (напр. автор, преводач и др.), или дори липсата на такова каре, съществува още от самото начало на книгоиздаването

¹ Загоров, В. (2011, January 1). Статистически аспекти и проблеми на българското историческо книгознание. Academia.edu – Share research. [онлайн]. [прегледан 23.01.2023]. <https://bit.ly/3FOG2ns>

и книгоразпространението в България след Освобождението. Подобно отношение към депозитната система, от своя страна, води до значителни затруднения при опит за извършването на по-задълбочено и детайлно проучване на книжнината в исторически аспект. „Библиографията е първият етап в развитието на изследванията върху книгата, който има за цел да натрупа концентрирана и систематизирана информация относно изданията от определена група или в определен период. Съставянето на книгописите позволява на изследователите на един по-късен етап, без да преглеждат изданията *de visu*, да извеждат и теоретизират относно определени тенденции в развитието на книжовните процеси.“²

Поводът за написването на настоящата статия е забелязаното библиографско несъответствие при описанието на един често подценяван и пренебрегван сегмент в българското книгоиздаване от Освобождението до първата половина на XX в. или по-конкретно, масовата книга, а в частност преводната криминална книжнина, най-често отнасяна към англезични автори и/или издатели. Тези неточности са забелязани в процеса на проведено изследване на издателските практики в българското книгоиздаване, свързани с преводната англезична криминална литература през упоменатия по-горе период.³

Според направените справки в съществуващите записи в електронния каталог на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, както и в библиографския репертоар „Български книги 1878–1944“, т. X, прави впечатление, че всички protagonисти с англозвучащи имена са записани основно в раздел „САЩ“. Използваният подход, както ще видим в изложението, е по-скоро интуитивен, отколкото почиващ на сериозно библиографско и книговедско проучване на този интересен, но negliжиран книжовен сегмент. За неточностите в библиографската регистрация има и чисто политически причини: след 9.IX.1944 г. на криминалната масова книжнина в България се гледа като на част от упадъчната буржоазна култура, а библиографската информация за нея, в десетилетията, в които се подготвят българските национален ретроспективен репертоар за периода, остава скрита зад желязната завеса.

Нат Пинкертон – кралят на детективите

По библиографски път са открити регистрирани общо 35 заглавия, издадени от 1921 г. до 1923 г. за „северноамериканския“ детектив Нат Пинкертон (*Nat Pinkerton*). Въпреки англо-звучащото си име и асоциацията с реално съществуващата личност на Алън Пинкертон (*Allan Pinkerton*) (1818–1894) – американски детектив и шпионин с шотландски произход и създател на първата детективска агенция в САЩ Национална детективска агенция Пинкертон⁴ – Нат е по-ско-

² Пак там.

³ Якова, В. Преводният англезичен криминален роман в българското книгоиздаване в периода от Освобождението до 1948 г.: Дисертационен труд за придобиване на ОНС доктор. (Научен ръководител Васил Загоров)

⁴ Алън Пинкертън – Уикипедия. (2011, Febr. 7). Уикипедия. [онлайн]. [прегледан 23.01.2023].

ро измислен образ, отколкото реален. Историите за Нат Пинкертон се появяват в Германия, публикувани от издателството на Адолф Ейхлер в Дрезден.⁵ Интересът на Ейхлер към този жанр се заражда, когато той започва да превежда и публикува поредицата за Ник Картер. Вдъхновен от тези истории, той измисля потайния и пресметлив „американски“ детектив Нат Пинкертон, за когото само през първия период в Германия излизат 407 заглавия.⁶

Първата история, появила се в Германия, е *„Nat Pinkerton, der König der Detektivs“* („Нат Пинкертон, кралят на детективите“), която излиза в периода 1907–1915 г. През 1929 г. са публикувани още 10 издания под заглавието *„Pinkerton, Americas größter Detektiv“* („Пинкертон – най-великият детектив на Америка“). Но още преди това името на детектива придобива такава широка популярност, че в промеждутъка от 1907 до 1933 г. в европейските и скандинавските страни, в Русия, дори и в Близкия Изток се появяват хиляди неоторизирани издания.⁷ Тоест, текстовете с англозвучащия протагонист Нат Пинкертон не са писани в САЩ, а също така никога не са били публикувани там и не са ставали достояние на американската читателска аудитория. От друга страна, това не пречи героят да придобие широка популярност в останалата част на света.⁸ Този феномен в литературата привлича вниманието дори и на филмовите магнати: в Дания, Германия и Франция се появяват серии от филми под общото заглавие *„Nat Pinkerton of the Pinkerton Detective Agency“* („Нат Пинкертон от детективска агенция „Нат Пинкертон“).⁹

Книгите за Нат Пинкертон се появяват във Франция няколко години преди екранните им превъплъщения, на 8 март 1908 г., в *„Nat Pinkerton, le plus illustre detective de nos jours“* („Нат Пинкертон – най-известният детектив в наши дни“) и продължават да се публикуват до 30 юли 1914 г. Както и в немските издания, и тук няма информация за автора/авторите на историите. Също така, детективът е изключително популярен и в Русия, а впоследствие и в СССР, като голяма част от историите, създадени там, са базирани на тези за Ник Картер или са заимствани от немските и френските издания за Нат Пинкертон.

<https://bit.ly/2Q85nkk>. [Дължината на адреса ревизирана]

⁵ **Straßenburg**, М. [онлайн]. [прегледан 23.01.2023]. https://www.bundesarchiv.de/nachlassdatenbank/viewsingle.php?category=E&person_id=3157&asset_id=3436&sid=42f0cf625398395542d1f

⁶ **Research Gate** | Find and share research. (n.d.). [онлайн]. [прегледан 23.01.2023]. https://www.researchgate.net/profile/Svetlana-Maslinskaya/publication/343545035_Nat_Pinkerton_A_Missing_Genre_in_Russian_Children%27s_Literature/links/5f33fc07a6fdcccc43c2686d/Nat-Pinkerton-A-Missing-Genre-in-Russian-Childrens-Literature.pdf

⁷ **The Encyclopedia of Pulp Heroes: The Online Edition**. [онлайн]. [прегледан 23.01.2023]. <http://jessnevins.com/pulp/pulpp/pinkerton5.html>

⁸ **Пак там**.

⁹ **Silent mystery and detective movies**. (n.d.). Google Books. [онлайн]. [прегледан 23.01.2023]. https://books.google.bg/books?id=oJYZDgAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=bg&source=gs_bs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false

Кориците на българското и на руското издание

Интерес представлява и фактът, че изображението върху корицата на българското издание „Вампирът в мината Виктория. Разкритията на Нат Пинкертон“ е копие на руското издание „Злой рок шахты Викторія“. Също така, ако се вземе предвид сходността на заглавията, би могло да се направи предположението, че българският превод е направен от руското издание, което, много вероятно, да е един от многото пастиши, появили се в Русия, респективно СССР, след появата на оригиналните истории за детектива на територията на страната. Въпросът изисква допълнителен текстуален и книговедски анализ, но фактологията поставя под съмнение експлицитността на връзката англоезичен протагонист – американски автор.

Етел Кинг – Женският образ на Ник Картер¹⁰ или Шерлок Холмс

По библиографски път бяха открити само три издания на български език: „Брилянтната графиня: Тайните на фалшификатора: Разказ на детективката Етел Кинг“ (1921), „Любов и революция: Тайната на ключалката: От детективката Етел Кинг“ (1922) и „Отмъщението на съперника. Спортистът-убиец“ (1940). Поради липсващата информация за националността на автора всички заглавия са категоризирани в раздела за САЩ в т. X на репертоара „Български книги 1878–1944“. Също така прави впечатление минималният брой заглавия, публикувани в България, като се вземат предвид над 200-та оригинални такива, публикувани на немски и френски език. Според някои изследователи книгите за Етел Кинг са

¹⁰ По-правилното транскрибиране на името от английски е Ник Картър, но фамилното име Картер е наложено от някогашните български книгоиздатели. По същия начин са транскрибирани и имената на останалите литературни герои.

написани от френския писател и преводач *Jean Petithuguenin*, псевдоним на Ж. А. дьо Сен Валри (*J. A. Saint Valry*).¹¹ *Jean Petithuguenin* е официалният преводач на историите за изключително популярния в онзи период американски детектив Ник Картер на френски език. Предполага се, че под влиянието на тези истории той създава образа на своята героиня, дори заглавието на първата му творба е *“Ethel King, The Female Nick Carter”* („Етел Кинг – женският образ на Ник Картер“¹²). Други изследователи твърдят, че тя се появява за първи път в немския роман-брошура *“Ethel King, ein Weiblicher Sherlock Holmes”* („Етел Кинг – женският образ на Шерлок Холмс“). Немскоезичните автори обвързват персонажа на Етел Кинг с другия популярен детектив на епохата – Шерлок Холмс. Книгите се радват на голяма популярност – в периода от 1908 до 1911 г. биват издадени истории с номера от 1 до 201.

По метода на дедукцията, като се анализират лексикалните единици в заглавията на български и немски или френски, може да се направят следните предположения по отношение на някои от книгите. Например, „Любов и революция. Тайната на ключалката: От детективката Етел Кинг“ най-вероятно е превод на оригиналната *“La porte mystérieuse”* („Мистериозната врата“) и излязла на немски под заглавие *“Die geheimnisvolle Tür”*¹³. Според библиографската справка в електронния каталог на *Bibliothèque Nationale de France*¹⁴, книгата е записана под № 92 с автор Жан Петитюгенин и е издадена от А. Айхлер в периода 1921–1922 г.

От друга страна, „Брилянтната графиня: Тайните на фалшификатора: Разказ на детективката Етел Кинг“ е много вероятно да е превод на издадената на немски *“Die Brillantengräfin”* („Диамантената графиня“)¹⁵. Информацията за немските издания за Етел Кинг е оскъдна и поради този причина не може да се посочи името на автор/автори или издателства, които са публикували книгите, но и тук е очевидно, че англоезичният протагонист не е еквивалентен на англоезичен автор.

Ако приемем, че в „Отмъщението на съперника. Спортистът-убиец“ преводачът отново си е позволил свобода при предаването на заглавието на български език, може да се предположи, че оригиналът на тази книга е френската *“Rivalité tragique”* („Трагично съперничество“), записано под № 9 в електронния библиографски каталог на *Bibliothèque Nationale de France*¹⁶ като творба на Жан Петитюгенин.

¹¹ SFE The Encyclopedia of Science Fiction. Petithuguenin, Jean Alexandre. [онлайн]. [прегледан 23.01.2023]. http://www.sf-encyclopedia.com/entry/petithuguenin_jean

¹² Преводът на заглавията на всички непубликувани издания в България са на автора на статията.

¹³ **Ethel King**. (n.d.). Dansk Forfatterleksikon. [онлайн]. [прегледан 23.01.2023]. <https://danskforfatterleksikon.dk/artikler/ethelking.htm>

¹⁴ BnF catalogue general. (n.d.). BnF Catalogue général. [онлайн]. [прегледан 23.01.2023]. <https://catalogue.bnf.fr/ark:/12148/cb310937121>

¹⁵ Вж бел. 8.

¹⁶ Вж бел. 9.

Хари Пил – от екрана до романа

Като се имат предвид издателските практики не само в България, но и в Европа, в първите десетилетия на XX в., няма нищо чудно, че историите на детектив Хари Пил (*Harry Piel*) прехвърлят рамките на широкия екран и намират своето място в литературата. Хайнрих Пийл (*Heinrich Piel*) (1892–1963), чието екранно име е *Harry Piel*, е известен немски филмов актьор, режисьор, сценарист и продуцент с над 150 филма. Още първият му филм „*Schwarzes Blut*“ („Черна кръв“) определя каква ще е характерната особеност на следващите – в тях ще са важни действието и приключенията, но логическата последователност в развитието на историята ще бъде жертвана в името на сензацията. След като през 1915 г. започва да се чувства отегчен от работата зад камера като режисьор, той застава пред нея като актьор. Той изпълнява ролите на двама детективи – Кели Браун (*Kelly Brown*) от 1913 до 1917 г. и Джо Дийбс (*Joe Deebs*) от 1918 до 1919. Образите им са пълна противоположност един на друг що се отнася до отношението им към закона. Браун е ченге под прикритие, което използва дори незаконни средства, за да залови престъпниците, докато Дийбс е полицаи, който спазва законите. По-късно актьорът обединява тези два типажа и създава екранния образ на детектива Хари Пил.

Публиката до такава степен харесва новия герой, че това води до негов литературен еквивалент.¹⁷ Книжовният образ на Хари Пил се появява в началото на 20-те години на XX в. в няколко немски списания за колпортажни романи, като до голяма степен историите се припокриват с филмовите сценарии. Поредицата „*Harry Piel, Der Tollkühne Detektiv*“ („Хари Пил, смелият детектив“), излиза от 1920 г. до 1923 г. и според електронния каталог на *Deutsche Nationalbibliothek* е публикувана от лайпцигското издателство *Speka-Verlag*.¹⁸ Също така от 1922 г. до 1926 г. излиза „*Harry Piel, Der Abenteurer König*“ („Хари Пил, кралят на авантюристите“). През 1923 г. в Унгария се появява едно преработено и разширено издание на поредицата „*Harry Piel – der Abenteurer König und Verächter des Todes Innen*“ („Кралят на авантюристите, който презира смъртта“), като през следващата година, 1924-а, се издава в Полша, а през 1926 г. в Чехословакия. Отново в Германия, през 1928 г. излиза „*Harry Piel Abenteuer № 1*“ („Хари Пил, авантюрист № 1“), което показва, че сюжетите, по подобие на Нат Пинкертон, мигрират в други части на Европа.

Направеният библиографски анализ показва общо шест издадени книги на български в периода 1921–1922 г. от поредиците за Хари Пил, като всички заглавия са регистрирани в раздел „САЩ“, т. X на репертоара „Български книги 1878–1944“. При опит да бъдат заети тези произведения в читалнята на НБКМ, се оказва че заемаването не е възможно или няма наличност. От друга страна, свободата на превода на заглавията, както и липсата на налични екземпляри, води до невъзможност да се определи авторството, независимо, че в *Deutsche Nationalbib-*

¹⁷ Reimer, Robert C., Reimer, Carol J. Historical Dictionary of German Cinema. [онлайн]. [прегледан 23.01.2023]. <https://bit.ly/3EtSYya>. [Дължината на адреса ревизирана]

¹⁸ DNB, Katalog Der Deutschen Nationalbibliothek. (n.d.). [онлайн]. [прегледан 23.01.2023]. <https://portal.dnb.de/opac.htm?method=simpleSearch&query=harry+piel>

liothek има упоменати имената на авторите на някои от оригиналите, но предвид изложената по-горе фактология, те са причислени в раздела за САЩ по името на протагониста, а не по националността на автора, която най-вероятно е немска.

Стюарт Вебс и Жое Деебс – отново от екрана към романа

Други литературни протагонисти, чиито първообрази най-вероятно са свързани с кино-герои, са Стюарт Вебс (*Stuart Webbs*) и Жое Деебс (*Joe Deebs*). През пролетта на 1914 г. в Германия се появява първият филм от сериала за детектива Стюарт Вебс (*Stuart Webbs*) – “*Die Geheimnisvolle Villa*” („Мистериозната вила“). В главната роля е Ернст Райхер (*Ernst Reicher*), чийто кинообраз се превръща в архетип в зората на криминалните филми в Германия в ерата на нямото кино.¹⁹ През 1915 г. на екран се появява и детективът Жое Деебс (*Joe Deebs*) – по време на Първата световна война, и продължава до началото на 1920 г. Както той, така и *Webbs* са изградени по подобие на Шерлок Холмс.²⁰

Въпреки че в електронния каталог COBISS/OPAC има налични девет позиции за Стюарт Вебс²¹, при направена справка в WorldCat няма намерени записи на книги с подобен протагонист.²² Също така, при проверка в електронния каталог на *Deutsche Nationalbibliothek*, под името *Stuart Webbs*, излизат общо девет записа, три от които са книги за актьора Ернст Райхер, а останалите шест са книги, написани през 50-те и 60-те години на XX в., от автор с псевдоним *Stuart Webbs*.²³ Тази информация води до логичното предположение, че издадените в България книги може да са творение, по подобие на унгарските пастиши, на български анонимни автори, създадени по някои от филмите за детектива, които евентуално са гледали. За съжаление, тази теза не може да бъде доказана поради факта, че болшинството от книгите е невъзможно да се заемат поради липсата на налични екземпляри. Въпреки това издателската мимикрия и работата върху чужди текстове по преценка на националния издател се среща и в други жанрови сегменти в България и чужбина – както в приключенските издания от края на XIX и началото на XX в., така и в книгите за „меч и магия“ в края на XX и

¹⁹ Hesse, S. Ernst Reicher alias Stuart Webbs: King of the German Film Detectives (pp. 142–150). – B: Elsaesser, T. and Wedel, M. (Eds.). *A Second Life: German Cinema's First Decades*. Amsterdam: Amsterdam University Press. [онлайн]. [прегледан 23.01.2023]. <http://www.jstor.com/stable/j.ctt-45kfh9.17>

²⁰ Joe Deebs. (2020, February 19). Wikipedia, the free encyclopedia. Retrieved November 12, 2022, from https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Joe_Deebs&oldid=941575676

²¹ IZUM – Институт за информационни науки, Марибор, Словения. (n.d.). Резултати от търсенето стюарт вебс: COBISS+. [онлайн]. [прегледан 23.01.2023]. <https://bit.ly/2Q8J9IS> – [Дължината на адреса ревизирана]

²² Kw: stuart webbs ti: stuart webbs – Search results. (n.d.). WorldCat.org. [онлайн]. [прегледан 23.01.2023]. <https://bit.ly/3mrNWHK>. [Дължината на адреса ревизирана]

²³ DNB, Katalog Der Deutschen Nationalbibliothek. (n.d.). [онлайн]. [прегледан 23.01.2023]. <https://portal.dnb.de/opac.htm?method=simpleSearch&query=Stuart+Webbs>

началото на ХХІ в.²⁴

От друга страна, за Жое Деебс има шест записа в електронния каталог COBISS/OPAC за периода 1920–1922 г.²⁵, а при проверката в WorldCat бяха намерени седем записа на книги, издадени в периода 1921–1924 г., от които три са на полски език без упоменат автор и четири са от нидерландския автор *Aug Schiffer, Jr* (Ог Шифър-младши).²⁶ При направена справка обаче в електронния каталог на *Deutsche Nationalbibliothek* не бяха намерени никакви записи под ключова дума *Joe Deebs*.²⁷

Всички издадени в България истории за Стюарт Вебс и Жое Деебс са регистрирани в раздел „Великобритания“ в т. Х на „Български книги 1878–1944“.

Ал Капоне – литературният образ

В електронния каталог COBISS има общо четири записа с протагонист Ал Капоне от 1931 г. до 1940 г., които са заведени в националната ретроспективна библиография с американски, британски или френски автори. Първият е „Ал Капоне: Бандитите на Чикаго“, като за автор е посочен Джек Лондон. Въпросът е дали отбелязаната информация е наистина достоверна, като се има предвид, че Джек Лондон е починал през ноември 1916 г.²⁸, когато самият Ал Капоне е бил едва 17-годишен.²⁹ Независимо, че по това време вече е замесен с мафията, едва ли Капоне е толкова известен, за да привлече вниманието на автор от ранга на Дж. Лондон. Две от другите произведения – „Репортьорът Щар при Ал Капоне“ (*“Reporter Star u Al Capone”*) и „Подаръкът на Ал Капоне на капитан Омни“ (*“Dar Al Capona kapitánu Omnie”*), са на писателя Джое Амбрози. Според информацията в онлайн каталога на Националната библиотека на Чехската република (*Národní knihovna České Republiky*) Джое Амбрози (*Joe Ambrosy*) е псевдоним на писателя Йозеф Косина (*Josef Kosina*).³⁰ Интересното в случая с Амбрози е, че е регистриран в

²⁴ **Zagorov**, V. Lost in Translation or Lost in Publishing: Introduction of World Literature in Early Modern Bulgarian Publishing via Russian Language Editions. *Pub Res Q* 33, pp. 160–172 (2017). [онлайн]. [прегледан 23.01.2023]. <https://doi.org/10.1007/s12109-017-9508-5>; **Спасова**, Елена. Елфи и орки в българското книгоиздаване: Дипломна работа за придобиване на ОКС бакалавър. София, 2022. 62 с. (Научен ръководител Васил Загоров)

²⁵ **IZUM** – Институт за информационни науки, Марибор, Словения. (n.d.). Резултати от търсенето joe deebs: <https://bit.ly/3wH9XqS>. [Дължината на адреса ревизирана]

²⁶ **Kw**: joe deebs – Search results. (n.d.). WorldCat.org. [онлайн]. [прегледан 23.01.2023]. <https://bit.ly/3wxdDeu>. [Дължината на адреса ревизирана]

²⁷ **DNB**, Katalog Der Deutschen Nationalbibliothek. (n.d.). [онлайн]. [прегледан 23.01.2023]. <https://portal.dnb.de/opac/simpleSearch?query=Joe+Deebs>

²⁸ **Jack London**. (n.d.). Encyclopedia Britannica. [онлайн]. [прегледан 23.01.2023]. <https://www.britannica.com/biography/Jack-London>

²⁹ **Al Capone**. (n.d.). Encyclopedia Britannica. [онлайн]. [прегледан 23.01.2023]. <https://www.britannica.com/biography/Al-Capone>

³⁰ **Katalogy** a databáze NK CR. (n.d.). [онлайн]. [прегледан 23.01.2023]. <https://bit.ly/2Qa7kN7>. [Дължината на адреса ревизирана]

раздел „Франция“ на репертоара „Български книги 1878–1944“. Четвъртата книга – „Един човек става престъпник: Записки на телохранителя на Ал Капоне“ („*Carrying a Gun for Al Capone*“) е на немския автор и самоук художник Жак Билбо (*Jack Bilbo*), чието истинско име е Хуго Барух (*Hugo Baruch*) (1907–1967). Заедно с кариерата си на художник и галерист, той се занимава и с писане, като описва фиктивната си служба като бодигард на Ал Капоне през 30-те години на XX в.³¹ В своите мемоари Ж. Билбо разказва, че връщайки се от Америка имал отчаяна нужда от пари и с намерението да спечели бързо и много, написал този *pulp* криминален роман. Благодарение на случайно недоразумение, немски вестник го обявил за действителен разказ, което по-късно било сторено и от един британски издател. Билбо нито отрекъл, нито потвърдил историята, а просто приел да играе ролята на бивш гангстер за всеки, който би искал да я чуе.³²

Джемс Робертсон – световният детектив

Детектив Джемс Робертсон е друг пример за протагонист с англо-звучащо име, създаден от немски писател. Авторът на „*James Robertson, Der Weltdetektiv*“ („Джемс Робертсон – световният детектив“) е Курт Фалкенщайн (*Kurt Falkenstein*).³³ Историите се публикуват от 1919 г. до 1922 г. от издателство „*Monopol-Verlag*“, Берлин. Като се има предвид периодът, в който са публикувани – веднага след Първата световна война, и атмосферата, която е царяла в Германия по това време, може да се каже, че книжките за Робертсон са се радвали на голям интерес и са имали сравнително дълъг живот на пазара. Като първообраз за създаването на Джемс Робертсон отново е послужил образът на Ник Картьер.

В България, според направената библиографска справка, в поредицата „Цветна библиотека“ са издадени общо шест заглавия за Джемс Робертсон в периода 1921–1922 г.³⁴ От друга страна, в репертоара „Български книги 1987–1944“ едно от заглавията „Годеницата на каторжника“ е регистрирано в раздел „Великобритания“, а всички останали заглавия са регистрирани в раздел „САЩ“. Отново, поради факта, че не винаги може дадено заглавие да се преведе буквално, а понякога и заради по-свободната интерпретация на преводачите на оригиналния текст, трудно би могло да се каже на кои от оригиналните книги отговарят българските преводи. От друга страна, по метода на дедукцията, биха могли да се направят следните предположения: „Годеницата на каторжника“ да е пре-

³¹ **JM** Jewish Lives Project. Arts. Jack Bilbo. [онлайн]. [прегледан 23.01.2023]. <https://www.jewishlivesproject.com/profiles/jack-bilbo>

³² **Jack Bilbo**: “Bilbo by Bilbo: A modernist fighter for humanity” (The modern art gallery Ltd, 1948). (2022, July 14). Wayne Burrows. [онлайн]. [прегледан 23.01.2023]. <https://wayneburrows.wordpress.com/2014/05/03/jack-bilbo-a-modernist-fighter-for-humanity-1948/>

³³ The **Encyclopedia** of Pulp Heroes: The Online Edition. [онлайн]. [прегледан 23.01.2023]. <https://jessnevins.com/pulp/pulpr/robertson2.html>

³⁴ **IZUM** – Институт за информационни науки, Марибор, Словения. (n.d.). Резултати от търсенето джемс робертсон: COBISS+. [онлайн]. [прегледан 23.01.2023]. <https://bit.ly/3E6F43D>. [Дължината на адреса ревизирана]

вод на *“Die Braut des Sträflings”* (буквален превод: „Булката на каторжника“); „Вампира в трена“ на *“Der Spuk im D-Zug”* (букв. прев.: „Призракът в експресния влак“); „Майстора крадец и майстора детектив“ ще да е превод на *“Der Meisterdieb von Paris”* („Майсторът крадец от Париж“), а „Мистериозният хотел“ – *“Das Geheimnis des Inn”* (буквален превод „Мистерията на хана“).

Журналиста Нободи

В началото на XX в. в Германия се появява *Detektive Nobody* (детектив Нободи). Част от приключенията на този герой са написани от Роберт Крафт (*Robert Kraft*, 1869–1916), немски автор на криминални, приключенски и научно-фантастични романи.³⁵ В периода 1904–1906 г., той създава една от сериите, наречена *“Detektiv Nobody’s Erlebnisse und Reiseabenteuer”* („Преживяванията, пътешествията и приключенията на детектив Нободи“).³⁶ През 1921 г. Крафт (*Kraft*) написва историите *“Nobody – 30 Jahre in Dienste einer Weltzeitung”* („Нободи – тридесет години в служба на един световен вестник“). Интересното в случая с героя на Робърт Крафт е фактът, че той е разработен в един много ранен етап от развитието на немската популярна литература (1904–1906), изпреварвайки появата и влиянието на герои като Ник Картър и Бъфало Бил в Германия.³⁷

След направената библиографска справка бяха намерени три записа в електронния каталог на НБКМ – „Черното домино Крадеца на брилянти: Из подвизите на журналиста Нободи“; „Дванадесет часа среднощ: Из подвизите на журналиста Нободи – кн. 1“; „Плачът в нощта : Разказ: Из подвизите на журналиста Нободи – кн. 2“.³⁸ Само първото заглавие е заведено в т. X на репертоара „Български книги“ в раздела за САЩ, а другите две липсват дори и в раздела „Великобритания“.

Тексас Жак

Тексас Жак (*Texas Jack*), подобно на Ник Картер, за първи път се появява в САЩ, като образът му се базира на реално съществуваща личност – американския разузнавач-следотърсач, актьор и каубой Джон Бейкър Омохундро (*John Baker Omohundro*), с прозвище *Texas Jack*. Един от първите романи – *“Texas Jack; or The White King of the Pawnees”* („Тексас Джак, или белият крал на индианците пони“), е издаден за първи път през 1872 г. и е дело на *Ned Buntline* (Нед Бънтлайн).³⁹

В началото на XX в. историите на този герой се пренасят на европейска почва. В Германия излиза списанието *“Texas Jack”* в 215 броя (1906–1911).

³⁵ **Robert Kraft.** (n.d.). [онлайн]. [прегледан 23.01.2023]. <https://www.robert-kraft.de/>

³⁶ **Jess Nevins.** (n.d.). The Encyclopedia of Pulp Heroes. The online edition. [онлайн]. [прегледан 23.01.2023]. <http://jessnevins.com/pulp/pulpd/detective1.html>

³⁷ **Пак там.**

³⁸ **Нободи.** Моят COBISS. База данни. Търсене. Резултати от търсенето. [онлайн]. [прегледан 23.01.2023]. <https://bit.ly/3mz8vlt>. [Дължината на адреса ревизирана]

³⁹ **Dime library:** Texas Jack, the white King of the pawnees – part IX on Apple podcasts. (n.d.). Apple Podcasts. [онлайн]. [прегледан 23.01.2023]. <https://podcasts.apple.com/us/podcast/texas-jack-the-white-king-of-the-pawnees-part-ix/id1454815758?i=1000494658861>

„*Der Große Kundschafter*” („Великият разузнавач“) излиза в 100 бр. (1911–1912); „*Texas Jack, Der Große Kundschafter*” („Тексас Жак, великият разузнавач“) излиза в 120 бр. от 1930 до 1932 г., а също и в периода 1932–1934 г. в 75 броя. Историите са вдъхновени от Омохундро и следват героя Жак Хокинс – сирак, който е по-скоро разузнавач, отколкото каубой, и участва в схватки с индианци, контрабандистите на опиум и други подобни дейности из Северна и Южна Америка. Немските романи придобиват широка популярност и биват преведени на осем езика – френски („*Texas Jack, la Terreur Des Indiens*”), шведски („*Texas Jack, Ameriakas mest berömde indianbekämpare*”), финландски, датски, холандски, португалски и италиански.⁴⁰

При направената библиографска справка, се установи, че на български са публикувани едва девет от историите за Тексас Жак и то единствено в поредицата „Цветна библиотека“. Само за една от тях, № 85 от поредицата, „Орловото око. Индийското въстание: Из спомените на Тексас Жак“, като автор е отбелязан Бернард Кисл, но отново няма уточнена народност.

Леон Клифтон – американец или чех

Великият американски детектив Леон Клифтон (*Leon Clifton*) всъщност е protagonist в множество криминални истории на чешки език от началото на XX в. За създател на Леон Клифтон се приема Алфонс Бохумил Счастний (*Alfons Bohumil Šťastný*, 1866–1922).⁴¹ От друга страна, се предполага, че автор на историите е Ярослав Пулда (*Jaroslav Pulda*, 1870–1926).⁴² Детективът, за чийто образ вероятно е послужил този на Ник Картър, за първи път се появява в поредицата „*Z Paměti Amerického Detektiva Léona Cliftona*” („Из мемоарите на американския детектив Леон Клифтън“). От 1906 до 1910 г. са издадени 275 книжки, като са преиздадени през 1926 г. и отново през 1936 г.⁴³ Историите придобиват широка известност, превръщат се в прецедент в чешката литература и стават популярни под названието „клифтонки“.

Библиографската справка показва, че в България има наличен само един запис – „Лудият лекар; Тайната на престъплението; Потресающата смърт на Лудия лекар: Из приключенията на великия американски детектив Леон Клифтон“.⁴⁴

⁴⁰ **Texas Jack Omohundro.** (n.d.). Wikibrief. Retrieved November 12, 2022, from https://de.wikibrief.org/wiki/Texas_Jack_Omohundro

⁴¹ **Theses.cz** (n.d.). – Vysokoškolské kvalifikační práce. [онлайн]. [прегледан 23.01.2023]. https://theses.cz/id/rf70av/Jares_Cliftonovo_stoleti_disertacni_prace.pdf

⁴² **Wikipedie:** Otevřená encyklopedie: Jaroslav Pulda. [онлайн]. [прегледан 20. 08. 2022]. https://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Jaroslav_Pulda&oldid=19656187

⁴³ **The Encyclopedia of Pulp Heroes.** The online edition. [онлайн]. [прегледан 23.01.2023]. <http://jessnevins.com/pulp/pulpc/clifton.html>

⁴⁴ **IZUM** – Институт за информационни науки, Марибор, Словения. (n.d.). Лудият лекар; Тайната на престъплението; Потресающата смърт на Лудия лекар: [Из приключенията на] великия амер. детектив Леон Клифтон: COBISS+. [онлайн]. [прегледан 23.01.2023]. <https://plus.bg.cobiss.net/opac7/bib/1054581732#full>

Ролф Бранд – немския Шерлок Холмс

След направената библиографска справка бе установено, че за Ролф Бранд – т.нар. немски Шерлок Холмс, има регистрирано само едно заглавие, издадено в България – „Убийства за диаманти; Човешката примамка: Записки на детектива Ролф Бранд“. Според проучването на Джес Невинс (*Jess Nevins*) образът на този литературен герой е създаден от Мартин Зеегър (*Martin Seeger*) и се появява в поредица със заглавие „*Rolf Brand, der Deutsche Sherlock Holmes*“ („Ролф Бранд – немският Шерлок Холмс“) през 1919 г. Поредицата не претендира с високи литературни качества, подобно на всички имитационни поредици, появили се в този период.⁴⁵

Ема Бакерс – американската детективка

Друг протагонист с англозвучащо име е детективката Ема Бакерс. В едно от заглавията се твърди, че героинята е американка – „Жената в експреса. Убийците по треновете: Из подвизите на американската детективка Ема Бакерс“. Интересното във втория запис – „Хиена в експреса: Убийците в експреса: От детективката Ема Бакерс“ е, че като автор (а не като преводач!) е отбелязан Тодор Хаджистанчев. В енциклопедия „Българска книга“ от 2004 г., съставена от Ани Гергова, Хаджистанчев е представен с няколко думи само в раздел „Графомания“. Намерената онлайн информация е изключително оскъдна и дори противоречива по отношение на годината на раждането и смъртта му. Докато на някои места е дадена 1850–1902⁴⁶, то на страницата на Регионална библиотека „Любен Каравелов“ – Русе, датите са 1849–1903⁴⁷. Освен, че е учител в Русе и е член на читалище „Заря“ и на Русенския революционен комитет, той също е и книжовник – графоман, който освен, че издава в „Славяни“, също така пише, превежда, побългарява и издава различни литературни произведения.⁴⁸ Разликата в годините по-скоро навежда на мисълта за псевдоним с препратка към името на известния български графоман. Не се изключва и дублиране на имената. Третият запис в електронния каталог на НБКМ е „Звярът китаец. Мистерията между китайците: От детективката Ема Бакерс“.

Жое Йенкин

Интерес представлява и случая с издадената през 1922 г. книжка за детектива Джо Дженкинс (*Joe Jenkins*) или както е изписано: Жое Йенкин. За нея не съществува отделен запис в електронния каталог на НБКМ, но тя се явява като брошура 1 в замислената като поредица библиотека „Ник Картер“ – „Приключенията на

⁴⁵ **Sherlock Holmes**. (n.d.). Google Books. [онлайн]. [прегледан 23.01.2023]. <https://bit.ly/3USHPMI>. [Дължината на адреса ревизирана]

⁴⁶ **Тодор Хаджистанчев** – Уикипедия. (2011, April 4). Уикипедия. [онлайн]. [прегледан 23.01.2023]. <https://bit.ly/3g0REcx>. [Дължината на адреса ревизирана]

⁴⁷ **Regional Library “Lyuben Karavelov” Ruse**. (n.d.). Роден Тодор Хаджистанчев (1849–1903). Регионална библиотека „Любен Каравелов“. [онлайн]. [прегледан 23.01.2023]. <https://bit.ly/3Ux5Vgd>. [Дължината на адреса ревизирана]

⁴⁸ Вж бел. 46.

Ник Картер: брошури 1–6. Заглавието е „Фаталната табакера. Приключенията на американския детектив Жое Йенкин“. Книжката, както и поредицата, остават недовършени. Много е вероятно историята да е превод от някоя от творбите на немския журналист Пол Розенхайн (*Paul Rosenhayn, 1877–1929*), родом от Хамбург, Германия. Някъде около началото на Първата световна война той започва да пише криминални романи и сценарии за филми, сред които са историите му с главно действащо лице детектив Джо Дженкинс. Книгата му *“Elf Abenteuer des Joe Jenkins”* („Единадесет приключения на Джо Дженкинс“) през 1915 г. прави Розенхайн известен за една нощ, а детективът му също така се появява и в 12 филма, които стават изключително популярни в немската империя.⁴⁹ Нито едно от заглавията в тази книга, обаче, няма нищо общо с издаденото в България, което води до предположението, че или историята не е от този сборник, или че преводачът е преразказал някой от филмите с този герой.

Джими Бетлерс

Въпреки съществуващите шест записи на книги с главно действащо лице Джими Бетлерс, дори и след пространно търсене в разнообразни източници като *Google Books*, каталога *Worldcat*, *Deutsch Nationalbibliothek*, *Bibliothèque nationale de France* и др., с използването на различни ключови думи като: „*Jimmy Betlers*“, „*Jimmi Bellers*“, „*Jimmy Bethlers*“ и подобни, не беше намерена информация за наличието на книги с този главен герой. Отново би могло да се направи предположение, че този протагонист е творение на някой български писател-графоман, който много вероятно е ползвал чужди творби или дори филми при създаването на образа.

Люси Грин

Ситуацията с книгите за Люси Грин е напълно еднаква като тази с Джими Бетлерс – независимо от пространното търсене, информация за литературен герой с това име в разглеждания период не е открита. Въпреки това в електронния каталог *COBISS.BG* съществува едно регистрирано заглавие: „Отвлечени момичета. Търговия с живо месо: От детективката Люси Грин“.

Заклучение

Един от изводите, който може да се направи от изнесената по-горе информация, е, че макар и булевардна, ниска литература, този тип криминален жанр е част от българската книжовна печатна култура. Независимо от своята масовост, тя също е една сложна, слабо изследвана материя, която подлежи на допълнително проучване, което да спомогне както за правилното транскрибиране на имената на авторите и героите им, така и за коректната идентификация на националността на авторите. Друг съществен извод, който

⁴⁹ **Tally-Ho!** Verlag. (n.d.). Hotlist – Die besten Bücher aus unabhängigen Verlagen. [онлайн]. [прегледан 23.01.2023]. <https://www.hotlist-online.com/2012-1/die-hotlist-kandidaten-2012/tally-ho/>

може да се направи е, че неналичността на екземпляри от дадени издания в библиотеките трябва да мотивира българската библиотечна колегия да ги комплектува систематично, за да може да се запазят като доказателство за етапите на развитие, през които е минало българското книгоиздаване. Третият най-важен извод е, че англезичен протагонист не е синоним на англезичен автор и в ретроспективния репертоар „Български книги 1878–1944“, т. X, при евентуални бъдещи поправки и добавки, трябва да се направи ревизия на наличната до момента книговедска информация.

От друга страна, трябва отново да се подчертае, че всички изказани предположения по отношение на авторството са направени по метода на дедукцията и единствено могат да бъдат потвърдени при сравняване на литературните текстове на двата езика (български и френски/немски и др.). За съжаление, за момента, за някои от цитираните произведения подобно сравнение не би могло да се направи, поради невъзможността да се заемат екземплярите в НБКМ и/или слабата наличност в други библиотеки. Статията очертава възможните посоки, в които да се коригира информацията в репертоара „Български книги 1878–1944“, т. X. Принос за българската история на книгата и библиография ще е да се опишат книгите в съответния раздел – Франция, Германия, Чехия.

Народна библиотека „Радое Доманович“ в Лесковац – някога и сега

НАДИЦА М. СТОЯНОВИЧ

*Public library “Radoje Domanovic” in Leskovac – then and now
Nadica M. Stojanovich*

Summary

The paper gives an overview of the development of librarianship in Leskovac and the history of the oldest cultural institution in this city, the Public Library “Radoje Domanović”. Listed are literary-educational programs, artistic activities and events for children, youth and adults that the library realizes in its work. The importance of work on the digitization of old and rare materials and church books was also emphasized, as well as the application of modern technology in the library and information activities of the Leskovac Library through the Makerspace library caravan of ideas. One of the most important segments of the library was pointed out – publishing and preservation of native heritage. The paper also points out the importance of presenting realized events through digital platforms and social networks as a type of development of love for books and reading.

Key-words: Reading room, digitization, Makerspace library caravan of ideas, internet platform, micro:bit, robots, 3D printing, audio books.

Развитие на библиотечното дело в Лесковац

Читалище (читалня) в Лесковац¹ е създадена през юни 1879 г., но сведения за съществуването на организирана читалня се намират много по-рано. „На 11 (23) март 1879 г. гражданите на град Лесковац, до началника на Нишката околия Коста Ст. Павлович, подадоха инициатива за създаване на читалня в Лесковац. Въз основа на писмото и предложението на Устава на читалнята, който началникът Коста Ст. Павлович предостави до министъра на образованието и църковните въпроси, Стоян Бошкович, на 9 (21) юни същата година, е получено одобрение, на базата на което читалището е основано. Още от основаването си читалнята се

¹ Лесковац – град в област Ябланица, Сърбия. Според преброяването от 2022 г. в Община Лесковац живеят около 125 000 души. Градът е известен със своите пет реки (сливането на пет реки), рядък феномен в света, който се намира в Лесковашката котловина. Като административен център на област Ябланица, Лесковац има няколко институции в региона. Градът датира от епохата на Римската империя. През Средновековието се е наричал Глубочица, а след това Дубочица. Кръстен е Лесковац поради многобройните околни лескови гори.

нарича „Уједињење“ („Съединение“).² През првата година од съществувањето си, през 1880 г., читалњата е имала 12 книги, 11 вестника и списанија и общо 76 члена и се е издържала од доброволни даренија и членски внос. Читалњата располагаа и со две чуждестранни списанија во свој фонд – немското „Политик“ и бугарското „Државен вестник“.

През следващите години читалњата во Лесковац се развива, но бавно и со многу спънки, така че многукратно е обновувана. След ослободувањето на Лесковац, на 11 октомври 1944 г., започва развитието на културната дејност, а на 29 ноември 1944 г. Градскиот народен комитет на Општина Лесковац создава Општинската публична библиотека, кадето како прв библиотекар работи Надежда Йекич. По тоа време Библиотеката располага со 2533 книги. Првиот управител на Библиотеката, Атанасиј Младеновић, е назначен на таа длъжност на 1 септември 1952 г. През август 1952 г. Градската библиотека се премества во ново помещение. По тоа време институцијата има 2897 регистрирани книги.³ Реорганизира се работата, придобиват се нови заглавја и на 1 април 1954 г. книжниот фонд набројува 12 881 заглавја со над 18 000 тома.

През следващата година „Библиотеката е разделена на 5 отдела: 1. Пионерски, 2. Младежки, 3. Отдел за граѓани, 4. Отдел за Лесковац и околностите му и 5.

Библиотечниот интериор през 1954 г.

² Илић, Весна, ур. Кућа од речи: 140 година институционалног библиотекарства у Лесковцу. Лесковац: Нар. библи. Радоје Домановић, 2019, с. 10–11.

³ Младеновић, Атанасије. Поглед на прошлогодишњи рад Градске народне библиотеке и читаонице у Лесковцу. – В: *Наше стварање: часопис за друштвено – политичка питања, науку и књижевност*, год. 2 (1954), бр. 1–2, с. 73.

Отдел за произведения на чужди езици“.⁴ През 1959 г. тази културната институция получава името, което носи и днес – Народна библиотека „Радое Доманович“.

През 1960 г. Лесковашката библиотека разширява обхвата на своите дейности на територията на цялата община. За да доближи книгата до работника, от 1 март 1962 г. Библиотеката обслужва с подвижния си фонд 14 предприятия. С появата на нови професии през 60-те и 70-те години на XX в. настъпват социално-икономически промени, така че на Библиотеката се налага да се развива по-бързо. През януари 1992 г. тя получава статут на главна регионална библиотека (матична библиотека). На заседанието на Управителния съвет, проведено на 10 март 2005 г., е взето решение за започване на издателска дейност, която е от голямо значение за по-нататъшното развитие на библиотечното дело в Лесковац. Договорът за пълноправно членство в библиографската и информационната система COBISS.SR е подписан през 2006 г. През 2009 г. Библиотеката започва да се занимава с дигитализация на книжни и некнижни материали. От 2014 г. личната библиотеката на известния роден есеист, литературен теоретик и критик Николай Тимченко става част от Лесковашката библиотека. Със своите литературни и образователни програми Лесковашката библиотека винаги се е стремела да бъде в крак със съвременните тенденции в библиотечното дело и във функцията на културния живот на местната общност.

Библиотеката сега

Като главна регионална библиотека, тази най-стара културна институция в Лесковац се грижи за развитието и подобряването на работата на 52 регистрирани библиотеки в Ябланишкия окръг. От тях има: 5 стационарни филиала в Предеян, Вуче, Гърделица, Брестовац и Печеневац, 6 публични, 44 училищни и 2 специални библиотеки. Според последната инвентаризация на библиотечните материали от 2018 г. Библиотеката разполага с общо 168 354 монографични и периодични издания, като в тях е и фонд от аудиокниги за незрящи и слабовиждащи хора.

Лесковашката библиотека „събира, обработва, защитава, съхранява, представя и предоставя библиотечни и информационни материали и източници; управлява местни колекции; участва в създаването на общи каталози и бази данни в системата COBISS; създава библиографии; води документация и статистика за библиотечно-информационните материали, източници и потребители; помага на потребителите в използването на библиотечни материали; предоставя определена информация, свързана с търсене в електронната база данни; реализира културно-образователни програми и издателска дейност. Библиотеката работи и по вписването на стари и редки книги в Електронния регистър на културните ценности на Република Сърбия, както и по дигитализацията на краеведски материал“.⁵

През годината библиотеката в Лесковац провежда множество акции, свързани

⁴ Пак там.

⁵ Народна библиотека „Радое Домановић“ Лесковац. [онлайн]. [прегледан 15.10.2022]. <https://www.nbleskovac.rs/>

с популяризирането на книгите и четенето за потребители от всички възрасти. Библиотеката осигурява безплатно членство за най-малките читатели до втори клас на основното училище, за хора над 65 години, за социално слаби лица, за многочленни семейства, за хора с увреждания и за деца от приемни семейства.

В Библиотеката се организират множество културни, литературни, художествени и образователни инициативи от всички области на човешкото познание. Изнасят се лекции и форуми на известни писатели и академици, литературни срещи с писатели, научни програми, литературно-художествени програми за деца, младежи и възрастни. Библиотеката участва в Дните на Николай Тимченко. Тази културна институция, в рамките на програмата „Картини сред книгите“, организира изложби на различни видове изкуство: изложби на живопис, комикси, илюстрации и други произведения на изкуството. В изложбената част на читалнята се показват творби на деца от предучилищни институции, изложби на комикси в рамките на Балканската изложба на младите автори на комикси, изложби на детски творби в сътрудничество с Комитета за борба със зависимостите и борбата срещу религиозните секти на град Лесковац, изложби на ученически творби в сътрудничество с училището по текстил и др. Редовно се организират и изложби на интересни библиотечни материали от библиотечния фонд.

В рамките на програмата „Музика, слово, цвят“ се организират музикални изпълнения в сътрудничество с музикалното училище „Станислав Бинички“ в Лесковац.

Библиотеката отбелязва значими дати, които насърчават книгите и четенето: Световния ден на книгата и авторското право, Международния ден на грамотността, Деня на Националната библиотека на Сърбия – Национален ден на книгата, Международния ден на детската книга, Световния ден на поезията и Международния ден на даряването на книги. Отбелязва и денят на св. Сава, както и кръстната слава на Библиотека „Св. Кирил и Методий“. Библиотеката в Лесковац участва в Нощ на музеите, Нощ на книгата и Нощ на учените.

През 2022 г. Библиотеката организира IV Фестивал на детското творчество „Художникът от училищната скамейка“⁶, който се реализира с подкрепата на Министерството на културата на Република Сърбия и на град Лесковац.

Няколко поредни години библиотекарите реализират майкърспейс библиотечен керван на идеи, който включва организация на работилници, чрез които се симулират модерни технологии: микробит, роботи, 3D печат, 3D химикалки, 4D книги, андроид приложението „Библиолик“⁷, базирано на технологията за добавена реалност, дрон, 3D скенер, интерактивен дисплей браузър, скенери за дигитализиране на материали, електронни класни стаи и две интерактивни дъски за обучение.

През 2022 г. за 55-и път традиционно беше организирано събитието „Първолаци,

⁶ **Уметник** из школске клупе, Народна библиотека „Радоје Домановић“ Лесковац. [онлайн]. [прегледан 23.10.2022]. <https://umetnikizskolskeklupe.rs/>

⁷ **Народна** библиотека „Радоје Домановић“ Лесковац. [онлайн]. [прегледан 15.10.2022]. <https://www.nbleskovac.rs/bibliolik>

Прилагане на съвременни технологии в работата с деца

добре дошли!“. Като част от това събитие всички първолачета на територията на град Лесковац и околните населени места станаха читатели на Библиотеката. По време на Седмицата на детето Библиотеката организира разнообразни програми за деца, както в централната библиотека така и във филиалите ѝ, редовно обявява литературни, художествени, фото и видео конкурси.

Лесковашката библиотека непрекъснато дигитализира стари книги, както и църковни материали⁸; поддържа дигиталната платформа „Съкровище на

⁸ Дигитална библиотека, Народна библиотека „Радоје Домановић“ Лесковац. [онлайн]. [прегледан 15.10.2022]. https://digitalnabiblioteka.rs/?_rstr_nocache=rstr412629dcf330ab6e

Мероприятието „Първолаци, добро дошли!“ някога

„Първолаци, добро дошли!“ сега

спомени⁹, която позволява на потребителите да дигитализират материали, които искат да запазят от забрава (снимки, готварски и кулинарни книги, пощенски картички, писма, документи) и трайно да ги съхраняват в Дигиталния архив на Библиотеката; разполага със собствена художествена колекция, която включва общо 85 произведения на изкуството от различни автори, изложени в помещенията на централната библиотека и във филиалите, както и на библиотечния сайт¹⁰.

Библиотеката има собствена издателска дейност, един от най-важните сегменти в която е издаването на книги от местни автори и на списанието „Нови легат“. Списанието „Нови легат“ излиза от 2020 г. в електронен и в печатен вариант, като до момента са издадени три броя.¹¹ През 2022 г. ще бъдат публикувани още два броя, което се основава на първото електронно списание в Сърбия „Легат – към изкуството на всички изкуства“¹², чийто първи брой Библиотеката в Лесковац издаде през 2004 г. Библиотеката подготвя и издава аудиокниги на диалект.¹³ След всеки пореден фестивал на детското творчество „Художникът от училищната скамейка“, в рамките на едноименната поредица, се издава книга с литературни творби и рисунки на деца, участвали в конкурсите на фестивала, както и филм, създаден от трейлъри.

Лесковашката библиотека присъства в социалните мрежи (Facebook, Instagram и Twitter), където допълнително комуникира с потребителите си и други заинтересовани, непрекъснато показва своите дейности и популяризира книгите и четенето.

Тази културна институция следва интересите на своите съграждани и съответно организира културно-образователни съдържания, следва съвременните тенденции в света на науката и подпомага децата и младите хора в тяхното творчество и реализиране на идеи.

Снимки: Фотоархив на Народна библиотека „Радое Домановић“, Лесковац

*Преведе от сръбски
Елизабета Георгиев*

⁹ **Ризница** успомена, Народна библиотека „Радое Домановић“ Лесковац. [онлайн]. [прегледан 23.06.2022]. <https://riznicauspomena.rs>

¹⁰ **Народна** библиотека „Радое Домановић“ Лесковац. [онлайн]. [прегледан 23.06.2022]. <https://www.nbleskovac.rs/umetnicka-zbirka/>

¹¹ **Народна** библиотека „Радое Домановић“ Лесковац. [онлайн]. [прегледан 23.10.2022]. <https://www.nbleskovac.rs/novi-legat/>

¹² **Народна** библиотека „Радое Домановић“ Лесковац. [онлайн]. [прегледан 23.10.2022]. <https://www.nbleskovac.rs/legat/broj-1/>

¹³ **Народна** библиотека „Радое Домановић“ Лесковац. [онлайн]. [прегледан 23.10.2022]. <https://www.nbleskovac.rs/audio-knjige/>

Кратка история на Библиотеката „Вук Караджич“ в Алексинац

С акцент върху опита, предизвикателствата и резултатите
от работата на подвижната библиотека

Синиша Голубович

**A brief history of the Vuk Karadzic Library in Aleksinac
With an emphasis on the experience, challenges and results
of the mobile library's work
*Sinicha Golubovich***

Summary

The text will present a brief historical development of the Vuk Karadžić Library in Aleksinac, Serbia, from the beginning of library activity in this city in the sixties of the 19th century to the present, with an emphasis on the development and contemporary moment of the mobile library and the importance for readers from the rural areas of the municipality of Aleksinac.

Key-words: Vuk Karadžić Library in Aleksinac, history, mobile library, library bus.

Библиотеката „Вук Караджич“ в Алексинац¹ е със 156-годишна традиция. Корените ѝ датират от 1866 г., когато в Алексинац е създадена читалня („касина“ на ср.). Тези данни намираме в документа (№ 1730 от 31 март 1866 г.) за създаване на касината от страна на началника на окръг Алексинац, който той изпраща в Министерството на образованието и църковните дела: „С цел да развием социалното положение по отношение на образованието и нравственото издигане в местните граждани, дружеството, съставено от длъжностни лица и най-изтъкнати граждани, възнамерява да открие касина (читалня) в този град. За поддържането на такава институция, то предписа правила, които бяха съставени и които управителният съвет предаде на местните власти с искане правилата да бъдат одобрени“.²

Първият управител на касината е Тодор Миошкович, професор в гимназията в Алексинац. Касината имала свои правила, които членовете трябвало да спазват.

¹ Град Алексинац е седалище на едноименната община, област Нишава, Република Сърбия. Според преброяването от 2011 г. има 16 685 жители. Алексинац се намира на 30 км северно от Ниш и на 200 км южно от Белград. Покрай Алексинац минава магистрала, както и жп линията Белград–Ниш, така че е много лесно да стигнете до това място.

² Архив Србије, Министерство просвете, ф. II, р. 334/1866.

Организацията ѝ е особено интересна. За касината са предвидени три стаи. Първата е била предназначена за читалня и библиотека, където трябвало да се пази тишина. Във втората потребителите могли да четат, но и да ядат. В третата, в допълнение към тези дейности, те имали възможност да играят различни социални игри от онази епоха (изрично е посочено, че всяка форма на хазарт е строго забранена!). Въз основа на историческите източници се смята, че касината е била в механа „Македония“ в Алексинац. Има основателни причини за това предположение, защото по онова време само механите са имали по 3–5 свързани стаи на едно място.

Механа „Македония“ в Алексинац

Учителската школа в Алексинац, 1909 г.

Начало на библиотечната дейност в Алексинац

Публичната библиотека в Алексинац е основана през 1909 г. към Учителската школа. Предназначена е за граждани, въпреки че според годишните отчети за работа на Учителската школа, от която библиотечната дейност е била неразделна

част, не се вижда значително използване на библиотечните фондове от страна на ученици.

Вихрушката на Първата световна война прекъсва работата на Библиотеката. Тя подновява работата си през 1919 г. и лека-полека започва да обновява фонда си. Библиотеката функционира и продължава да работи в рамките на Учителската школа. Между двете световни войни гражданите на Алексинац използват и библиотеката на Лука Маринович. Той безплатно давал книги в неделя, които при читателя са могли да останат най-много 15 дена. През този период в селата в Алексинац се създават голям брой читални.

През Втората световна война Библиотеката прекъсва работата си. През 1945 г., в първите дни след освобождението, в отчета за работата на просветно-културния отдел на Среския НОО в Алексинац се казва: „В по-големите села са създадени читални и библиотеки, но има недостиг на книги. В самия град е основан народен университет“.³

В периода 1961–1974 г. Библиотеката става основна културна институция за района на Община Алексинац. Във всички по-големи села на общината, в рамките на културните центрове, съществуват библиотечни филиали.

През 1975 г. Библиотеката се слива с Работническия университет в Алексинац. В такива условия работи до 1990 г. Посоченият период е лош за нея, за нейната организация, фондовете и работата изобщо. Тя става работно звено в „културния комбинат“, както наричат Работническия университет в Алексинац. Нейните нужди са занемарени, има стагнация на фондовете и почти никакво набавяне на нови издания, с изключение на дейността на подвижната библиотека, която работи стабилно. Персоналът бил съставен от учители, които последните си години прекарвали в Библиотеката, преди да се пенсионират.

Библиотека „Вук Караджич“ в Алексинац днес

От 1995 г., с промени в Закона за културата и в Закона за местното самоуправление, Библиотеката отново става самостоятелна културна институция. Започва с развитието на библиотечната система, която дълги години е занемарена. Реализира дейността си на територията на Община Алексинац, която обхваща около 700 кв.

³ ИАН. Извештај о раду просветног дељења Среског НОО у Алексинцу, Варија, бр. 300.

км, където живеят близо 44 000 души, в 72 населени места. В началото на XXI в. тя придобива новото си лице.

В дейностите си Библиотеката прилага най-модерните стандарти в рамките на програмата COBISS, подобрява се организацията на фондовете и на отделите. Тръгвайки от принципа „Книгата да е достъпна за всеки и на всяко място“, Библиотеката се включи в проекта „Подвижна библиотека – книга за всеки“, където целта на заетите с него беше да се срещнат с читателската аудитория, която няма възможност всеки ден да ползва услугите на стационарните отдели.

В рамките на проекта целевата група беше селското население, с акцент върху младежите от селата, т.е. учениците.

Подвижната библиотека не е нова услуга за библиотекарите в Алексинац. В началото на 60-те и през 70-те години на миналия век институцията разполага с разклонена система за мобилни библиотечни услуги, която се обслужва от микробуси ТАМ 5000 и Фиат 750 (популярната фича). Микробусът обслужвал селата на територията на общината, а автомобилът стигал до предприятия и фирмите в града. С намаляването на средствата за култура в началото на 90-те години, подвижната библиотека на институцията спира да работи.

В началото на XXI в., в светлината на новата ситуация и изисквания, трябвало да се направи проект, който да възроди услугата „подвижна библиотека“, за да отговори на нуждите на потребителите и да покрие възможно най-голяма територия на Общината, като вземе предвид дотогавашния личен опит и опита на другите в рамките на дадената тема.

Тъй като самата Библиотека не беше в състояние самостоятелно да финансира проекта, ръководството ѝ се обърна за помощ към Министерството на културата на Република Сърбия, Националната библиотека на Сърбия и съответните местни органи. Библиотеката кандидатства за средства.

Проектът беше одобрен през 2007 г. и предвиждаше закупуване на един микробус, а получи и средства за набавяне на нови книги за съществуващия фонд за подвижната библиотека, който беше замразен след прекратяването на услугата. Заетите с проекта проведоха поредица интервюта с местните общности на място (по селата), с началните училища, както и с клоновете на тези училища. Целта беше да се създаде максимално ефективна мрежа от населени места и училища, които щяха да ползват услугите на подвижната библиотека. За популяризиране на работата ѝ бяха разработени маркетингови материали (флаери, плакати, както и реклама в местните медии).

Проектът стартира в началото на 2008 г. Интересът на потребителите беше голям, но библиотекарите бяха наясно, че с времето той ще стагнира.

Въз основа на резултатите, Библиотеката решава да въведе символичен членски внос от 100 динара през 2009 г. и да организира мрежата така, че да обхваща по-големите населени места (села), към които гравитират 2–4 по-малки населени места.

През 2009 г. потребителите са 623. От 2008 г. броят на потребителите намалява, но напълно е достатъчен от гледна точка на ефективността на работата и обслужването.

Периодът 2010–2015 г. е период на лека стагнация, но и на стабилизиране на работата на услугата⁴, тъй като броят на потребителите никога не е бил по-малък от 500 в 37-те населени места (села) на община Алексинац⁵.

През 2020 г. се появи възможност за придобиване на още един автомобил. Причините бяха много. На първо място, изникна проблемът, който се появи с организацията на колекциите в съществуващото превозно средство. Книгите се намираха в кашони и до голяма степен това възпрепятстваше „свободния“ избор на потребителя. Превозното средство не беше специално модифицирано – библиотекарят махаше третата пейка, където след това се създаваше пространство за разполагане на книгите. При необходимост, микробусът се използваше и за превоз на пътници от местната власт и от други институции и фирми, което възпрепятстваше същинската му задача. С голямата ангажираност на библиотекарите Александър Милошевич и Бранимир Велькович, Библиотеката кандидатства с нов проект в Министерството за подкрепа на семейното развитие, където получи средства за закупуване на ново превозно средство за мобилно библиотечно обслужване.

Използвайки стандартите на IFLA, както и опита на колегите от Европа и региона, библиотекарите се заловиха с реализацията на проекта. Те осъзнават, че микробусът е най-подходящ за тази работа както по отношение на поддръжка на самото превозно средство, така и по отношение на размера и възможностите за настаняване на книги и други библиотечни материали. Във фирма „Беопласт“ в гр. Панчево автомобилът беше модифициран по стандартите за нуждите на подвижната библиотека. Получи напълно оборудвано товарно пространство с рафтове за книги, ергономично и съобразено с дизайна пространство, предимно за ползване от деца. В библиобуса е поставен телевизор, който при необходимост може да се използва за мултимедийни съдържания, работилници и пр. Рафтовете са направени под определен ъгъл (15 градуса), така че книгите да не падат по време на шофирането.

Библиобусът

⁴ През цялото време библиотекарят Александър усърдно работи по задачите на мобилната библиотека. Той управлява библиобуса и изпълнява професионалните си задължения.

⁵ Потребителите на подвижната библиотека през 2022 г. бяха 927 от 47 села. Сред тях най-много бяха ученици от началната училищна възраст. Броят на млади хора от селата е незначителен.

Библиотеката се снабди с превозно средство, което е само нейно и е пригодно само за нейните нужди. Всичко това се случи в разгара на пандемията COVID-19, която спира всякакви форми на дейности и работа в обществото. При първите признаци на успокояване на ситуацията, с новото превозно средство подвижната библиотека започна работа. Въз основа на предишния опит услугата е безплатна, и за радост на всички, потребителите се върнаха в своя библиобус.⁶

Новият библиобус позволява на Библиотеката „Вук Караджич“ да продължи тази услуга и през следващото десетилетие. Той осигурява условия особено за развитието на програмно съдържание за децата в селата. Поети и писатели с удоволствие ги посещават, реализират се различни срещи и работилници. Децата пък по специален начин приемат своята подвижна библиотека и винаги с истинска радост ентусиазирано избират любимите си заглавия.

Какви изводи можем да направим за 13-те години на обновената подвижна библиотека в Алексинац?

Мобилните библиотечни услуги са неотложни за съвременния библиотечен модел и са улеснение за потребителите. Със своята ефективност и мобилност те покриват голям брой населени места, където нерентабилно би било да се организират стационарни филиали. Качеството и количеството на услугите са гарантирани и отварят нови полета за дейности и за работа (като културни програми за деца и младежи, творчески ателиета и др.) Този тип организация доказва своята устойчивост и адаптивност в почти всички житейски ситуации и поводи – особено по време на пандемията, когато активността беше сведена до минимум.

Проектът разработи различни форми на сътрудничество с учителите в началните училища и други хора в селата в Община Алексинац. Спокойно може да се каже, че подвижната библиотека към Библиотеката „Вук Караджич“ в Алексинац все още не е достигнала всички възможности, предлагани от съвременността. Готова за нови предизвикателства, Библиотеката „Вук Караджич“ уверено крачи към бъдещето на библиотечната професия, като същевременно уважава опита и ценностите от предишната работа.

*Преведе от сръбски
Елизабета Георгиев*

⁶ Сега подвижната библиотека има около 600 потребители и работи в 40 села на Община Алексинац.

Историческата тема в романите на Бойка Асиова „Яловата вдовица“ и „Роден на Великден“

РАДКА ПЕНЧЕВА

The Historical Theme in Boyka Assiova's "The Barren Widow" and "Born on Easter"

Radka Pencheva

Summary

The paper explores the two novels by Boyka Assiova, "The Barren Widow" and "Born on Easter" from the angle of the historical theme. The story in them is plausible although it features many fictitious elements as well. In Razlog, her birthplace, people are tolerant of one another even though they are from different religious backgrounds. The role of the philanthropist Pierce O'Mahony who established an orphanage for the children orphaned during the Ilinden–Preobrazhenie Uprising in 1903 has been shown. The two main characters of the novels Vranitsa and Philip grew up there. The life of the two of them has been traced, to how they became good citizens. Written skilfully, B. Assiova's novels fascinate contemporary readers.

Key-words: the beautiful hollow, Pierce O'Mahony, the 1903 Uprising, Adem, the boy born by Vranitsa's, Philips' medical practice.

Дали историческият роман транслира конкретната историческа ситуация или е резултат на творческото въображение на автора, понятиено дефинирано като фикция, е въпрос на дебат, който анализаторите водят независимо от етническите и хронологични параметри. Несъмнено този дебат непрекъснато се актуализира. И тъй като писателят, автор на историческа проза, в повечето случаи не може да бъде припознат за свидетел на станалото, то неговата роля е преди всичко креативна, но и посредническа; той превръща фигурите на спомена (фикциите) във фигури на историята (лица) или обратното. Разграничението, за което става дума, е разграничение, модулирано не от конкретния факт, от историческото пространство, а от културните инвазии на това пространство – от наратива, от легендата, дешифрирана като словесен вариант на колективния спомен, и от самия спомен, дешифриран като принадлежащо бъдеще в миналото.

Доколко писателят обглежда наративно спомена или историята? И дали историята в този наратив е фактическа или имагинерна не зависи толкова от конкретното подреждане на фактите, а по-скоро от актуалността на тяхното звучене. Не съществува абсолютно обективна история, понеже събитията, независимо от тяхното случване, винаги се (пре)предават субективно. По принцип ролята на свидетеля е двойствена. Погледнато от различен ъгъл, свидетелството

за факта може да бъде различно. Този постулат е *a priori* исторически. Това, което за нас е по-важно, е дали авторът на историческа проза разширява културното пространство на случването, дали връзката фигура на спомена (легендата) – фигура на историята ретранслира в едно бъдеще време, като обогатява съответния персонаж, типизирайки го в социокултурен модел.

Това, което не може да не отбележим е, че историческите конструкции на писателя задължително включват проекции на Аза и собствения „друг“, т.е. те са фикция, надпоставена над факта, всъщност истинската история. Историята не е просто регистриране на случаемости, тя е разказване на случаемостта. Именно от сериозността на историческия наратив зависи неговата актуалност, продължението на историята с нови истории, които не позволяват забравянето на миналото, а вспомняйки си, задължително го осъвременяват.

Бойка Асиова

Романите на Бойка Асиова са определено исторически. От разговорите ми с нея разбрах, че тя е ползвала много спомени и свидетелства на очевидци от времето, което романите описват. Събрала е огромен снимков материал, срещала се е с правнуци и наследници на прототипите на героите си. Проучила е основно историческите факти около Илинденското въстание, неговите предводители, дейността на английския филантроп Пиърс О'Махони и много други исторически факти, които убедително пресъздава в книгите си, т.е. фактологията става романова фикция, стъпила здраво на документална основа.

Да пишеш за романа „Яловата вдовица“ е голямо удоволствие. Удоволствие,

което идва от четенето на книгата. Защото много рядко авторите постигат толкова пълно единство между съдържание, майсторство на разказвача, език и стил на творбата.

Бойка Асиова по образование е инженер-химик, но дълги години работи като журналист в различни издания. Родена е в гр. Разлог през 1945 г. Автор е на няколко книги – публицистика, сборници с разкази и т.н.

Романът „Яловата вдовица“ излиза през 2007 г. в ИК „Жанет 45“ в Пловдив. Авторката ни запознава с жителите и съдбите на хората от градчето в Красивата котловина. В живота им отекват съвсем естествено събитията на времето – евангелизаторската мисия на англичанката мис Стоун, залавянето ѝ от македонските войводи и изобщо смисъла на това събитие, известно в нашата история като „Аферата мис Стоун“, мисията на ирландския филантроп Пиърс О'Махони, дошъл в България след разгрома на Илинденско-Преображенското въстание, чиято дейност по грижите и възпитанието на сираци се помни и почита и днес от българите, емигрантската вълна след Октомврийската революция у нас на руснаци, покръстването на българомохамеданите и още много исторически събития, болезнено отекнали в романа.

И макар героите в него да са много, романовото действие се фокусира главно около любовта между Враница, вдовица на убития във войната Радул, и албанеца Адем, дошъл в България, за да се спаси от Кануна – кървавото право на народа си. Макар тяхната любов да е греховна, тя е и много човечна. Защото желанието на Враница да дари живот е по-силно от всякакъв фалшив морал.

Авторката ни показва и колко толерантни са хората в градчето. Заедно живеят всички етноси, когато трябва, си помагат, без значение, че вярата им е различна – едни са православни, други протестанти, трети мюсюлмани и т.н. И всичко това се случва именно на Балканите – на този кръстопът на народности и вери. В такъв момент си спомняме разказа на Иво Андрич „Писмо от 1920 година“, цитиран от проф. Светлозар Игов в книгата му „Привечер“¹, за това как в балканския град Сараево той чува камбанариите на църквите на различните религии да отмерват времето. „Процесите, които протичат тук – в региона на Балканите, тяхната динамика, сблъсъкът и съжителството на различни етноси и култури и всичко, което прави живота на хората в този регион труден, в определени периоди ужасен и невъзможен, доказателство за което са множеството военни конфликти и последвалите ги изселнически вълни, отличава балканския човек от другите европейци, като човек с усложнена сетивност, изтънчен ум и богато слово.“ Книгата на Бойка Асиова ни показва всичко това – тя е една пропита с мъдрост притча за живота и смъртта, за съдбовността, която носят хората и която общува с тях или под различни маски, или оголено и директно.

И макар всеки от героите в книгата ѝ да има своя прототип – и Чибук Тонка, и Айдын Динка, и Аджисале и т.н., те са типизирани образи на хората в градчето. Проследявайки съдбите на всеки от тях, ние се убеждаваме в кръстопътния характер на балканския човек (понятие, въведено в нашето литературознание от

¹ Игов, Светлозар. Привечер: [Крит. текстове]. София: Българска сбирка, 1999, с. 35–36.

проф. Светлозар Игов в цитираната по-горе книга). Така, когато Айдын Динка и жена му покръстват насила Аджисале отново в православната вяра по решение на „големите“ в София – те изпитват срам и неудобство. Аджисале и жена му се изселват в Турция, но след години се завръщат отново. Защото са свикнали с града си, родени са в него и не могат да привикнат на новото място. Впоследствие Аджисале разказва на всяка среща с приятелите си в бозаджийницата на Адем за пътешествието си – т.нар. „хаджилък“ до свещените за мюсюлманите места.

Изключително интересна е и двойката Враница – Адем. Враница е сираче, спасена при клането след въстанието и отгледана в дома на О'Махони. Затова тя винаги носи неговия портрет със себе си, шевната машина „Сингер“, подарена ѝ за уменията да шие и бродира, както и оня мраморен къс, даден ѝ от майка ѝ, като бяга – да направи свой дом и той да бъде праг на този дом. Когато остава вдовица и свекърва ѝ я изгонва – тя взема само тези скъпи за нея реликви. Но без мраморния праг. Той остава като символ, че този дом е бил неин и загатва за това, че един ден пак ще бъде така... В свободния си живот тя мечтае за дете, защото ѝ тежат думите на свекърва ѝ, че е бездетна. Но дете се ражда от истинска любов, тогава Бог дарява жената с тази благословия. Именно затова ѝ е съдено да роди дете от албанеца Адем: него тя истински обича и е привързана към този мълчалив мъж. Сближава ги именно тяхната самотност.

Адем е не по-малко интересен образ. Пристигнал в България, за да се спаси от кръвния дан – Кануна, който семейството му трябва да плати, той се заселва в градчето и отваря бозаджийница. Но мъката му по родния край никога не угасва. В сънищата му е неговата баба, която го жени и прокужда от планините, на пазара в Пловдив той се вслушва в говора на различните търговци и чака да чуе родния си език с голямо вънление. Той не знае, че младата му жена е родила син. Когато този син навършва пълнолетие – тръгва и намира баща си, за да го попита кой ще плати данъка – бащата или сина. Адем няма друг избор освен да се върне в родното си село. Така той никога не научава, че и Враница му ражда син. Но именно тук авторката показва, че нещо се е променило все пак за изминалите 20 години – католическият свещеник в родното му село монсеньор Дода Герге е успял да убеди враждуващия род да се откаже от безсмислената смърт. Адем остава жив, но живее самотно в родния си дом.

Не по-малко интересни са и другите герои в романа – Рабието, която е като един пощальон между героите и от чийто поглед нищо не убягва. Но когато е необходимо, тя се грижи всеотдайно за съгражданите си. Това е показано особено силно при раждането на детето на Враница. Тя е много мъдра – знае как да постъпи във всяка ситуация, да отдели дребното от голямото. Юлия Петровна Ермолаева – потомка на руско дворянско семейство, завършила акушерство в Русия, готова също да се притече на помощ на всекиго – един ангел, от тази порода благородни същества, които сякаш не са за този свят. Именно с нея се сприятелява Враница, сякаш има нужда от един такъв ангел, който да я напътства и успокоява. Внимание заслужава и нейният баща – Пьотър Михайлович Ермолаев, известен като дядо Пека, който макар и да е бил военен инженер, си е актьор по душа, обича изкуството и му служи безрезервно. Предприема пътуване до Рилския манастир

и започва да прави макети на старината, които продава на поклонниците. Доброта струи от него, приканва и други свои сънародници да се преселят от Перник и София в това райско място, което са открили с дъщеря си. Бих казала, че много точно авторката е усетила психиката на руските емигранти – дворяни, известни като излишни хора (по думите на Белински), които не могат да се борят, а само да съзерцават живота около тях. Дядо Пека сам слага край на живота си, когато разбира, че синът му е тръгнал срещу Русия.

Специално внимание заслужават и още два женски образи в романа – на старата свекърва на Враница – Милтана и на госпожа Йордана. Първата като носител на най-консервативните патриархални черти на българката, една преродена Султана Глаушева, която не се поколебава да изгони бездетната си снаха след смъртта на единствения си обичан син. Но когато Враница ражда и се налага да бъде преместена при нея – тя го прави с ясното съзнание, че не може да се живее само със сенките на мъртвите, а на новия живот трябва да се даде шанс. Така къщата ѝ ще бъде спасена от тишината. И този внук ще замести неродения син от собствената ѝ кръв. Постигание за Асиова е и образа на госпожа Йордана – разкрепостена жена, приела протестантската вяра, жена която се ползва с доверието на целия град, културна и обичаща по християнски близките и съгражданите си. Нейният живот е като една приказка – когато човек живее в божии правила, дава му се благодат за всичко. Нея избира Рабието като парламентър за визита при Милтана, за да приеме обратно снаха си и детето ѝ, за да живеят при добри условия.

Едва ли бихме могли да изброим всички проблеми и герои на този роман. И мисля, че не е необходимо. Но трябва специално да открия чудесния език, на който е написан. Следващ народната традиция, той е в пълен унисон с тематиката на книгата. Мисля си, че който би искал да изследва симбиозата между фолклор и лично творчество има един чудесен материал в творчеството на тази авторка. Нейният дар на разказвач е несъмнен, тя владее езика и нарацията до съвършенство, включително и начина, по който проследява бъдещата съдба на героите си. За да направи това, тя използва много оригинален подход – запознава ни накратко със съдбата на героите и добавя израза: но това още не беше се случило. Това предава безкрайност и пределност на автентичността, нещо много трудно постижимо в художествената литература.

Сега, когато България е пълноправен член на Европейския съюз, когато отделните страни и народи вървят по пътя на доказване на единството на културите си в тяхното многообразие, мисля си, че книги като романа на Бойка Асиова за сетен път доказват, че ние българите се връщаме там, където изконно сме били – в културна Европа. Защото героите в книгата ѝ – хора толерантни, уважаващи себе си и другите, са носители на европейските и общочовешките ценности.

В този смисъл за мен Бойка Асиова е един от най-стойностните ни съвременни писатели. Автор на книги с публицистика, документалистика, проза. Такива са сборниците с разкази „Мъжко може“ и „Лудовица“, романите „Яловата вдовица“, „Вълчицата излиза привечер“ и др. Романът „Яловата вдовица“ вече е преведен на немски и турски език.

Романът „Роден на Великден“ на Бойка Асиова не ни изненадва. Той отново

ни връща в красивата долина, където се среща с жителите ѝ. Рабието е разтревожена, че възрастната ѝ съседка бере душа няколко дни и не може да си иде спокойно от този свят, а се мъчи нечовешки. Идва ѝ наум благородно да излъжат умиращата жена, че нейния внук Липето (Филип) се е върнал. Жената не вижда и не разбира измамата. Така душата ѝ напуска тялото, успокоена, че е дочакала внука си. После Рабието пита свещеника дали това е грях и той я успокоява, че не е, защото са помогнали на старицата в пътя ѝ към отвъдното.

След тази прелюдия Б. Асиова ни запознава с интересния живот на Филип Благов(ф), внук на старицата. Остава сирак от Илинденско-Преображенското въстание от 1903 г., баща му е бил убит и майка му е мъртва. В тяхното градче идва ирландският благородник и филантроп Пиърс О'Махони. Той взема със себе си Филип, за да го отгледа и възпита в сиропиталището си в София. О'Махони отваря още едно сиропиталище в Битоля и се грижи за сираци от въстанието. Авторката ни запознава със семейството на Махони, дошъл в България през Цариград с жена си. Прави ни съпричастни на неделните служби, на които води децата, облечени в дебърска носия, в православния храм. Така те израстват под неговото крило и се подготвят за живота.

Пиърс О'Махони не е единственият британски благородник, който подпомага и обича българите. Писателят В. Караманчев споменава като българолюбци в книгата си „Брашнен чувал“ лорд Гладстон, лейди Емили Странгфорд – благотелка на Батак, Перущица и Брацигово след Априлското въстание от 1876 г., кореспондента на „Таймс“ Макгахан, журналиста Джеймс Баучер, също кореспондент на „Таймс“, погребан зад стените на Рилския манастир и увековечен в картината на Мърквичка „Ръченица“, майор Франк Томсън, а в ново време писателката Мерсия Макдермот. Всички те идват в България не по заповед на английската корона, а като доброволци и филантропи.

Филип Благоф има кръщелно свидетелство, в което пише, че е роден на Великден. Израства като старателен ученик и дори има предложение да стане богослов и да израсне в църковната йерархия лично от цар Фердинанд. Но момчето отказва, защото иска да учи медицина. О'Махони го отвежда в ирландския колеж „Тринити“, където завършва и става лекар. Специализира специалност уши, нос и гърло. Започва работа при ирландски лекар, който го експлоатира. По това време се влюбва в Лаура, жени се за нея, въпреки несъгласието на майка ѝ. Лаура е католичка и изцяло вярва на отец Дъфи, който се меси в интимния им живот. Любовта между мъжа и жената, според него, е само за създаване на поколение. Ражда се дъщеря му Морийн. Филип специализира и офталмология. Като чужденец му е трудно да намери работа и пътува с жена се чак до Австралия, но и там не намира. Връща се обратно в Англия. След това пътуват до Египет и остров Кипър. В Египет се запознава с Даниел, човек от хотелиерския бизнес, както и с дъщеря му Лора. Заедно с тях посещава много държави в Африка. През цялото време лекува отделни пациенти, но лекарската му практика процъфтява, когато заминава да живее в Кения.

Психологически вярно авторката описва запознанствата на д-р Благоф с много хора, неговите житейски и професионални контакти. Изключително правдиво са

описани природата и нейните забележителности в Африка, сякаш авторката ги е посещавала и живяла там. Филип Благоф загубва жена си Лаура, а по-късно и втората си съпруга Лора. От нея има дъщеря Людмила. Жени се за трети път. В Кения той създава Дружество за приятелство със СССР, защото никога не забравя славянските си корени. По-късно се връща в Европа и решава да посети родината си. Тя вече е променена. Отива в красивата долина, среща се с единствената си оцеляла от въстанието сестра и своите близки. Среща се и с Враница – яловата вдовица, също възпитаница на татко О'Махони, с която се наричат побацими. Главният герой е тъжен, че ходейки по света, толкова късно се завръща в България.

Такъв е този космополитен сюжет, който не пропуска отделните моменти от живота на Филип. Навсякъде, преди да отиде в Кения, където търси работа, хората прочитат, че не е британски поданик, а чужденец. Голямо постижение за авторката са разсъжденията на Филип защо татко О'Махони създава сиропиталищата. Дали и той не е научил нещо от освободителните борби за Македония, които знания да приложи в борбата за независимост на родната му Ирландия? С грижите си за Филип ирландецът О'Махони му осигурява интересен и ползотворен живот на космополит. И все пак в края на романа Филип се връща в родината си. Авторката е разделила отделните части на книгата си по думи на библейска молитва: „... помилуй нас...“, „...да бъде Твоята воля...“, „...и не введи нас в изкушение...“, „...в място светло, в място златно, в място прохладно, където няма никаква болка...“, „Дойдете да се покаем!“. В последната шеста част на книгата, „...човека по свой образ“, са поместени стари фотографии от архива на авторката на героите и техните прототипи в книгата, които образи оживяват пред нас. И в този роман авторката пише на хубав български език, който се помни от читателите. Отбелязвам изрично думата поднебие, с която се обозначава родният край на Асиова, а иначе означава пространството, което виждаме, като вдигнем очи нагоре към небето. И още много други...

Чрез живота на своя герой авторката ни прави съпричастни към големите събития в света по времето на романовото действие, показва ни интересни места и хора, обогатява познанието ни за XX в.

Сюжетите в романите на Бойка Асиова спокойно могат да бъдат припознати за хроника на случаемостта, т.е. героите на романите са естествени фигури на историята. Въпреки това или поради това, при нашето възприятие те се актуализират в реални персонажи, дообогатени от визията на писателката и собствената ни представа за тях. История или фикция са романите на Бойка Асиова? Както писателката сама подчертава, историята в тях е основна, тя е канавата на събраните случвания. Останалото – това, което надскача чистото историческо досие и превръща познавача на хрониките във философ и творец, е талантливото изграждане на фигури – образи на колективния спомен, такива, чрез които миналото оживява в бъдещето, историята се превръща в култура, а ние самите – в очевидци и посредници на света около нас и нашата родност.

Към някои проблеми в „Историята на Якуб Челеби“

ВЕСКО ОБРЕШКОВ, АКСИНИЯ ОБРЕШКОВА

In regards to some problems in the History of Yakub Celebi

Vesko Obrechkov, Aksinia Obreshkova

Summary

The article examines and resolves many of the problems that appear in the anonymous Catalan *Historia de Jacob Xalabin* and determines its genre and structure. The article also pinpoints the place of the anonymous Catalan story in the overall flow of information about the battle of Kosovo. The article also establishes the sources on which the narrative is based, the reasons for some of the inconsistencies in the work itself, the time of its creation and its value as a historical source.

Key-words: Yacob Xalabin, Battle of Kosovo, Bayazid, Ottomans, Sources.

„Историята на Якуб Челеби“ е запазена в анонимен ръкопис, написан на каталонски език, част от кодекс, който сега се намира във Френската национална библиотека, с каталожен номер „Fonds espagnol № 475“. Той е принадлежал на Фернандо Колумб (на исп. Hernando Colon), син на Христофор Колумб, който като страстен колекционер притежава най-голямата позната частна библиотека по онова време. В нея се разказва за част от живота на османския принц Якуб Челеби, син на Мурад I, и за събития от края на 80-те години на XIX в., време, което е съдбоносно за народите, населяващи Балканския полуостров. Представят се сведения за една от знаковите битки, чиито последствия засягат за векове съдбата на балканските народи, а отчасти и Централна Европа – това е битката при Косово (1389), при която загиват двамата владетели на Сърбия и на Османската държава – княз Лазар и султан Мурад.

Поради това анонимната каталонска „История на Якуб Челеби“ предизвиква голям интерес сред изследователите. В нея обаче се появяват някои проблеми, на които до ден днешен не е намерено решение. С настоящото изложение ще се опитаме да дадем отговор, ако не на всичките, то поне на по-голямата и по-важната част от тях.¹

Първият проблем, който се появява сред изследователите, е относно жанра на творбата, като мненията се движат от идеологически памфлет срещу султан

¹ Повече за тези проблеми и тяхното решаване *вж* Обрешков, В., Обрешкова, А. Анонимният каталонски автор и неговата *Historia de Jacob Xalabin* (История на Якуб Челеби). София, 2022.

Баязид и нелегитимното му възкачване на османския престол², през политически памфлет³ до скандална хроника⁴. Други смятат, че се доближава до арабския жанр *ас сира* и текстът е превод от арабски.⁵ Според трети, текстът най-вероятно е адаптация в проза на цяла серия от легенди, песни и фолклорни мотиви от балканската култура, както мюсюлманска, така и християнска, за употреба на каталонците, живеещи в метрополията на Иберийския полуостров. Според Лусия Мартин Паскуал произходът на творбата е в рамките на турската култура, но тя е съставена само с цел забавление и имаща исторически фон, запълнен с клишета и екзотични елементи⁶ и т.н.

Ние обаче се присъединяваме към мнението на Ферер-и-Майанс⁷, който приема и доразвива мнението на Рибера Лопис, че двете произведения – „Историята на Якоб Челеби“ и „Историята на дъщерята на император Контасти“, са част от сборник с кратки наративни пиеси по подобие на „Декамерон“ на Бокачо.⁸ Ферер-и-Майанс смята, че кодексът, в който се намират двете творби „Историята на Якоб Челеби“ и „Историята на дъщерята на император Контасти“, е от типа смесени ръкописи (които включват молитви, сентенции, религиозни и поучителни текстове, текстове на историческа тематика), които са за поучение и пример за следване, съобразно аудиторията, за която е предназначено.

Сред изследователите няма единно мнение за времето на създаване на „Историята на Якоб Челеби“. Голяма част от тях смятат, че тя е писана или веднага след битката при Косово, или в близките десетина години след нея и това я прави много важен извор за самата битка.⁹ Според други, тя е написана през

² **Redondo**, J. El genere I les fonts de la Historia de Jacob Xalabin. – В: *eHumanista*, 25 (2013), с. 295, 309.

³ **Bosch**, S. Les fonts orientals del “Tirant lo Blanch”. – В: *Estudies Romanics*, 2, 1949–1950, 45, Not. 167, с. 48.

⁴ **Miqueli Planas**, R. La Historia de Jacob Xalabin seguida de la filla de l’emperador Contasti. Barcelona, 1910, с. VII.

⁵ **Sola-Sole**, J. M. Historia de Jacob Xalabin Ielmonarab. – В: *Catalan Studies*, Volume in Memory of Josephine de Boer. Barcelona, 1977, с. 213–222.

⁶ **Pascual**, L. M. Presència de la tradició oriental al “Jacob Xalabin”. – В: *Miscellània Joan Bastardas* 1. Barcelona: PAM, 1989, с. 242.

⁷ **Ferrer i Mayans**, V. Noves vies d’aproximació a la historia “oriental” de Jacob Xalabin. – В: *Estudis de Llengua i literatura catalanes*, XLIII, Miscellania Giuseppe Tavani, vol. 2, 2001, с. 74–75.

⁸ **Ribera Llopis**, J. M. Per a la interpretació literaria de la Historia de Jacob Xalabin. – В: *Lengua & Literatura*, 4, 1991, с. 31–37.

⁹ **Ferrer i Mayans**, V. Цит. съч., с. 62–65; **Luttrell**, A. La Corona de Aragón y la Grecia catalana: 1379–1394. – В: *Anuario de Estudios Medievales*, 6, с. 252, referencia núm. 120; **Redondo**, J. Цит. съч., с. 295, 309; **Радойчић**, Н. Нови извори за Косовску битку. – В: *Прилози летопису Матице Српске* I, 1928, с. 92–93; **Петров**, К. В. Повест о Јакубу Челебији. – В: *Косовски бој у европској књижевности*. Београд, 1994, с. 137–141; **Historia** de Jacob Xalabin / History of Yacub Çelebi: A Critical Edition, with an Introduction and Notes by Juan Carlos Bayo, with an English Translation by Barry Taylor. Brill, 2015, с. 28–29; **Badia**, Lola. Història de Jacob Xalabin. Barcelona, 1982, с. 21; и др.

втората четвърт на XV в.¹⁰ Според трети нейното написване е към края на XV в.¹¹

Няма единно мнение и за използваните извори. Някои считат, че основа на разказа са османските и гръцките извори на Анонима на Зорас¹², други, че е изворът на Мехмед Нешри, като го отъждествяват с Косовонамето на Ахмеди¹³, трети смятат, че това е романизирана история на завладяването на Солоната (Амфиса, Ла Сола)¹⁴, четвърти, че използва недостигнала до нас хроника, близка по време на косовската битка и т.н.

Сред изследователите има различия и относно структурата на творбата. По-голямата част от авторите смятат, че текстът е съставен от три части, като има леки разминавания между тях кога свършва първата част и кога започва втората част. Повечето разпределят текста така:

- първата част описва интригата в двора на Мурад и се формира от глави 1–4, като продължава в четвърта глава до бягството на Якуб Челеби и Али паша.

- втората част обхваща приключенията им в Турция, заключени от средата на глава 4 до края на глава 14.

- третата част е битката при Косово, която включва разказите от 15 до 17 глава включително.¹⁵ Според други, първата част обхваща главите 1–3, втората 4–14, а третата част е включва 15–17 глава.

Според нас „Историята“ се дели на три: на заглавие и на две части, които се разпределят така: първата част е от 1 глава до края на 14 глава, а втората част е от 15 до 17 глава включително.

Заглавието определя и постройката на разказа – въвежда територията, на която ще се развива действието, и главните герои: Якуб Челеби – добрият герой, който ще служи за пример и поучение, брат му Баязид – антигероят, и територията, на която ще се развива действието – Турция. Всички останали персонажи са само допълнения, макар понякога и многопластови, към действията на главните герои. Още в самото заглавие фабулата е разделена на две части – действията на Якуб в различни житейски ситуации и действията на Баязид при завземането на властта.

В първата част се разказва част от живота на положителния герой. Дава се за пример как трябва да се държи в съответствие със своя статут към околните,

¹⁰ Pacheco, A. *Història de Jacob Xalabin*. Barcelona 1964, с. 38–39; Ferrando, A. *Catalan fiction in the 15th century*. – В: *Catalan Historical Review*, 11 (2018), с. 31; и др.

¹¹ Jacop Xalabin, per R. Miquel y Planas. Barcelona, 1909, с. 63; La historia de Jacob Xalabin, Seguida de la de La filla de l'emperador Contasti. textos originals autentichs publicats en vista dels manuscrits y edicions primitives per R. Miquel y Planas. Barcelona, 1910; Martín i Pascual, L. *Les fonts orientals de la Història de Jacob Xalabín*. – В: *Sharq Al-Andalus*, 5 (1988), с. 101–109; Martín i Pascual, L. *Els personatges del Jacob Xalabín i la historia*. – В: *Miscellania Joan Fuster*, vol. 2, 1990, с. 56; и др.

¹² Redondo, J. Цит. съч., с. 292–296. Към тях трябва да се добавят и извори от Далматинското крайбрежие и Венеция. За това вж по-долу в текста.

¹³ Bayo, J. C. *Historia de Jacob Xalabin*, с. 22–25.

¹⁴ Kotsalás, L. *El Este en el Oeste: hacia una historia de la Història de Jacob Xalabín*. – В: *SCRIPTA*, Revista internacional de literatura i cultura medieval i moderna, núm.9 /juny 2017, с. 18–59.

¹⁵ Bayo, J. C. *Historia de Jacob Xalabin*, с. 14–25.

стоящи по-високо от него в обществото, равни нему и по-нискостоящи. Как трябва да се държи в семейството и в обществото. Как трябва да спазва традициите и обичаите и да не излиза извън тях. Как трябва да реагира на връхлиташите го обстоятелства, които не зависят от него и как да се държи съобразно обичайната правна норма в обществото, в което живее, и която авторът незабележимо адаптира до общочовешки принципи и норми, които трябва да се спазват – възпитание (напълно съобразяване и следване на основните традиции и обичаи на своя народ), жизнена мъдрост, отговорност, самоконтрол, честност, постоянно физическо и духовно усъвършенстване, обществено признание заради личните си качества, а не заради произхода си, увереност в себе си при решаване на сложни проблеми и ред други. Всяко едно действие на главния герой Якуб Челеби е част от моралното поучение на автора към читателите и пример за следване, за да не се нарушат принципите и нормите на съществуващото общество и то да бъде запазено във вида, в който го познава читателят.

За целта на внушението се използват адаптирани случки от познатите на автора съчинения, както на класиците, така и на по-малко известните автори, мотиви от фолклора, ранни османски хроники. Към всичко това може да се добави и Светото писание.

Като цяло тази част може да се раздели на две подчасти. Първата е „Интригите в двора на османския владетел“, а втората – „Приключенията на Якуб Челеби в неосманска Турция“.

В основата и на двете подчасти е любовта на жена към Якуб Челеби. В първия случай жената е омъжена за баща му, т.е. любовта е забранена – тук се намесват моралните критерии и пълното съответствие на героя към тях и респективно неадекватната реакция на бащата. Докато във втория случай, жената, макар и обещава, все още е неомъжена и всичко опира до личните качества на героя дали ще стане негова и традициите в обществото, от което е част. Фактът, че успява да я спечели показва, че е човек, който сам може и постига всичко, спазвайки традициите и обичаите на обществото, в което живее. Т.е. той има всички качества да бъде достоен мъж, глава на семейство и владетел. Фонът, на който се развива действието на подчастите, са основните задължения на мъжа-воин. И в двете Якуб Челеби се доказва като най-добрия, т.е. той е най-достоен – участва и печели военни игри, състезания с коне, умее да говори съобразно възпитанието, което е получил, и се държи, както с думите си, така и с действията си напълно според правилата и нормите, които властват по негово време и др. Разказът в двете подчасти показва градацията на мъжа-воин и заемането на полагащото му се място в обществото, както на основа на произхода му, така и на личните му качества.

Втората част обхваща последните три глави от произведението. В нея отново, както в началото на първата глава, се описва спокойния живот на владетеля и семейството му в Бурса, в който се включва и назначаването на Али паша на мястото на баща му след неговата смърт. Спокойният живот обаче е нарушен от извънредно обстоятелство – война, в която трябва да се включат всички, за които това е задължение. Появяват се нови, отново исторически лица, появява се и

антагонистът на Якуб Челеби, брат му Баязид, който заема централна роля в тази част на разказа. Той е този, който настоява за битка, той убива ранения си баща, а след това и брат си, който, според автора на „Историята“, е престолонаследникът и се възкачва незаконно на престола. За разлика от първата част, където водеща фигура е Якуб Челеби, с поддържаща роля на Али паша, във втората част водеща роля има брат му Баязид и отново, макар и незабележимо, поддържаща роля има Али паша, който, за да запази положението си, предава своя патрон и преминава на страната на неговия противник. Т.е. авторът показва на читателите си още един от пътищата на заемаването на престола – чрез сила и съпътстващите за нейното реализиране действия.

Независимо кой има правото на престола, всичко зависи от разположението на елита, спечелването му за определен кандидат, или чрез сила, страх, или чрез подаръци. Т.е. всеки, който иска власт, за да я спечели, трябва да се съобразява както с традицията, т.е. реда на престолонаследието, така и с реалността – възможността да лавира между противостоящите си групировки в обществото, да спечели тяхната подкрепа и да избере подходящия момент, за да нанесе победоносен удар. Който подцени дори само едно от условията, винаги ще загуби борбата, а с това короната, вероятно и живота си. И авторов намек към читателите – да се внимава с хората около себе си, колкото и умни и предани да са, винаги, в зависимост от обстоятелствата, могат да те предадат или да не те подкрепят в определени важни ситуации – всичко това напълно е превъплътено в образа на Али паша.

В тази част има една особеност: макар и битката при Косово да е фона, на който се развиват събитията в тази глава, авторът не се задълбочава нито за изхода на битката, нито за нейно детайлно описване. Той предава само неща, част от неговата концепция за поучение, свързано с главните герои: положителният – Якуб Челеби, отрицателният – Баязид бей и най-изтъкнатите велможи в държавата, начело с Али паша, които за да запазят привилегиите си, отстъпват пред силата, а не защитават правото.

За щастие сред всичко това, в самия текст са попаднали няколко елемента, които дават възможност за разсъждаване относно изворите на автора, а заедно с това и за времето на създаване на творбата.

Първо, да направим разбор на информационните потоци, в които се срещат сведения за битката при Косово. Те се делят на две големи групи: християнски и източни (ислямски). Впоследствие всяка една от тях ще се раздели на още няколко подгрупи.

Към християнските извори, където основни са тези със сръбски произход, се включват също така българските и руските извори, които следват много близо сръбската историческа традиция; и византийските извори, които пречупват информацията в сръбските извори през своето светоусещане, но фактологически не се отклоняват много от тях.

Друг важен клон от християнските извори произхожда от босненска страна, част от нея се развива в далматинската историческа традиция, която в по-късен етап от своето развитие се опитва да съчетае сръбския и босненския вариант на информацията. От босненския информационен поток се отделя западният –

италиански (венециански, флорентински, от Далматинското крайбрежие), немски информационен поток, който с течение на времето също търпи развитие в полза на западния модел на светоусещане. Малко встрани, но също част от този модел, е френският вариант, който черпи своите сведения от най-вече съществуващите в информационното пространство в Северна Италия, основно Венеция.

Източните извори включват първо османските, следващи маркерите, заложили още при Ахмеди, но с някои промени при неговите наследници, които обаче не променят общата картина. Към тях после се прибавят арабските и персийските, които имат известни отлики от османските извори, понеже до тях се добира част от информацията, която е премахната от ранните османски историци, и те дават малко по-различна картина на отношението към определени основни топоси.¹⁶

Първото, което прави впечатление, е информацията в текста, че османските земи са нападнати от българина християнин, когото след това авторът назовава Лазар. Според историческите свидетелства това е сръбският владетел княз Лазар Хребелянович, който след смъртта на последния Урош и смъртта на Вълкашин и Углеша, заедно със зет си Вук Бранкович, успява да отстрани повечето съперници и овладява по-голяма част от сръбските земи.

Защо анонимният автор не пише сръбина християнин, а българина християнин? Според Juan Carlos Bayo¹⁷ несъгласуваните сведения се дължат на факта, че анонимният автор смесва сведенията за похода на османците срещу Търновска България през 1388 г., битката при Косово 1389 г. и битката при Никопол от 1396 г. Докато походът на Али паша в България през 1388 г. при ранните османски хронисти е описан само при Мехмед Нешри, то останалите две събития ги има при всички ранно-османски хронисти. Впечатление прави само обстоятелството, че битката при Никопол е поставена в грешна година при голяма част от ранните османски хронисти и варира от 1390–1391 до 1394–1395 г. Т.е. мнението на Juan Carlos Bayo, дори и да има в него известен рационален момент, не отговаря на въпроса за „грешката“ на анонимния автор. По тази причина ще се обърнем към сведенията от хрониката на Jean Froissart¹⁸, към когото или към неговите извори има отношение и анонимният автор. Според него Мурад води войни срещу императора на България (l'empereur de Bouguerie) и краля на Унгария/rois de Hongrie. Когато включим и други извори, които имат отношение към тези събития, като Анонима на Зорас¹⁹ и Турската хроника на Анджелило/да Ледзе²⁰,

¹⁶ За целия анализ и синтез на информационните потоци относно битката при Косово *вж.* **Обрешков**, В., Обрешкова, А. Цит. съч., с. 69–219.

¹⁷ **Bayo**, J. C. *Historia de Jacob Xalabin*, с. 28–29.

¹⁸ Данните са от кн. 3, от *Besaçon* BM MS. 865, 253 v.

¹⁹ **Leben** und Taten der türkischen Kaiser, die anonyme vulgärgriechische Chronik, Codex Barberianus Graecus 111 (Anonymus Zoras). Übersetzt, eingeleitet und erläutert von Richard F. Kreutel. Graz–Wien–Köln, 1971, с. 28–30.

²⁰ **Da Lezze**, Donado. *Historia Turchesca* (1300–1514): Publicata, adnotata, impreuna cu o introducere de Dr. I. Ursu. Bucuresti, 1910, с. 7–8; За авторството на хрониката и свързването му с Gian-Maria Angioloello *вж.* **Reinhard**, J. *Essai sur J.-M. Angioloello*. Angers 1913, с. 62–81;

ще видим, че в тях изрично се споменава владетелят на България, който е крал Марко (Крали Марко) и който е един от основните противници на Османската държава през този период. Според двете хроники той се противопоставя на османците и загива в битка с тях. И трите хроники, които макар и писани с разлика от поне 100 години, използват извори от един и същ информационен поток, а именно този от Северна Италия и Далматинското крайбрежие. Като се сравни това сведение с данните от „Историята“ може да се приеме с голяма доза вероятност, че споменатият владетел на България е не този на Търновска/Дунавска България, а владетелят на онази България, която при Дукас²¹ и в извори от северното Далматинско крайбрежие и Венеция се отъждествява с географската област Македония. Т.е. анонимният каталонски автор има пред себе си извори от Далматинското крайбрежие, може би венециански, чийто набор от информация циркулира още от този период в Западна Европа.²² Разбира се, такъв може да бъде и Фроасар, който, използвайки части от хрониката на монаха от Сен Дени, се осведомява от информационния поток за битката от Венеция. Така анонимният каталонски автор прехвърля негативния елемент от разказа към българския владетел, а понеже в информационното пространство, като предводител на християнската войска, е назован Лазар, който е подчинен на унгарската корона, авторът променя етническата му принадлежност по свое усмотрение. В този случай той събира на едно място литературния разказ с историческите събития, разказани от негова гледна точка, за да може да се включи в собствения модел на разказа.

Второто нещо, което прави впечатление, е съобщението за спокойния и мирен

Babinger, F. Die Aufzeichnungen des Genuesen Iacopo de Promontorio – de Campis über den Osmanenstaat 1475. – В: *Bayerische Akademie der Wissenschaften, Philosophisch-Historische Klasse. Sitzungsberichte. Jahrgang 1956, Heft 8, 1957*, с. 11–12; и лит. по въпроса там; **Mackay**, P. A. The Content and Authorship of the *Historia Turchesca*. – В: *İstanbul Üniversitesi 550. yıl, Uluslararası Bizans ve Osmanlı Sempozyumu (XV. yüzyıl): 30–31 Mayıs 2003. Istanbul, 2004*, с. 213–22; **Bellingeri**, G. Due manoscritti veneziani di storia turco-persiana, una fonte ottomana e G.M. Angiolello. – В: *Itinera Orientalia*. Vicenza, 2010, с. 23–94.

²¹ **Obreschkov**, V. Die Bezeichnung Boylgaria und Boulgaroi in *Historia Turko byzantina* von Dukas. – В: *RESEE*, XLI (1–4), 2003, с. 185–190.

²² Дори в самата Испания циркулират подобни сведения. Например, писаната почти век по-късно (1598), *Crónica de los Turcos* от Антонио де Еррера и Тордесиляс, следва много близо Турската хроника на Анджолело. Още в заглавието, той споменава, че е написал своята хроника, *като следва основно тази, която е написал Висентино (Анджолело)*. Сведението е от Антонио де Еррера и Тордесиляс: **Herrera** de Tordesillas, Antonio. *Crónica de los turcos, para Fernando Fernández Lanza*. Archivo de la frontera. Colección: Grandes Fuentes. Fecha de Publicación: 20/03/2012, I.S.B.N. 978-84-690-5859-6, глава X: „Господарят Лазар, деспот на Сърбия, господарят Марко Арио Вителио, владетел на България, и някои други господари на по-малки страни бяха подозрителни към успехите на Великия Турчин и направиха срещу него съюз и обединение, събраха могъща войска и тръгнаха насреща му. Великият Турчин Мурад храбро влезе в битка, в която християнската войска беше разбита и много умряха в нея. И накрая беше заловен господарят Лазар, деспот на Сърбия, и Турчинът наредил да го разполовят“.

живот в Бурса, докато в действителност по това време се водят перманентни военни действия по цялата територия на Балканите – османските армии кръстосват полуострова от Метон, Корон и Негропонт през Билеч до Силистра.²³ Т.е. целта на автора е да се включи в модела, а не да разказва истинската история. Към това се добавя и фактът, че османците са били нападнати на тяхна територия от християните, докато в действителност именно османците нападат християнските земи.

В разказа грешно се отбелязва смъртта на Чандарлъ Халил, бащата на Али паша. Разказът започва през 1387 г. и двамата са в бягство 14 месеца, т.е. през 1388 г. или в началото на 1389 г. В действителност Чандарлъ Халил паша умира на 22 януари 1387 г. според надгробния му надпис от Серес. Защо се получава такова разминаване? От една страна, това е следствие на объркване на времето в „Историята“ – поради различната информация, която има авторът за времето на битката и/или поради опита му да вкара във времевите рамки събития, които в действителност излизат извън тях. Т.е. той използва различни информационни потоци за едни и същи събития. В тях обаче има разминаване в годините на битката и на смъртта на Чандарлъ Халил, а времевите грешки са опит на автора да съчетае тези събития. От друга страна, това е част от литературен разказ, който има своето място в повествованието, а не е опит за разказване на реалната история. Умира вторият човек в държавата, на неговото място, както повелява традицията, застава неговият син. Така би трябвало да стане и с наследяването на владетелския трон. Т.е. авторът дава начало на нормалния ход на събитията, по които би трябвало да се движи повествованието.

Друг важен за изследването елемент са следните изрази от „Историята“: „Когато вече всички бяха в града, владетелят свика съвет с двамата си сина и с Али паша, и Анабексу бей, и Сеин бей, които бяха двама големи графове и барони и все още са“. От него може да се направи извод, че „Историята“ е написана още докато са живи споменатите лица, т.е. до началото на XV в., както предполага голяма част от изследователите. Към този откъс може да се добавят и следните: „И най-забележителният мъж, с който разполага и има Турция, и който и сега управлява вместо него е Али паша, и все още живее с жена си, сестрата на господаря на Саталия“, „Али паша, който е и досега“, „...и наистина е така, защото сега Али паша управлява и има власт над цялата страна на сегашния владетел и се върши само това, което той заповяда“, „И затова сега управлява цялата тази земя като господар Баязид...“.

Разбира се, има и някои изследователи, които разсъждават малко по-практично по тази тема: Ненад Фејић е първият, който смята, че „това може да са части от хроника, които авторът е взел безкритично и без да ги трансформира, ги включва в своето произведение и по-късно, но разбира се, всичко това става по време, когато фонът на хрониката все още не би трябвало да е изгубил своята актуалност“. Според нас всъщност нещата стоят по този начин: общото между

²³ Reinert, S. From Nis to Kosovo polje: Reflections on Murad I's final years. – B: The Ottoman emirate (1300–1389). Ed. by Elizabeth Zachariadou. Rethymnon, 1993, с. 169–211.

тях е, че изразът „и досега, и до днес“ се среща в почти всички анонимни ранно-османски хроники, Оруч, Ашъкпашазаде и др., а една част от подобен текст се отнася до Халил паша, сина на брата на Али паша, Ибрахим паша, за събития от началото на 50-те години на XV в. „И досега“ се включва и в разказа за земите, които управлява Тургуд Алп: „[Осман Гази] Инегьол даде на Тургуд Али. И в днешно време се помнят имената на тези газии. В Анадолю има села, които ги наричат Тургудлулар“. Малко по-късно, в ранните османски хроники, се появява и следващият случай, в който се употребява изразът „и досега“ – когато се говори за народа акбаш: „Фъндъз Базаръ и неговия вилает дадох на народа на акбаш. Сега все още има от техния род. Фазлуллах Гази, който е все още сред днешните ни газии и има негово теке в Гелиболу, е от рода на Акча Коджа“. Т.е. това е част от ранноосманска хроника, използвана от споменатите ранноосмански хронисти, които обаче съставят своите хроники след 80-те години на XV в., когато Халил паша отдавна е мъртъв. Това означава, че тези изрази не могат да служат като маркери за определяне на крайната дата на съставянето на хрониката, а са само част от заемките на автора на анонимната каталонска „История“, които той прави от ранните османски хроники.

Като се има предвид всичко писано до този момент, може да се предположи, че авторът използва информацията от ранно-османските хроники, които му дават и прототип в разказа: съдбата на великите везири от фамилията Чандарлъ, които са основни фактори в качването и свалянето на османските владетели до средата на XV в., въплътени в образа на Али паша: това е съдбата на самия Али паша и на неговия близък сродник – великият везир Халил паша.

Следващ елемент от разказа е грешната дата на битката. Според анонимният каталонски автор датата на битката е в сряда, 17 септември 1387 г.²⁴ Грешната година и дата са следствие на използване на информационен поток, който е придобил и предава невярно времето на битката. За годината имаме маркер от кой информационен поток може да дойде тази грешка – тази година 1387-ма, дава монахът Алберт.²⁵ Той пише, че битката се е състояла в „лето господне 1387, 15 юни“. Вероятно това е информационен поток от Северна Италия/Далмация/Франция, където с течение на времето истинската дата и година отстъпват своето място. Грешна дата, при това доста по-ранна, има и при друг автор от Северна Италия – Якопо Промонторио.²⁶ Според неговия разказ битката става през 1380 г.

²⁴ Още нещо – 17 септ. 1387 г. е бил вторник, а не сряда.

²⁵ Die **Weltchronik** des Mönchs Albert 1273/77–1454/56, hrsg. von R. Sprandel. – В: *Scriptores rerum Germanicarum*, Nova Series XVII, 1994, с. 12–18; самият текст е на с. 325–327; **Бубало**, Б. Један незапажен извор о Косовској бици. – В: *Војно-историјски гласник*, 2, 2015, с. 33–53; **Обрешков**, В., Обрешкова, А. Цит. съч., с. 160–161.

²⁶ **Иковски**, П., Управлението и приходите на Султана. 1475. Jacobo de Promontorio de Campis. Държавата на Султана. – В: *ИИД* в София, кн. 9, 1929, с. 31–32; **Babinger**, F. Die Aufzeichnungendes Genuesen Iacopo de Promontorio de Campis über den Osmanenstaatum 1475, с. 75–77.

Какви са причините за това трансформиране на датата е трудно да се каже. Може би използването на различни извори и напасването на сведенията в тях водят до промяна на датата. Някои автори, дори смесвайки двете битки на Косово поле (1389 и 1448 г.), пишат, че битката при Косово през 1389 г. е продължила няколко (три) дни и при това тези извори са от различни информационни потоци и години: анонимният флорентински разказ²⁷, Константин Михайлович²⁸, Ахмед Челеби Бехиши²⁹. Този факт потвърждава тезата, че авторът със сигурност не е свидетел на битката, а пише в доста отдалечен времеви период.

При разглеждането на войската на Лазар анонимният автор пише, че той води със себе си много *tedescos*, унгарци и *alemanes*. Всъщност в армията на Лазар освен сърби, бошняци и евентуално хървати, едва ли има други. Но подобен пасаж има отново в ранно-османските хроники, които го използват както за Косовската битка през 1389 г. така и за тази през 1448 г.

Едно от най-важните сведения е убийството на Мурад I по заповед на неговия син Баязид. За първи път това сведение се появява в историята на Азиз бен Ардашир ал Астарабади³⁰ в края на XIV в. Как обаче тази информация попада при анонимния каталонски автор не може да се каже със сигурност. От познатите ни досега извори, тя се среща само при тези две произведения, които обаче са от различни културни кръгове. Може само да се предположи, че анонимният каталонски автор има отношение към част от източните наративи. Къде и как става това обаче – не може да се определи със сигурност.

Един от елементите на разказа – времето на смъртта на Лазар, няма аналогии в другите исторически свидетелства. Според анонимния каталонски автор смъртта на Лазар е в началото на битката. Вероятно това е интерпретация на самия автор, който по свое усмотрение променя времето на смъртта на Лазар, за да може да я включи в своя разказ, т.е. това е литературен елемент в разказа, а не историческо свидетелство. Смъртта на предводителя води до разликата в представянето на дейността на отделните отряди от войската – този на католиците и този на православните, което се включва в идейното обосноваване на

²⁷ **Ћирковић**, С. Историјски извори о косовском боју. – В: **Битка** на Косову 1389 године. Београд, 1989, с. 175–178. Прев. на Сима Ћирковић е по изд.: **Cronica volgare di Anonimo Fiorentino dall'Anno 1385 al 1409**. Ed. E. Bellondi. – В: *Rerum italicarum Scriptores*, t. XXVII, II, Cittadi Castello 1915, с. 77–79.

²⁸ **Михайлович**, Константин. Записки янычара, написаны... из Островицы. введение, пер. и коммент. А. И. Рогова. Москва, 1978. За проблемите с ръкописа, изданията му и изследване върху него *вж* Введение, с. 5–34.

²⁹ **Behiştî** Ahmed Çelebi, Tarih-i Behiştî, Varidat-ı Sübhaniv e Fütuhât-ı Osmani (791–907/1389–1502), II. Ankara, 2016, с. 78.

³⁰ **Стопи**, Ч. А. Персидская литература: Био-библиограф. обзор. пер. с англ., перераб. и доп. Ю. Э. Брегель. ч. 2. Москва, 1972, с. 1253–1254; **Bajraktarević**, F. Jedan savremeni persiski izvor o bici na Kosovu. – В: *Prilozi za orijentalnu filologiju i istoriju jugoslovenskih naroda pod turskom vladavinom*. Sarajevo, 3–5 (1953), с. 5–21; **Erdeşir-i Esterabadi**, Aziz B. Bezm u Rezm Eglence ve Savaş. Çeviren Prof. Dr. Mürsel Öztürk. Ankara, 2014, с. 1–8.

повествованието.

Друг елемент от „Историята“ е, че на една от трите части, на които е разделена армията, като ръководител е поставен „голям и благороден унгарски рицар“. Този елемент за унгарския рицар, който е начело на 200 копия (рицари), които атакуват османците, а сам техният предводител ранява смъртоносно Мурад в честен двубой, със сигурност е взет от информационния поток, който циркулира в Северна Италия, и който идва от писмото на крал Твърдко, но вече трансформирано според разбиранията на западната католическа пропаганда. Като се сравни с останалите извори, се налага мнението, че тази информация се е появила в публичното пространство през 50–60-те години на XV в. Нищо повече не се казва за съдбата на този унгарски рицар. Т.е. анонимният автор продължава с внушенията си, че такъв подвиг може да извърши само католик, в случая унгарец/немец.

Като противопоставяне на геройската постъпка на унгарския/немския рицар е държанието на ръководителя на другия отряд от християнската армия – зетят на Лазар, който след като разбира за смъртта на своя тъст, се отправя към владенията си, без да се интересува повече от развоя на битката.

Има два варианта при които топосът „зет“ се появява при анонимния каталонски автор. Първият е той да е запознат с появилата се сред сръбските извори версия за проблеми (евентуално предателство) сред пълководците от Лазаровата войска, която пасва много точно на опита му за определени внушения. Тази версия в писмени известия обаче се появява едва в края на XV в. Т.е. за да достигне до нашия автор, версията изминава дълъг период на съществуване, вероятно след 50–60-години на XV в. сред устното творчество и едва в края на века сред писмените известия. Индиректно това е свързано с началната фаза в развитието на топоса предателство, което се среща в сръбските наративи. Авторът на „Историята“ използва варианта „зет“, който се появява за първи път при Йьорг от Нюрнберг, т.е. най-рано това може да се е появило към 60–70-години на XV в., когато Йьорг е бил първо в Босна, след това в османската армия, където вероятно е срещнал и този елемент. Т.е. ако се спрем на този вариант на появата на топоса „зет“ в анонимната каталонска хроника, създаването на „Историята“ при всички положения трябва да се постави след този период.

Другата възможност да се обясни появата на топоса „зет“ в анонимната каталонска история е свързана с Хроника на турците от Антонио де Ерера и Тордесиляс (1598).³¹ Макар и писал в края на XVI в., Антонио де Ерера и Тордесиляс в своя разказ се базира на информационния поток от Далматинското крайбрежие, Северна Италия и по специално Венеция – според неговите думи той използва изцяло хрониката на Висентино/Анджолело, т.е. информацията, която съществува в края на XV в. Там обаче той е свързан с Крали Марко/Марко Арийо Вителио: „И този Марко Арийо Вителио, зет на императора, помагаше на гръцките големци...“. Разбира се, тази хроника е писана много по-късно, но като

³¹ **Tordesillas**, Antonio Herrera de. *Crónica de los turcos, para Fernando Fernández Lanza*. – B: *Archivo dela frontera*. Colección: Grandes Fuentes. Fecha de Publicación, гл. 9.

се има предвид факта, че има за основа изворите от Северна Италия/Венеция, този елемент вероятно е съществувал и по-рано. Като се сравни с друга хроника, с която имат общи извори – „История на турците“ от Донато да Ледзе, в която обаче този елемент липсва, може да се направи изводът, че елементът „зет“ в това информационно пространство се появява след края на XV в. Като се съпоставят тези сведения, може да се предположи с голяма доза вероятност, че авторът на анонимната каталонска история отново, както при голяма част от останалите елементи в неговия разказ, трансформира наличната му информация по такъв начин, че да отговаря на заложеното му намерение, а не на историческата истина.

Разбира се в използвания от анонимния каталонски автор извор може също да е съчетана наличната му информация, която има дотогава, с новопоявилата се част от косовската легенда – предателят и по-специално зетят на Лазар, която възниква именно в тази информационна среда – Далматинското крайбрежие, а оттам във Венеция и останалата част от Северна Италия. Това обаче със сигурност става след края на XV в. Следователно, за да се появи този топос в анонимната каталонска история, то тя е писана след 90-те години на XV в.

След прегледа на изворовата база и сравняването ѝ с информацията от анонимната каталонска история можем да направим следното заключение: творбата със сигурност е западна по произход, с всички произтичащи от това последствия. Изворите за първата глава са съществуващите до края на XV в. исторически и географски описания, фолклор – легенди, песни, приказки, обичаи от тюркската етническа общност от територията на Мала Азия, ранноосманските хроники. Докато изворите за втората глава са от различни исторически информационни потоци, които следват основните маркери за времето, когато са възникнали: западният – след 50–60-години на XV в., османският – след 80-те години на XV в., персийският – от края на XIV и началото на XV в., сръбският – от 60–70-години на XV в. Като добави към тях и споменаването на войната за Гранада, вероятно през 1492 г. в другата творба в кодекса – „Историята на дъщерята на император Контасти“³², с голяма доза сигурност може да кажем, че кодексът е създаден в периода 1492–1536 г.³³, макар и сведенията, които са използвани от анонимния автор, да се разполагат в периода през целия XV в.

Със сигурност това не е ранен извор, почти съвременен на Косовската битка, и информацията в него не може да се разглежда като информация от съвременник или очевидец на събитията, а като еkleктично произведение, събрало различна, съществуваща до края на XV в. информация, пречупена през погледа на католик, който пише с определена цел своето произведение. Както бе споменато по-горе, целта на автора е да напише поучително произведение, а не история. Това, което му придава стойност за историците и етнографите, е, че разказът е

³² **Martín i Pascual**, L. Les fonts orientals de la Història de Jacob Xalabín. – B: *Sharq al-Andalus*, 5 (1988), с. 101–109; **Martín i Pascual**, L. Els personatges del Jacob Xalabín i la historia. – B: *Miscellania Joan Fuster*, 2 (1990), с. 56.

³³ Вероятно това е годината, в която Фернандо Колумб придобива ръкописа, заедно с други, които са регистрирани с поредни на този кодекс номера, Ferrerí Mayans, V. **Цит. съч.**, с. 74–75.

основан на реални събития, с реални герои, в реалния свят в Мала Азия и на Балканите. Прави впечатление, че авторът използва цялата съществуваща по неговото време информация от всички информационни потоци. Т.е. той е много добре запознат с тогавашната историческа литература и има достъп до голяма част от историческите произведения, източни и западни, които циркулират в пространството. Според нас той е човек с широки езикови познания и достъп до управляващия, вероятно каталонски и/или испански елит, които му позволяват да ползва и борави с различните извори от различните информационни потоци.

Спомен за Константин Михайлов-Стоян – един от основоположниците на оперното дело в България

МАРИЯ БРАНКОВА, ЕМИЛИЯ БОЯНОВА

Memory of Konstantin Mihailov-Stoyan – one of the founders of opera in Bulgaria

Mariya Brankova, Emilia Boyanova

Summary

25th of March 2023 marks the 170th anniversary of the birth of one of the founders of Bulgarian opera, Konstantin Mihailov-Stoyan.

The creative biography of the famous Bulgarian tenor and director has been traced.

His visits to Bulgaria in 1899 and 1907 are described, including concert tours around Bulgaria, in which other Bulgarian musicians and singers also took part.

Mihailov-Stoyan's attempts to create an opera theatre in Bulgaria are emphasised, as well as his contribution to the creation in 1908 of the first *Bulgarian Opera Society* in the country, which became the basis for the creation of the *National Opera* in 1921.

In addition to his inimitable and unique image, the mark left both in the world of music and in the world of literature with his works dedicated to the art of music, some preserved and stored in the Music Department of the National Library "St. St. Cyril and Methodius".

Key-words: Konstantin Mihailov-Stoyan, anniversary, History, National Opera, National Library "St. St. Cyril and Methodius".

На 25 март 2023 г. се навършиха 170 години от рождението на един от основоположниците на българското оперно дело – Константин Михайлов-Стоян. Малко известен факт е, че той е първият професионален оперен певец, който изиграва основна роля за издирването, обработката и популяризирането на българската народна песен и фолклорното песенно творчество.

Константин Иванович Михайлов е роден на 25 март 1853 г. в село Голям Буялък, Одеска околия. Семейството му са български преселници от Елховско, последвали преселническа вълна след Руско-турската война от 1828–1829 г. Бъдещият оперен певец се докосва до българската народна музика от песните на своята баба. За да подчертае българския си произход, добавя към фамилията си името „Стоян“, нетипично за Русия и другите славянски страни.

Преди да стане артист, Константин Михайлов-Стоян е бил учител по аритметика в Елисаветград и Евпатория, преподавал там от 1875 г. до 1881 г., а в свободното време пеел в любителски спектакли. Певческият си талант и интереса към музиката той развива по време на гимназиалното си образование в Николаев, като пансионер при Тодор Минков в Одеса, когато пее като солист в архиерейския хор и в хора на университетската църква.

Снимка на Константин Михайлов-Стоян в книгата му „Законы вокальности и метод пения“, издадена през 1911 г.

През 1881 г. той изоставя преподавателската си дейност и постъпва в оперетната трупа в гр. Симферопол като хорист, а след няколко месеца заема в същата трупа амплуа на „първи оперетен тенор“. Поклонник на сериозната музика, той се заема да подготвя откъси от опери, а понякога и цели опери. Триумфът му на лиричен тенор започва с изпълнение на каватина в операта „Фауст“ и ангажимент в Большой театър в Москва. През 1893 г. Константин Михайлов-Стоян е ангажиран в Императорския театър в Петербург, а по-късно в Одеската опера.

През 1899 г. е първото му пътуване до България с цел да създаде опера в прародината. Почти веднага установява контакти с местните музикални среди. Заедно с пианистката Мара Черен и певицата Катя Стоянова изнася концерти във Враца, Видин, Лом и Русе.

От 1900 г. до 1907 г. пее в оперни трупи и дружества в руските провинциални

и столични градове. В началото на 1902 г. в Нижни Новгород партнира на световноизвестния руски бас Фьодор Шаляпин. През 1903 г. е гост-солист на операта в Хелзинки и води класове в Музикалното училище в гр. Вилно (дн. Вилнюс), а по-късно е и директор на едно общинско музикално училище.

През 1907 г., към края на месец май, Михайлов идва за втори път в България и се установява в София. По поръчка на ръководството на Музикалния съюз изготвя проект за организиране на оперен театър. Идеята за създаване на български национален оперен театър е подкрепена от Антон Чехов, с когото певецът е в приятелски отношения.

През лятото на 1907 г. Михайлов-Стоян предприема концертно турне из България с оперния певец Иван Вульпе, който също като него е родом от Бесарабия, и с неговата съпруга Богдана Гюзелева-Вульпе. С успехите си тримата певци отново привличат вниманието към инициативата за основаване на български оперен театър.

Историята на Операта е тясно свързана с дейността на Михайлов-Стоян. В края на 1908 г. е основана Българската оперна дружба и до края на живота си Константин Михайлов-Стоян е неин режисьор и изпълнител в много от постановките. На основата на това партньорство през 1921 г. е създадена Народната опера.

Трудове на Константин Михайлов-Стоян, които се съхраняват в Музикалния отдел на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“

На 13 февруари 1908 г. в Русе Константин Михайлов-Стоян сключва брак с музикантката Вера Карамихайлова и създават първата концертна двойка в България. Новобрачният концерт на артистичната двойка започва с пролог – химн за новобрачните в чест на Техни царски височества по текст на Константин Михайлов-Стоян и музика на Вера Михайлова, на 27 март 1908 г. Програмата включва богатия оперен репертоар на К. Михайлов, а съпругата му изпълнява и свои авторски композиции. Двамата събират български народни песни, които Вера хармонизира и са част от концертната им програма.

Изключителното многообразие от дейността на Константин Михайлов-Стоян оформя неговата необичайна мозаечна картина, а най-важният компонент на неподражаемия и уникален образ е следата, оставена както в

света на музиката, така и в света на литературата, със трудовете си, посветени на музикалното изкуство.

Макар Константин Михайлов-Стоян да води доста динамичен живот, той оставя своя забележителен принос и със своите литературни трудове с разнообразно съдържание, някои от които са запазени и съхранени в Музикалния отдел на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“.

Източници

Антонова, В., Коларова, Д. Първата концертна двойка в България. – В: *Утро Русе*, год. 29, 13.08.2020.

Енциклопедия на българската музикална култура. – София : БАН, 1967, с. 309–311.

Зидаров, Константин Н. Начало и развой на операта в България. – София, 1941 (София : Т. Т. Драгиев), с. 18–19.

Камбуров, Иван Д. Оперно изкуство (и наши оперни дейци). – София, 1926 (София : Типограф), с. 63–65.

Кръстев, Венелин Г. Първостроители на българския оперен театър : [Биогр. очерци]. – София : Музика, 1993, с. 26–39.

С почит към поета и за битието му в Народната библиотека

ЯНИЦА РАДЕВА

Да си представим ноемврийска утрин на 1903 г. и мислено да тръгнем от Орлов мост по посока новопостроената сграда на Народното събрание. От нея можем да поемем по ул. „Раковски“ и да стигнем до... Народната библиотека. Само преди три години сградата на Гражданския клуб е била откупена от Министерството на народното просвещение и предоставена на Библиотеката. Ремонтът по приспособяването ѝ, продължил и през 1903 г., вече изглежда привършен. Улицата е като всички други в младата столица, потъва в кал всеки път, когато вали, нищо че на отсрещния тротоар е Българската земеделска банка¹. Едни от минавачите в тази ноемврийска утрин влизат там, други я подминават, трети потъват в двуетажната сграда на Библиотеката, решили може би да прегледат списание „Мисъл“, „Общо дело“ и друго периодично издание. Някои влизат, бързайки към работното си място. Изкачват се на втория етаж, където рано сутрин се разписват в присъствената книга при счетоводителя². Един от тях е и 25-годишният Пейо Крачолов, най-известният поет на България, познат като Яворов. Той наскоро се е върнал от Македония и е душевно потиснат от смъртта на Гоце Делчев. Многоуважаваният от него Пенчо Славейков, поддиректорът на Библиотеката, който му е помогнал няколко години по-рано да се установи в София³, е писал до министър Иван Шишманов и той е намерил достойна работа на младия поет. Яворов е назначен за учител в III софийска мъжка гимназия и оттам – командирован в Народната библиотека като библиотекар, „за да работи за съставянето на картонен каталог“⁴. През ноември той можел да се похвали на близките си, че са увеличи годишната му заплата на 180 лв.⁵ и че до няколко дни ще излезе новата му сбирка – второто издание на „Стихотворения“⁶. В началото на следващата година ще излезе от печат и биографията „Гоце Делчев“. За двете книги Яворов ще получи в края на 1904 г. наградата на Фонд „Напредък“. Годишната ще е добра за него и по още една причина – ще има възможност да прекара лятото в Женева, да посети Виена, Париж и Милано.

¹ **София.** История. Описание на града и околностите му. София: Книпеграф, 1935, с. 13.

² Вж. Приложението със спомена на Стилиан Чилингиров към настоящото издание, с. 120.

³ № 72 Писмо от П. К. Яворов до Г. Бакалов. – В: *Пейо К. Яворов.* Писма. Т. 6. София: Захарий Стоянов, 2019, с. 161.

⁴ **Йорданов,** Велико. История на Народната библиотека в София по случай 50-годишнината ѝ 1979–1929. София: Държавна печатница, 1930, с. 341.

⁵ № 155 Пощенска картичка на П. К. Яворов до д-р В. Ив. Ненов. – В: *Пейо К. Яворов.* Писма. Т. 6, с. 161.

⁶ № 160 Пощенска картичка от П. К. Яворов до зет му Н. Найденов. – В: *Пейо К. Яворов.* Писма. Т. 6, с. 164.

Пенчо П. Славейков, 1907 г.
НБКМ–БИА, С I 3748

Пейо К. Яворов, 1905 г.
НБКМ–БИА, С 1462

Двуетажната сграда на улица „Раковски“ става работно място на Яворов на 1 септември 1903 г. През 1905 г., когато П. П. Славейков е командирован за три месеца във Виена, Хале и Париж, за да изучи уредбата на библиотечното дело, Яворов⁷ поема част от неговите задължения. Пак през тази година и отново в Народната библиотека той се среща със студентките Екатерина Ненчева и Дора Габе, редактира стихотворенията им, така че и двете се чудят кое е тяхно и кое негово в зачертаните листове. На последната от тях, Дора, посвещава стихотворен цикъл в сп. „Мисъл“ и започналата между тях сърдечна кореспонденция прераства в любов. От 1905 г. е и кореспонденцията на Яворов с министър Шишманов по повод издаването на Библиографския бюлетин за 1904 г.⁸ и за извънредни ремонтни въпроси на сградата на Библиотеката. От септември 1906 г. Яворов е командирован в Париж, но остава в Нанси, където настъпва, по собствените му думи, много плодит за творчеството му период. За това, без съмнение, влияе и новата му муза – Мина, на която изпраща картички, първоначално адресирани до Народната библиотека, където работи брат ѝ – Петко Ю. Тодоров. След завръщането си в България Яворов остава в Библиотеката до 24 март 1908 г. Ден по-рано Пенчо Славейков също е напуснал своя пост като поддиректор, за да се завърне като директор през 1909 г. Яворов обаче няма да се върне повече. След напускането на Народната библиотека се отдава отново на македонската кауза и започва да редактира в. „Илинден“.

⁷ Йорданов, Велико. История на Народната библиотека в София, с. 188.

⁸ № 233. Писмо от П. К. Яворов до проф. Ив. Шишманов. – В: *Пейо К. Яворов*. Писма. Т. 6, с. 210.

Настоящото фототипно издание на второто издание на първата стихосбирка на Пейо Яворов „Стихотворения“ излиза по повод 145-годишнината от рождението на поета и 145-годишнината на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. С този жест Библиотеката по своеобразен начин отбелязва и своята, и Яворовата годишнина.

Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ притежава един екземпляр от второто издание на „Стихотворения“. Книгата е била депозирана през 1924 г. и заведена под номер 403 на мястото на екземпляр вероятно от времето, когато Яворов е работил тук. На авантитула има надпис „заменя загубения“. В архива на Библиотеката не бяха открити данни за лицето, което е депозирало новия екземпляр. Възможно е това да е откупка на Библиотеката. През 1928 г. Библиотеката се опитва да получи и още документи, свързани с Яворов. Това е архивът по делото му от Окръжния съд.⁹ По-късно книгата е била подвързана и е получила сигнатура № 9845, под която фигурира сега в основния фонд на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. След подвързването е запазена автентичната корица на изданието, която е използвана и като корица на фототипното. При дигитализацията на „Стихотворения“ беше установена липса на с. 11–12 и 37–38, които бяха копирани от екземпляра в Университетската библиотека.

Издаването тъкмо на тази книга – „Стихотворения“ (1904) – е важно за творческия път на Яворов. Причините са не толкова в поправките в изданието. Промените, които Яворов прави, са малко. Размества местата на съседни стихотворения, променя заглавия. Например „В първия час“ е публикувано във второто издание като „Раздяла“. Яворов прекомпозира и съкращава етюда „Забравена“ и променя заглавието на „Безутешна“. От „Забравена“ извежда и самостоятелния текст „Чак при облаците горе“ (с. 15). Изчезват от второто издание „Житейски дребни грижи“ и „Злокобен силует“. Вместо тях са прибавени „Мене, моме“, „Хайдушки песни“ и „Заточеници“. Така стихотворенията в изданието от 1904 г. стават с едно повече – 35. Важни са новите естетически промени, които назряват у Яворов и които предговорът на Пенчо Славейков катализира.

За предговора на Пенчо Славейков към второто издание на стихосбирката е писано много още от момента на излизането ѝ. Димо Кьорчев в публикуваната си в „Общо дело“ рецензия „Индивидуализмът в нашата литература“ се спира обстойно на този текст. Малко по-късно в друг текст в сп. „Мисъл“ Божан Ангелов също ще се спре на него. Тук само ще припомним думите на Милена Кирова, че с предговора си Славейков „демонстрира своите възгледи за модерна поезия и в немалка степен предопределя по-нататъшното възприемане (ако не и развитие) на „най-младия от младите“ – П. К. Яворов“¹⁰.

⁹ Йорданов, Велико. История на Народната библиотека в София, с. 341.

¹⁰ Кирова, Милена. Българската литература от Освобождението до Първата световна война. Ч. 2. София: Колибри, 2018, с. 120.

Предговорът на Пенчо Славейков предопредели избора точно на тази Яворова книга за преиздаване от Националната библиотека по случай двойната годишната. С настоящото фототипно издание Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ почита още една важна една личност, свързана с нейната история – Пенчо Славейков. Като приложение в края на изданието е публикуван спомен от Стилиян Чилингиров от времето, когато е командирован в Библиотеката (1904 г.). Чрез записките на Чилингиров не само поетът, но най-вече човекът Яворов, както и човекът Пенчо Славейков, застават пред читателя живи и такива, каквито Чилингиров ги е видял и опознал.

Накрая е необходимо да кажем и няколко думи за снимковия материал към изданието. Използвани са фотографии от Българския исторически архив на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. Някои от тях са непопулярни и непознати за публиката, като например снимката на Яворов от 1905 г. със сигнатура С 1462 и от читалните помещения на Библиотеката със сигнатура С III 460. Те хвърлят допълнителна светлина към времето, творците и Народната библиотека в София от началото на миналия век.

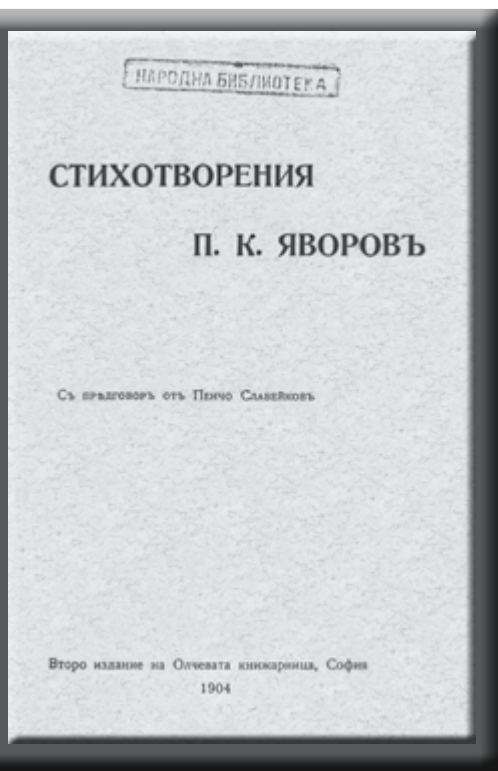
Изданието е подходящо за студенти, изследователи на творчеството на поета, както и на всички, които харесват, препрочитат неговата поезия и желаят да се докоснат до автентичния вид на тази Яворова книга.

Фототипното издание на „Стихотворения“ от П. К. Яворов е най-новото издание на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. То се посвещава на 145-годишната от рождението на Пейо К. Яворов и 145-годишнината от основаването на Националната библиотека, тъй като и Яворов и Пенчо Славейков, който е автор на предговора, са работили в Народната библиотека.

Изданието съдържа уводни думи от д-р Яница Радева и спомени на Стилиян Чилингиров за Яворов и Славейков.

Цена: 14 лв.

Директно можете да купите „Стихотворения“ от П. К. Яворов от Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ – на гише „Регистрация“, или чрез заявка до Росица Владимирова – тел. (02) 9183 136; GSM: 0885643171; e-mail: R.Vladimirova@nationallibrary.bg; rosicavladimirova@abv.bg

За изкуствоведа Татяна Вучева и нейната биобиблиография

Силвия Филипова

About the art critic Tatiana Vucheva and her Biobibliography *Silvia Filipova*

Summary

In 2022, Tatyana Vucheva celebrates her 80th anniversary. Her creative path is connected with the history, theory and criticism of fine art. She has published many articles, studies, monographs on issues of contemporary Bulgarian and foreign art studies. As a balance sheet for the anniversary, she collected her entire work, prepared it and published the current biobibliography. Includes all his works from the first publication in 1962 to the last work in 2022.

Key-words: Tatyana Vucheva, biobibliography, art studies, anniversary.

През 2022 г. Татяна Вучева отбеляза 80-годишен юбилей. Нейният творчески път е свързан с историята, теорията и критиката на изобразителното изкуство. Публикувала е много статии, студии, монографии по въпроси на съвременното българско и чуждестранно изкуствознание. Тя получава отлични отзиви за своята принос в изследването и отразяването на изобразителното изкуство у нас от известни и авторитетни личности като Тодор Боров, Енчо Мутафов, Дора Валие, Чавдар Попов и др.

Като равностетка за юбилея тя събира цялостното си творчество, подготвя го и издава настоящата биобиблиография. Включва всички свои произведения от първата публикация през 1962 г. до последния труд през 2022 г. Следвайки добрата традиция, биобиблиографският указател започва с биографичен раздел. Там освен основни биографични данни, е изтъкнато значението и приноса на Татяна Вучева за изкуствоведската наука. Акцентира се върху нейните изследвания за наивното изкуство в България. Включени са отзиви на известни български и чуждестранни учени и дейци, които високо оценяват творчеството и

приноса ѝ като изкуствовед.

Вторият раздел представлява списък с нейните публикации през годините. Той е разделен по видове издания. На първо място са посочени книгите, които е написала самостоятелно през годините. Това са самостоятелни изследвания, студии или сборници с нейни статии. Следващият подраздел включва монографични издания (алманаси, сборници, компедиуми), в които тя е един от авторите. Най-многобройният раздел съдържа статии и други материали от периодични издания и радиопредавания. Следват подразделите на информационни материали за художествени изложби и интервюта. Самостоятелно са обособени публикациите, в които тя е редактор, рецензент, консултант, куратор на изложби, кинодокументалист. В последния подраздел са събрани всички публикации, написани във времето за Татяна Вучева и нейното творчество. Във всеки подраздел публикациите са подредени хронологично – във възходящ ред на годините на издаване, а в рамките на една година библиографските описания са подредени азбучно.

Библиографското описание е създадено по актуални стандарти по видове документи. Използвани са международни стандарти за библиографско описание, които се прилагат и в България, като Международен стандарт за библиографско описание ISBD. Консолидирано издание (2012 г.) и Ръководство на ИФЛА за прилагане на ISBD при описание на съставни части (2003 г.).

Библиографията е допълнена от именен показалец. В него са включени всички имена, свързани с библиографските описания. Те могат да бъдат имена на автори, съставители, редактори, преводачи и др., както и имена на лица, за които се пише в съответните публикации. Добавен е показалец за заглавията на продължаващите издания, в които са помествани публикации на Татяна Вучева.

Така съставената биобиблиография следва най-добрите практики. Тя е изчерпателна, подробна. Представя цялостния принос на Татяна Вучева в изкуствоведската наука. Придружена е с илюстрации, които придават колорит на библиографския указател. Тя показва заложите на Татяна Вучева не само като изтъкнат изкуствовед, но и като библиограф по призвание.

Вучева, Татяна. [Татяна Вучева]: Биобиблиография. библиогр. ред. Силвия Т. Филипова. худож. Славчо М. Славчев. – София : Мултипринт, 1922. – 116 с. ; ч.-б. и цв. сн.

За романа на Стефан Кисъов „Житиеписецът“

ЙОРДАН ЕФТИМОВ, ДЕЯН ЕНЕВ

The Hagiographer, a new novel from Stefan Kisyo

Jordan Evtimov, Deyan Enev

Summary

A new book by Stefan Kisyo – *The Hagiographer* was published in Prague by the Bulgarian Cultural and Educational Organization St. St. Cyril and Methodius.

The main character is a hagiographer from the ninth century, with a dark past, who lives in Rome with his lover Monika. The rich and famous princess Monti asks him to write a life of Constantine the Philosopher. Shortly after, under dramatic circumstances, the chief archivist of the Church of Rome, Anastasius Bibliothecarius, made the same offer to him. From that moment on, the nameless hero of Stefan Kisyo embarks together with Monika both on a feverish study of the life of Constantine the Philosopher and his work – the creation of the Glagolitic alphabet, as well as on exciting adventures with an unexpected ending in Rome, Venice, Constantinople and the old Bulgarian capitals Pliska and Veliki Preslav. He overcomes many obstacles like prison, torture, kidnapping by pirates, but, in the end, successfully completes both his studies and his long journey on the footsteps of Constantine Cyril the Philosopher. Along the way, the hagiographer meets many historical figures – popes, patriarchs, emperors, princes.

Key-words: Constantine the Philosopher, Stefan Kisyo, *The Hagiographer*, novel.

Новият роман на утвърдилият се като познавач на съвременните нрави писател Стефан Кисъов, е посветен на Константин Философ. Той беше издаден съвсем наскоро в Прага от българското дружество „Кирил и Методий“ с помощта на Пражката община и вече имаше своите успешни премиери в Ню Йорк¹ и във Филаделфия, предстоят му такива и в София и Прага. „Житиеписецът“ не е случайно явление. Той идва като естествен опит на един майстор на романа на възпитанието (автор на награждавания роман „Екзекуторът“) и експерт на литературния репортаж („Един сервитьор в Бояна разказва“) да обнови историческия наратив. Кисъов успява, придавайки на историята си свежест и дори екзотичност.

¹ **Кръстева, Йоана.** Представят книгата на Стефан Кисъов „Житиеписецът“ в Ню Йорк. [онлайн]. [прегледан 17.03.2023]. <https://www.bta.bg/bg/bg-world/404167-predstavayat-knigata-na-stefan-kisyo-zhitiepisetsat-v-nyu-york>

Стефан Кисьов по време на представянето на романа в САЩ

Написан с лекота, той създава ведро и мъдро отношение към най-великите моменти в родната ни културна история и необикновената личност на Константин-Кирил Философ, свързваща България с европейската християнска цивилизация.

Подходът, който авторът избира, е да създаде образа на средновековния житиеписец Атанасий, човек с тъмно минало, бивш осъден на смърт пират, имитатор и пр., живеещ в Рим с държанката си Моника, накратко – антипод на Константин Философ. Сюжетът е построен на принципа на дедукцията. Богатата и прочута римска аристократка княгиня Монти му възлага поръчка да напише житие на Константин Философ. Съвсем скоро след това, все още колебаещ се и неуспял дори да започне проучванията си във връзка с изпълнението на задачата, при доста драматични обстоятелства Атанасий получава същото предложение и от главния библиотекар на католическата църква. От този момент нататък героят на Кисьов се впуска заедно с Моника както в трескаво проучване на живота на Константин Философ и неговото дело – създаването на глаголицата, така и във вълнуващи приключения с неочакван край в Рим, Венеция, Константинопол, Плиска и Велики Преслав.

Със съпругата си той посещава местата, където е пребивавал и създателят на глаголицата и един от най-мащабните християнски мисионери, за да проучи делото му и него самия, като по пътя си се среща с плеяда от невероятни исторически личности – папи, патриарси, императори, князе и т.н.. Преодолял куп препятствия – затвор, мъчения, отвлечане от пирати и, в края на краищата, той завършва успешно както проучванията си, така и дългото си пътешествие по следите на Константин Философ.

Така животът на великия християнски деец и бъдещ светец се разкрива пред нас съвсем естествено, стъпка по стъпка, като резултат от поредицата колоритни срещи

и набързо проведени разговори с хора, с които Философът се е познавал – по-добре или не толкова добре. Но по-важното е, че при този начин на разгръщане на повествованието Константин-Кирил се превръща все повече във фигура загадъчна, но и фигура, разкриването на чиито постъпки е задача на различни държави, институции, характери.

Историята приключва с успешното разкриване на неочаквана истина за славянската азбука и живота на Константин Философ – такава, каквато я е родило въображението на автора. Или може би неговата интуиция.

Не познаваме друг подобен опит да се разкаже по по-вълнуващ и новаторски начин съдбата на Константин Философ след „Хазарски речник“ на Милорад Павич.

Кисъов, Стефан. Житиеписецът. – Прага : Бълг. култ.-просв. орг. Св. Кирил и Методий – Прага, 2022. – 160 с.

Библиографски справки

01 Библиография

Библиография. Книги и статии. 1941–2022. 39 загл. Бълг. ез. Април 2022. РБР

02 Библиотечно дело. Библиотекознание

Библиотеките като достъпна и съвременна образователна среда. Книги и статии. 1999–2022. 36 загл. Бълг. ез. Декември 2022. РБ Пл

Личната библиотека на Захари Стоянов. Книги, статии и интернет ресурси. 1849–1990. 72 загл. Бълг., рус., англ. и фр. ез. Ноември 2022. РБР

05 Периодика

Русенска периодика в периода 1922–1952 г. Русенско археологическо дружество. Книги, периодични издания и статии. 1879–2009. 56 загл. Бълг. ез. Ноември 2022. РБР

061.2 Неправителствени организации

Дейността на НПО от Смолянска област, отразена в местния печат и вестник „Марица“. Вестници и статии. 2008–2021. 199 загл. Бълг. ез. Септември 2021. РБ См

07 Журналистика

Ангел Добриков – журналист. Библ. спр. и статии. 2013–2021. 116 загл. Бълг. ез. Август 2021. РБ См

097 Екслибриси

Международен конкурс за екслибрис. Книги и статии. 2004–2022. 6 загл. Бълг. ез. Ноември 2022. РБР

141.33 Философска мистика

Петър Дънов и педагогиката. Книги, статии и интернет ресурси. 1994–2018. 25 загл. Бълг. ез. Февруари 2022. РБР

159.9 Психология

Възрастова психология и развитие на детето – пубертет, тийнеджърство. Жертви и прояви на насилие. Психотерапевтични методи. Книги и статии. 2010–2020. 36 загл. Бълг. ез. Януари 2021. РБ См

Самооценката в горна училищна възраст. Книги и статии. 2000–2022. 20 загл. Бълг. ез. Ноември 2022. РБ Пл

281.962 Източноправославна църква – България

Катедрален храм „Св. Троица“, Русе. Книги и статии. 1942–2019. 25 загл.

Бълг. ез. Януари 2022. РБР

Софийска духовна семинария. Книги и статии. 1903–2022. 168 загл. Бълг. ез. Ноември 2022. НБКМ

Църквата „Свети пророк Илия“ на територията на с. Хвойна – история, личности, събития. Книги и статии. 1860–2017. 50 загл. Бълг. ез. Юни 2022. РБ См

324 Избори

Избори, изборен процес. Книги, дис. и статии. 2018–2022. 91 загл. Бълг., рус. и англ. ез. Ноември 2022. НБКМ

Теория и практика на различните видове избори. Статии. 2018–2022. 36 загл. Англ. ез. Ноември 2022. НБКМ

327.7 Международни организации

Шанхайска организация за сътрудничество (ШОС). Книги и статии. 2005–2021. 14 загл. Бълг. и рус. ез. Май 2022. РБР

33(497.2) Икономика – България

Икономика на България 2001 г. Книги и статии. 14 загл. Бълг. ез. Април 2022. РБР

331.5 Разпределение на трудовите ресурси. Заетост. Пазар на труда

Проблеми на професионалната реализация на младежите с висше образование. Книги и статии. 1993–2021. 46 загл. Бълг. ез. Април 2022. РБР

332.12(493) Регионална политика – Люксембург

Регионална политика на Люксембург. Книги, статии и интернет ресурси. 1993–2015. 14 загл. Бълг. и англ. ез. Декември 2022. РБР

336 Финанси. Митническо дело. Банково дело. Пари

Същност и значение на публичните финанси. Книги и статии. 2001–2021. 21 загл. Бълг. ез. Януари 2022. РБР

336.126 Одит

Анализ на вътрешния одит в предприятие – принципни положения на вътрешния одит. Книги и статии. 2001–2019. 46 загл. Бълг. ез. Март 2022. РБР

339.13 (497.2) Потребление – България

Изследване на възможности за продуктово иновиране в индустриално предприятие. Книги, статии и интернет ресурси. 1996–2021. 48 загл. Бълг. ез. Април 2022. РБР

34 Право

Методология на правото. Правни методи за изследване. Книги и статии.

1929–2019. 29 загл. Бълг. и рус. ез. Юни. 2022. РБР

Правообразуващи фактори за съвременните правни системи и справедливостта като правообразуващ фактор. Книги и статии. 54 загл. Бълг., рус. и англ. ез. Октомври 2022. НБКМ

Риск. Дефиниция „Риск“, рискове във всички области на знанието. Книги и статии. 178 загл. Бълг. и англ. ез. Юли 2022. НБКМ

Семейни отношения. Наказателноправна защита на семейните отношения. Книги, дис. и статии. 2020–2022. 34 загл. Бълг. и англ. ез. Декември 2022. НБКМ

Социален риск. Книги и статии. 8 загл. Англ. ез. Август 2022. НБКМ

343 Наказателно право

Мотивация на непълнолетни при извършване на кражба. Книги и статии. 1983–2018. 38 загл. Бълг. ез. Октомври 2022. РБР

349.2 Трудово право

Същност и проблеми на икономическите права. Книги, статии и интернет ресурси. 1993–2022. 27 загл. Бълг. ез. Юли 2022. РБР

37 Възпитание. Образование. Просвета

Емоционална интелигентност при юноши в училище в България. Книги, дис. и статии. 1992–2022. 24 загл. Бълг. ез. Октомври 2022. НБКМ

Критично мислене в образованието в България. Книги, дис. и статии. 1992–2022. 28 загл. Бълг. ез. Октомври 2022. НБКМ

Русенските училища и образованието. Книги и статии. 1882–2022. 126 загл. Бълг. ез. Ноември 2022. РБР

Технологични подходи за педагогизация на родителите в контекста на взаимодействието между семейството и обществените заведения за предучилищно възпитание и образование. Книги и статии. 1998–2021. 67 загл. Бълг. ез. Април 2022. РБР

Умение за учене. Книги, дис. и статии. 1992–2022. 19 загл. Бълг. ез. Октомври 2022. НБКМ

371 Организация на възпитанието и образованието. Училищно дело

История на СУ „Св. св. Кирил и Методий“ – гр. Рудозем. Книги и статии. 1964–2020. 66 загл. Бълг. ез. Ноември 2021. РБ См

ОУ „Св. св. Кирил и Методий“ – с. Смилян, Смолянско. Книги и статии. 1930–2021. 58 загл. Бълг. ез. Юни 2021. РБ См

[Сто и четиридесет] 140 години ОУ „Юрий Гагарин“ – гр. Смолян. Книги и статии. 1889–2021. 140 загл. Бълг. ез. Май 2021. РБ См

СУ „Св. св. Кирил и Методий“ – с. Върбина от създаването му до наши дни. Книги и статии. 1958–2021. 82 загл. Бълг. ез. Юли 2022. РБ См

371.3 Методи и форми на обучение

Методика на обучението по английски език. Книги и статии. 1979–2021. 53

загл. Бълг. и англ. ез. Юли 2021. РБ См

372.3 Занимания в предучилищна възраст

Играта като метод на интеркултурното образование в предучилищна възраст. Книги, статии и интернет ресурси. 1992–2020. 68 загл. Бълг. ез. Март 2022. РБР

Методи за развитие на лингвистичното мислене на деца в предучилищна възраст. Книги, статии и интернет ресурси. 1992–2022. 55 загл. Бълг. ез. Август 2022. РБР

Предучилищното образование в Русе и региона. Книги и статии. 1893–2018. 29 загл. Бълг. ез. Март. 2022. РБР

Формиране на социална активност в трудовата дейност в предучилищна възраст. Книги, статии и интернет ресурси. 1996–2020. 17 загл. Бълг. ез. Януари 2022. РБР

372.8 Методика на обучението на отделните учебни предмети

Преподаване и усвояване на сложно съставно изречение в средното училище. Книги и статии. 1966 –2020. 83 загл. Бълг. ез. Юли 2022. РБ Пл

373.3 Начално и основно образование

Взаимодействие на семейство и училище при нравственото възпитание на учениците в началното училище. Книги и статии. 1985–2020. 38 загл. Бълг. ез. Януари 2022. РБР

Възпитаване на 6–7-годишните деца в родолюбие чрез проектно-базирани педагогически технологии. Книги и статии. 1994–2019. 20 загл. Бълг. ез. Август 2022. РБР

Изучаване на родния край от учениците от втори клас. Книги и статии. 1995–2016. 26 загл. Бълг. ез. Януари 2022. РБР

Предизвикателства при осъществяването на целодневната организация на учебно-възпитателната работа в началното училище. Книги, статии и интернет ресурси. 1964–2018. 31 загл. Бълг. ез. Юни 2022. РБР

Синхронното развитие на детската личност в началния етап на спортно непрофилирано училище чрез средствата на гимнастиката и спортно-подготвителните игри. Книги, статии и интернет ресурси. 1994–2022. 57 загл. Бълг. ез. Август 2022. РБР

374 Извънучилищно образование и възпитание. Културно-просветна работа

Народно читалище „Светлина–1938“ – гр. Неделино. Статии. 1947–2015. 35 загл. Бълг. ез. Януари 2021. РБ См

520.1 Астрономически обсерватории

[Четиридесет] 40 години Национална астрономическа обсерватория „Рожен“. Библиогр. и статии. 2012–2021. 173 загл. Бълг., рус., англ. и нем. ез. Юни 2021. РБ См

532 Хидромеханика

Влияние на вида на хидравличните характеристики на основните елементи в задвижващи системи. Книги и статии. 1990–2021. 36 загл. Бълг. ез. Септември 2022. РБР

615 Фармация. Фармакология

Сравнително разглеждане на психофармакологични лекарствени средства производни на барбитуровата киселина (барбитурати). Видове. Механизъм на действие. Приложение. Странични ефекти. Книги и статии. 1971–2019. 36 загл. Бълг. ез. Декември 2022. РБ Пл

615.851.7 Психотерапия

Арттерапия при лечение на психични разстройства. Арттерапевтична груповая сесия с психично болни. Книги, статии и интернет ресурси. 1999–2021. 41 загл. Бълг. ез. Август 2022. РБР

616.43/.47 Ендокринни болести. Ендокринология

Фибромиалгия. Синдром на хронична умора. Книги, статии и интернет ресурси. 1993–2021. 82 загл. Бълг., рус. и англ. ез. Юни 2022. РБР

616.89 Аутизъм

Асиметрична комуникация с деца от аутистичния спектър. Взаимодействие родител–дете. Книги, статии и интернет ресурси. 1997–2022. 62 загл. Бълг. ез. Август 2022. РБР

Социална работа при лица с аутизъм и ролята им за качествено функциониране на социалните услуги. Книги и статии. 2000–2021. 59 загл. Бълг. ез. Март 2022. РБР

636 Животновъдство

Каракачанска и среднородопска овца – угодяване. Книги и статии. 1932–2020. 44 загл. Бълг. ез. Август 2021. РБ См

656 Транспорт – организация и експлоатация

Автостопанствата в Русенска област. Книги и статии. 1958–2012. 175 загл. Бълг. ез. Септември 2022. РБР

656.11 Безопасност на движението

Безопасност на движението посредством системи за безопасност в авто-мобила. Книги, статии и интернет ресурси. 1990–2015. 35 загл. Бълг. ез. Юни 2022. РБР

658 Организация на промишленото производство (предприятие) и на търговията

Анализ на организационната структура на индустриално предприятие. Книги и статии. 1992–2021. 34 загл. Бълг. ез. Април 2022. РБР

72 Архитектура

Мостове. Книги и интернет ресурси. 1977–2022. 42 загл. Бълг., англ. и нем. ез. Ноември 2022. РБР

Публикации за хотел „Рига“ в Русе и архитектите му. Статии. 39 загл. Бълг. ез. Октомври 2022. НБКМ

Публични политики за опазване и социализация на архитектурното наследство в град Русе. Книги и статии. 1971–2021. 157 загл. Бълг. ез. Февруари 2022. РБР

Сградата на бившата баня „Подуяне“, днес Театрална работилница „Сфумато“. Статии и интернет ресурси. 17 загл. Бълг. ез. Септември 2022. НБКМ

726 (497.2) Църковна архитектура, българска

Византийското влияние върху културата на Средновековна България. Книги и статии. 1953–2014. 26 загл. Бълг. ез. Август 2022. РБР

745 (497.2) Художествени занаяти, български

Българските занаяти от Средновековието до наши дни в Русе и региона. Книги и статии. 1872–2020. 149 загл. Бълг. ез. Февруари 2022. РБР

Занаятите в Пловдивски регион от Средновековието до наши дни. Книги и статии. 1891–2021. 266 загл. Бълг. ез. Март 2022. РНБИВ

Занаятите в Средните Родопи от Средновековието до наши дни. Книги и статии. 1894–2022. 193 загл. Бълг., рус., англ., фр., гр. и нем. ез. Март 2022. РБ См

78 Музика

Родопската певица Радка Кушлева. Конкурс „С песните на Радка Кушлева“ – с. Широка лъка. Книги, статии и звукозаписи. 1986–2021. 114 загл. Бълг. ез. Август 2021. РБ См

Сашо Чобанов – композитор, диригент на Музикален театър към НЧ „Хр. Ботев–1971“ – гр. Смолян. Книги и статии. 1968–2016. 64 загл. Бълг. ез. Юни 2022. РБ См

Хор „Дунавски вълни“, Хорът на момчетата и Антоний Николов. Книги и статии. 1970–2010. 52 загл. Бълг. ез. Юни. 2022. РБР

791.43 Киноизкуство

Кинодраматургия. Книги и статии. 2011–2022. Книги и статии. 35 загл. Бълг. и англ. ез. Юли 2022. НБКМ

792 Театър. Сценично изкуство

Персонажът в драмата – класически и съвременни интерпретации и сценични предизвикателства. Книги, дис. и статии. 122 загл. Бълг. и англ. ез. Ноември 2022. НБКМ

796.7 Автомобилен спорт. Мотоциклетен спорт

Развитие на спорта мотобол в градовете Мадан и Рудозем. Статии. 1967–1990. 44 загл. Бълг. ез. Ноември 2021. РБ См

801.5 Граматика

Бройна форма на съществителните имена от мъжки род. Книги, статии и интернет ресурси. 1999–2022. 22 загл. Бълг. ез. Октомври 2022. РБР

82.09 Литературна критика

Библиография на трудовете на доц. д-р Александър Йорданов Александров. Книги и статии. 259 загл. Бълг. и рус. ез. Септември 2022. НБКМ

882 Руска литература

Творчеството на Н. В. Гогол. Книги и статии. 2020–2022. 70 загл. Бълг. и рус. ез. Декември 2022. НБКМ

886.7 Българска литература

Материали от и за Никола Гигов в периода 1990–1998 г. от краеведската картотека на Регионална библиотека – Смолян. Книги и статии. 1990–1998. 381 загл. Бълг. ез. Януари 2022. РБ См

Публикации от Никола Христов Петлешков. 1900–1943. Книги и статии. 22 загл. Бълг. ез. Ноември 2022. НБКМ

Публикации от и за Стоян Русев. Книги. 21 загл. Бълг. ез. Октомври 2022. НБКМ

Стихотворения, издирени във фонда на Регионална библиотека – Смолян и включени в поетичната антология „Родопа. Възпев“. Книги. 35 загл. 1925–2019. Бълг. ез. Септември 2022. РБ См

902 Археология

Интердисциплинарни методи в морските археологически проучвания. Книги и статии. 1988–2022. 56 загл. Бълг. ез. Ноември 2022. РБ Пл

908 Краезнание

Митница и ТКЗС в село Арда, Смолянско. Книги и статии. 1912–1990. 29 загл. Бълг. ез. Юни 2022. РБ См

Публикации за село Скорците, Тревненско и уста Генчо Кънев. Книги и статии. 18 загл. Бълг. ез. Декември 2022. НБКМ

Свежен. Книги и статии. 1851–2022. 182 загл. Бълг. ез. Декември 2022. РНБИВ

Село Боровина, Смолянско. Книги и статии. 1996–2022. 52 загл. Бълг. ез. Юли 2022. РБ См

Село Върбина, Смолянско. Книги и статии. 1996–2022. 99 загл. Бълг. ез. Юли 2022. РБ См

Село Ляска, Смолянско. Книги и статии. 1996–2022. 14 загл. Бълг. ез. Юли 2022. РБ См

914.972 География на България

Понор планина. Книги, дис. и статии. 94 загл. Бълг. ез. Юли 2022. НБКМ

92 Биографични изследвания

Александър Богориди. Книги и статии. 1867–2022. 673 загл. Бълг., рус. и фр. ез. Ноември 2022. РНБив

Параскев Дамянович Бояджиев. Книги и статии. 1856–2011. 21 загл. Бълг. ез. Януари 2022. РБР

Христаки Драганович. Книги и статии. 1884–2013. 19 загл. Бълг. ез. Януари 2022. РБР

Христо Кръстев. Книги и статии. 1970–2011. 7 загл. Бълг. ез. Август 2022. РБР

931 Антична история

Развитие на атинската демокрация през Античността. Книги, статии и интернет ресурси. 1904–2021. 30 загл. Бълг. и рус. ез. Май 2022. РБР

94 Средновековна и нова обща история

Възникване на средновековните европейски градове. Книги и статии. 1970–2022. 12 загл. Бълг. ез. Септември 2022. РБР

949.5 Византия – история

Константинопол като основен център на византийската цивилизация. Книги и статии. 1991–2016. 27 загл. Бълг. ез. Септември 2022. РБР

949.72 История на България

История на Дружба „Родина“. Книги и статии. 1935–2021. 269 загл. Бълг. ез. Май 2021. РБ См

Мобилизации в Българската армия от Освобождението 1878 г. до наши дни. Мобилизации в Смолянско. Книги и статии. 82 загл. 1884–2021. Бълг. ез. Септември 2022. РБ См

Русенци, участвали във войните. Книги и статии. 1885–2018. 93 загл. Бълг. ез. Април 2022. РБР

Смъртта на българските владетели до Втора българска държава. Книги и статии. 1994–2018. 30 загл. Бълг. ез. Октомври 2022. РБР

Средновековната история на България. История на Византия. Материали от фонда на Регионална библиотека – Смолян. Книги и статии. 1929–2021. 231 загл. Бълг. ез. Юни 2021. РБ См

949.72(04) (092) Възрожденци, български

„Знамена, нам за вечни времена“. Народни будители – книжовници и просветители до Освобождението. Книги и статии. 1969–2021. 56 загл. Бълг. ез. Октомври 2022. РБ Пл

951.73 Монголия

Публикации за Монголия от фонда на НБКМ. Книги, дис. и статии. 1874–2022. 181 загл. Бълг., рус., англ., монг., чеш. ез., нем.ез. и др. ез. Ноември 2022. НБКМ

Списък на библиотеките участници

НБКМ – Национална библиотека „Св. св. Кирил и Методий“

РНБВ – Регионална народна библиотека „Иван Вазов“, Пловдив

РБ Пл – Регионална библиотека „Христо Смирненски“, Плевен

РБР – Регионална библиотека „Любен Каравелов“, Русе

РБ См – Регионална библиотека „Николай Вранчев“, Смолян

Редактор Величка Шардина
v.shardina@nationallibrary.bg

